

SPECIJALNO IZDANJE
GODIŠNJICA TRAGEDIJE U NOVOM SADU

9 772217 805006

BROJ 720 - CENA 350 DINARA
- CG 3,5 € - BH 6,5 KM - HR 4,5 €
- SLO 4,5 € - MK 200 DEN

Nedeljnik

30. OKTOBAR 2025.

350 DINARA

11.

Dan koji je zauvek promenio Srbiju

➤ Kako su javašluk i korupcija doveli do pada nadstrešnice i sloma jedne vlasti koja se činila nedodirljivom. I gde je izlaz iz krize u kojoj se cela zemlja od tada nalazi...

VELIKA EKONOMSKA, POLITIČKA I DRUŠTVENA ANALIZA

Ognjen Radonjić: Šta je otkrila Anketna komisija

HIT KNJIGA

DRUGO
IZDANJE

MIT O BALKANSKOM TIGRU

I još 18 lekcija o izgubljenoj deceniji
i društvenoj i ekonomskoj imploziji Srbije

NARUČI ONLINE na
NEDELJNIK.RS

ILI KUPI U SVIM BOLJIM KNJIŽARAMA

VELIKA ANALIZA O
POSLEDNJIH 30 GODINA
SRPSKE EKONOMIJE
I DETALJNO UPUTSTVO KAKO
DA SE STVARI PREOKRENU

Pišu **profesor Ognjen Radonjić**
i jedan od najvećih srpskih stručnjaka u inostranstvu **Ivan Ostojić**

Dokumentovano i nepristrasno
svedočenje o jednom vremenu
dvojice izuzetnih autora.

Profesor Miodrag Zec

Za sve ljude koji ne negiraju
činjenice ova knjiga bi mogla
da bude pravo prosvetljenje.

Profesor Ivan Vujačić

Prva knjiga koja daje nadu
i uputstvo kako da napravimo srećno
društvo koje Srbija zaslužuje.

Profesor Dejan Šoškić

IMPRESUM

Izdavač NIP Nedeljnik d.o.o.
Bulevar kralja Aleksandra 43
Beograd +381/11/770-81-64
redakcija@nedeljnik.rs

MENADŽMENT

Direktor i glavni urednik
Veljko Lalić

Izvršni direktor marketinga
Jelena Jevtić
marketing@nedeljnik.rs

Direktor prodaje
Andela Marić
pretplata@nedeljnik.rs

Medija menadžer
Jelena Šoškić

REDAKCIJA

Odgovorni urednik
Marko Prelević

Zamenik glavnog urednika
Branko Rosić

Izvršni urednik
Veljko Miladinović

Izvršna urednica
zdravlja i psihologije
Ana Mitić

Urednik unutrašnje
i glavni urednik online izdanja
Dušan Telesković

Urednik spoljne i dopisnik iz Rima
Željko Pantelić

Reporteri
Milica Rilak, Zorica Marković, Milana Milošević, Marko Tica, Luka Lukić

Urednik fotografije
Nebojša Babić

Fotografije
Profimedia, Beta, Orange Studio

Art-direktor
Miloš Sindelić

Ilustracije
Marina Duletić / Kumiho

Lektura
Sanja Savić

Head of digital
Pavle Zlatić

Društvene mreže
Jelena Luković

Stalni saradnici
Srdan Valjarević, Dragoljub Draža Petrović i Ante Tomić, Hana Piščević, Zoran Panović (Politika i društvo), Aleksandar Radić (Vojska), Dejan Stojilković (Eseji), Goran Jović (Zagreb), Goran Vojnović (Ljubljana), Rumena Bužarovska (Skoplje), Ivan Radojić (Stil), Milan St. Protić (Istorija), Ana Banko (Zdravlje), Miša Brkić (Biznis), Danijela Isailović (Energetika i ekologija), Petar Komnenić (Podgorica)

Le Monde diplomatique
ONLINE IZDANJE
Imd.nedeljnik.rs

Glavni i odgovorni urednik
Ivica Mladenović
Imd@nedeljnik.rs

Štampa Rotografika

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodne biblioteke Srbije, Beograd
ISSN 2217-8058
COBISS.SR-ID 188540428

© COPYRIGHT
Zabranjeno preštampavanje i
korišćenje sadržaja bez pismenog
odobrenja izdavača.

Brifing

4 | Uvodnik
Veljka Lalića
**Utopija koju
nismo probali**

5 | Lice nedelje
**Aleksandar
Srećković Kubura**

6 | Snabdevanje
**Amerikanci i
scenario za NIS**

8 | Saobraćaj
**Zašto toliko
ginemo**

10 | Crna Gora
**Šta znači
hapšenje Ubovića**

12 | Dragoljub
Dražić Petrović
**Kad Služba
pozove na kafu**

ANALIZA ŽELJKA PANTELIĆA

I pored primirja u Gazi, na horizontu nema dugotrajnog rešenja za Izrael i Palestinu. Stanje na prostoru od reke Jordan do Sredozemnog mora osuđeno je da se pogoršava, a ne da se poboljšava. Motiv je vrlo jednostavan: stvarni ulog u partiji koju igra nacionalistička vlada u Jerusalimu je Zapadna obala

Porodične vrednosti

Na obeležavanju Svete Petke u prošli ponedeljak, analizirajući svoju stranku, domaćin slave Siniša Mali otkrio je tajnu **14**
Piše Zoran Panović

Šta ume GAMA

Dobro planirani let, veština i puno ratne sreće bili su faktori od važnosti za preživljavanje posada „gama“ **38**
Piše Aleksandar Radić

Balkan u Londonu

Pitanje koje mi često postavljaju je: ako je Berlinski proces usmeren ka pomoći zemljama Zapadnog Balkana da se pridruže EU, kakve veze sa time ima Britanija? **42**
Piše Edvard Ferguson

Da li će ovo specijalno izdanje Nedeljnika na vreme stići u Beograd, Novi Sad, Niš i sve druge gradove u Srbiji? To je u utorak naveče, kada su nastali ovi pozdravni redovi, bilo prilično neizvesno: putari su se odjednom setili da treba nešto da rade, baš, eto, na putu do Novog Sada, gde će se 1. 11, na godišnjicu tragedije koja je uzdrmala ovu zemlju održati veliki skup u organizaciji studenata. Čekali smo i da vidimo da li će opet volšebno stati i vozovi, kao što se već dešavalo; dok vi ovo čitate, možda već znate ishod. Uzalud im, naravno, baš kao što voda nađe put, tako ga nađu i studenti i oni koji ih podržavaju, a mi koji i dalje verujemo u snagu novinarstva znamo da ga pronađe i reč. Posebno ako je odmerena i važna, kao što su one koje vas čekaju u našem tužnom, ali neophodnom specijalu...

Među nama:
U novom broju Nedeljnika

PRETPLATA

	SRBIJA
6 meseci	6.500 5.500
12 meseci	13.000 7.999

Dostupno
u digitalnom
formatu
nedeljnik.rs

Tekući račun broj: 205-217464-21. Banka: Komercijalna banka AD Beograd
Potvrdu o uplati pošaljite na adresu: **Nedeljnik, Bulevar kralja Aleksandra 43, Beograd**
ili na mejl **pretplata@nedeljnik.rs** Dodatne informacije na **011/770-81-64**

ONLAJN

WWW.NEDELJNIK.RS

f /NEDELJNIK

t /NEDELJNIK

@ /NEDELJNIKMAGAZIN/

in /COMPANY/NEDELJNIKMAGAZIN

Utopija koju nismo probali

*U Evropi ne postoji zemlja kojoj više treba Evropska unija od Srbije.
I paradoksalno – ona je najmanje želi*

Usvim studentskim zahtevima, kao i zahtevima opozicije prethodnih godina, meni nedostaje jedna stvar – brzo priključenje EU. I to ne govorim kao evrofanatik, jer ne mislim da je EU rešenje svega, još manje da je rešenje za samu sebe. Ali mislim da je prirodno da navijaš za svoj kontinent, i još više da nećemo rešiti najvažnije stvari dok ne uđemo u sistem koji za to ima rešenja. Tipa REM-a, demokratskih izbora, medija, pravosuđa, tendera, korupcije...

AKO JE ULAZAK U EU TOLIKO promenio Hrvatsku, bukvalno na oko u ovih deset godina, koliko bi promenio Srbiju?

Pošto nama više trebaju i institucije, ali i novac. Naši konobari rade tamo, a ne njihovi ovde.

To je inače najveća zabluda bivše Jugoslavije. Da je Jugoslavija bila bogata zemlja!

Moja generacija je učila u školi sve one gluposti: treća vojska u Evropi, najveće sirovine na svetu, najlepše more, koje čak i miriše, Vojvodina koja može da hrani pola Evrope. U zemljama Varšavskog pakta to nije smelo da se priča, pošto je to bila mitska Moskva, koju ste mogli da vidite samo na televiziji kada je parada.

A PODACI SU PODACI. SEDAMDESETIH GODINA Jugoslavija je zaostajala tri puta za Italijom: kod nas 700 dolara po glavi, kod njih 2.000. Osamdesetih šest puta, mi 1.900, oni 8.500. A u zlatnoj „Aiwa eri“, 1990, dakle godinu pred rat, mi na 2.771, a Italija 20.691 dolar. Skoro deset puta.

U prevodu – išlo se po farmerke u Trst, a ne obrnuto.

RUŠENJE BERLINSKOG ZIDA NAJVIŠE JE POGODOVALO zemljama sa suprotne strane zida. Posle sveg ludila kroz koje smo prošli, Srbija danas ima BDP po glavi 13.000, Hrvatska 24.000, a Slovenija 34.000. U Italiji je 40.000, znači odnos Srbija–Italija kao Jugoslavija–Italija pre više od 50 godina, dok su Hrvatska, i posebno Slovenija, nadoknadile razliku.

UZE O SAM ITALIJU ZA PRIMER, JER smo se tada i graničili, a i tada i danas nam je najslićnija od zemalja Zapadne Evrope.

„Alan Ford“ se čitao samo u Italiji, Jugoslaviji i Poljskoj, pošto smo mogli da se identifikujemo sa radnjom.

Ima tu i daljih sličnosti, osim što je Italija stvarno najlepša na svetu, poput instant znanja, od Broja 1 do Tonija Soprana.

Izjava našeg predsednika da je proživeo ono što čovek proživi za sto godina alanfordovskog je tipa. I kod nas je to prvi javno izgovorio Bane Grebenarević. Pošto je to bio stvarni život devedesetih, od kada su i Vučić i Dačić sa kratkim pazama na vlasti.

I ZATO SAM UBEĐEN DA U Evropi ne postoji zemlja kojoj više treba Evropska unija od Srbije. Paradoksalno – ona je najmanje želi.

Možda Crnoj Gori, koja je mala zemlja, u kojoj je moguće i malo čudo, koje mogu da pokrenu ti ogromni fondovi za zemlju malo veću od Novog Beograda sa izlazom na more.

NO, JA I DALJE MISLIM DA niko ne bi imao veće koristi od članstva u EU od Srbije. Da krenemo od biznisa. Ima nas najviše na Balkanu, što je aksiom globalizacije i širenja tržišta. Najveći nosi najveći kolač. Drugo, to je ostvarenje sna za koji su poginuli milioni Srba – „Svi Srbi u jednoj državi“. Ne može to danas bez EU, pošto su najveći srpski gradovi posle Beograda i Novog Sada, koji su postali jedan grad, i Niša, koji je tako ponovo postao drugi srpski grad, Beč i Frankfurt.

Pa dalje sva mesta na kojima nastupa srpska estrada, naš najbolji izvozni proizvod.

OD MNOGO ĐINĐIĆEVIH DIJAGNOZA SVETISLAV BASARA me je ovih dana podsetio na jednu: Srbija je društvo koje ne zna ništa o sebi.

Ali Srbi jako dobro znaju. Od onog „Kroz Austriju ne prekoračuješ brzinu, jer nisi budala“, do onog da ovde nageriš jer jesi budala. I onda nastrada nevine porodice na Novom Beogradu. Ili nevine porodice u Novom Sadu.

Da smo postali deo EU, ne bi se tako gradila ta pruga, a i kada bi pala nadstrešnica, ne bi se tako krili krivci.

I MOŽDA JE SVE TO MOJA utopija. Ali zar najveća trenutno na svetu nije Evropska unija? I radi.

I jedina je utopija koju mi kao nacija nismo probali...

Ili studentska vlast. To može da bude svetski zanimljiva utopija. Ili naša – uni-katna.

Ali za obe jedno znam – svako bi odgovarao za gaženje ljudi.

I to nije mala stvar. **N**

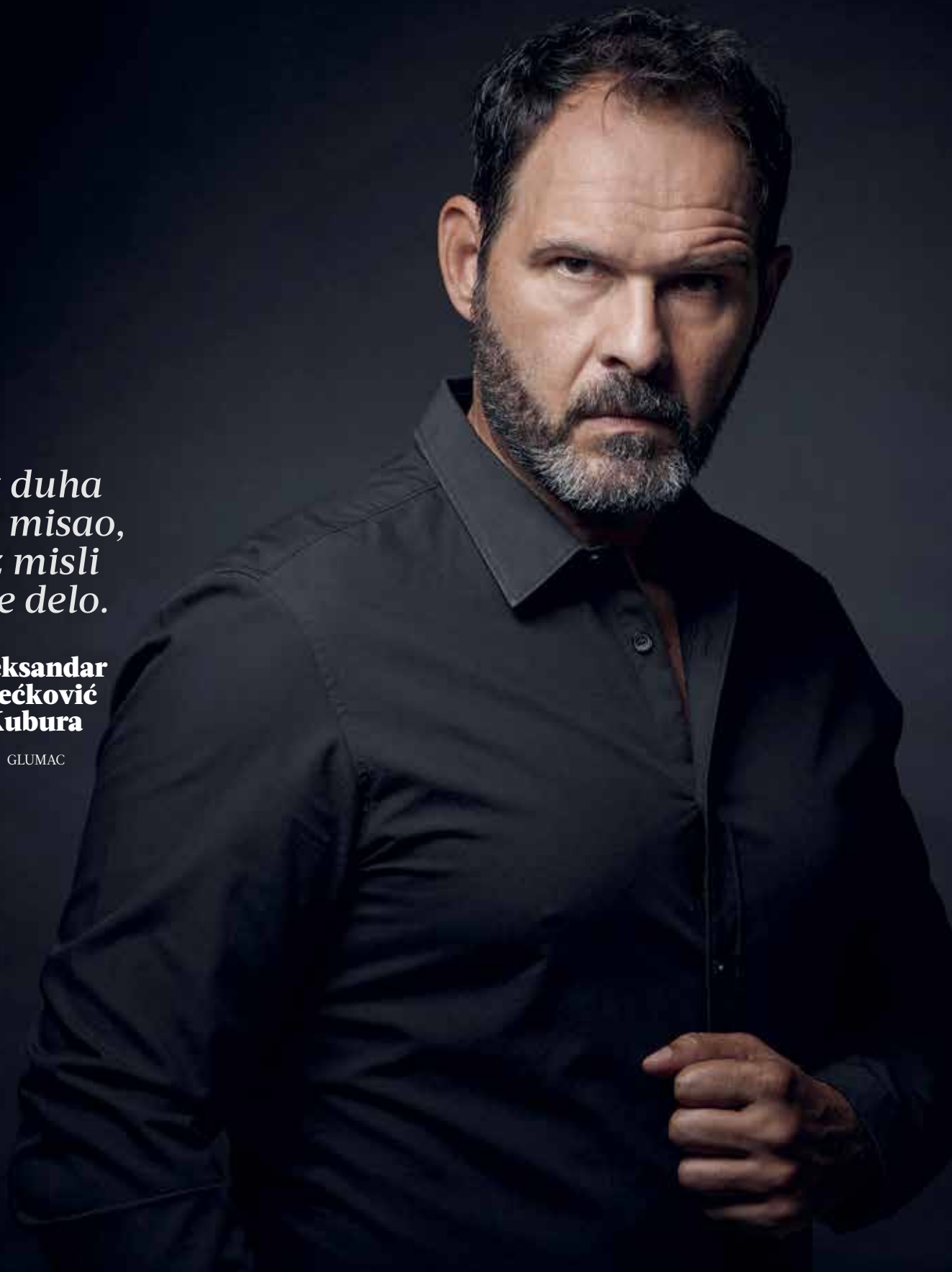

LICE NEDELJE
NEBOJŠA BABIĆ

*Iz duha
ide misao,
iz misli
ide delo.*

**Aleksandar
Srećković
Kubura**

GLUMAC

KRIZA GORIVO I GAS

Ponekad je poslednje što želiš da uradiš...

Diplomatski izvori Nedeljnika o pritiscima Amerike i opcijama za NIS

Piše Milica Rilak

SRBIJA MORA DA BUDE PROAKTIVNA i da preduzme akcije po pitanju Naftne industrije Srbije (NIS), poruka je koju šalju diplomatski krugovi iz Vašingtonu zvaničnom Beogradu, tvrde izvori Nedeljnika.

Prema tim porukama, Srbija bi trebalo da ponudi formalni predlog rešenja.

Oni međutim, ne kažu kakvo bi konkretno to rešenje trebalo da bude.

Diplomatski izvori Nedeljnika navode da su dve moguće opcije da „Srbija uzme NIS“, ne navodeći šta to konkretno podrazumeva, kao i „dezinvestiranje ruskih suvlasnika“ iz kompanije.

Isti izvori kažu da bi „rešeni NIS relativno brzo dobio licencu koja bi mu omogućila poslovanje sve dok ne bude skinut sa liste sankcija“.

Diplomatski izvori Nedeljnika kažu da su SAD dale Vladi Srbije punih devet meseci da se dogovori o rešenju sa ruskom stranom i spreči potencijalno najteže posledice: prestanak rada Rafinerije i prekid snabdevanja ruskim gasom.

„To je bilo dovoljno vremena da naprave dogovor sa Moskvom“, navode nezvanični izvori.

Iako, dakle, ne predlažu konkretna rešenja Srbiji, iz diplomatskih krugova se može čuti da bi „trebalo obratiti pažnju na primer Lukoila koji postupa u skladu sa OFAC licencom“.

Pošto je OFAC objavio da sankcije prema njima stupaju na snagu 21. novembra, „Lukoil“ je saopštio da zbog uvođenja restriktivnih mera protiv Kompanije i njenih zavisnih društava objavljuje nameru da proda svoju međunarodnu (nerusku) imovinu.

„Započeto je razmatranje ponuda potencijalnih kupaca. Prodaja imovine se sprovodi u skladu sa OFAC licencom za postepeni završetak poslovnih aktivnosti sa kompanijom pod sankcijama (wind down). Ukoliko bude potrebno, Kompanija planira da zatraži produženje licence kako bi osigurala neo-metano poslovanje svoje međunarodne imovine“, naveo je „Lukoil“ u zvaničnom saopštenju.

NIS je, sa druge strane, od najave sankcija samostalno „nastupao“ u Vašingtonu, predlažući rešenja ali „bez ikakvih rezultata“, kažu izvori Nedeljnika.

„Nacionalizacija NIS je poslednje rešenje“, izjavio je predsednik Srbije Aleksandar Vučić tokom obraćanja 9. oktobra, pošto su stupile na snagu sankcije Sjedinjenih Američkih Država prema našoj najvećoj naftnoj kompaniji.

Tačno dve nedelje kasnije, predsednik je na RTS-u rekao da će država „uzeti stvar u svoje ruke“ onog trenutka kada dođe do ozbiljnijih problema u radu NIS-ove Rafinerije u Pančevu.

Za vikend smo od njega čuli da je ova nede-

lja rezervisana za razgovore sa ruskim, američkim i evropskim partnerima kako bi se pronašlo najbolje rešenje.

„Ukoliko ne budemo imali rešenje za problem, mi ćemo one tamo nedelje donositi sami svoje odluke i zaštititi stanovništvo“, poručio je Vučić.

„Ova nedelja“ je u toku, a kako stoje stvari, „situacija sa NIS-om“ može da se razreši samo na ta dva načina: nacionalizacijom ili potpunim izlaskom ruskog kapitala, ali u skladu sa kriterijumima američkog OFAC-a.

Da razumevanje ruske strane postoji, verovatno bi već postojala naznaka dogovora i stvar ne bi otišla toliko daleko da se uključi i mogućnost prekida snabdevanja gasom.

Samo dva dana po stupanju na snagu sankcija, ministarka energetike Dubravka Đedović Handanović upozorila je da se finalizacija dogovora o snabdevanju gasom, uprkos razgovorima na najvišem nivou, još nije desila, naglasivši da je Srbija bila „veoma strpljiva“.

Dogovora o gasu još nema, kao što srpska strana, prema izjavama zvaničnika, od ruskih direktora u NIS-u nije dobila informacije o planu poslovanja pod sankcijama.

Poslednje izjave su dramatične: Vučić je objavio da je država iz rezervi izdvojila oko 84.000 tona sirove nafte za Rafineriju u Pančevu i da ona može da radi do 12. novembra.

Ukoliko stane Rafinerija, Srbija ostaje bez domaće proizvodnje derivata.

Ukoliko stane i gas, nastaje ogroman problem za grejanje i industriju.

Ukratko, dolazimo na teritoriju postupanja Srbije bez „blagoslova“ Rusije i stavljanja „poslednjeg rešenja“ na sto.

Ipak, poruka diplomatskih izvora Nedeljnika je da sankcije NIS-u ne treba posmatrati isključivo kao problem, već kao priliku da Srbija prestane da bude energetski zavisna od Rusije.

Štaviše, naglašava se da bi strateški prekid ovih veza zapravo značio jačanje srpske ekonomije na duži rok.

„Ponekad je“, kako su rekli, „poslednje što želiš da uradiš upravo ono što na kraju i uradiš.“ **N**

**DIPLOMATSKI
IZVORI NEDELJ-
NIKA KAŽU DA SU
SAD DALE VLADI
SRBIJE PUNIH
DEVET MESECI
DA SE DOGOVORI
O REŠENJU SA
RUSKOM STRA-
NOM I SPREČI
POTENCIJALNO
NAJTEŽE POSLE-
DICE: PRESTANAK
RADA RAFINERIJ
I PREKID SNAB-
DEVANJA RUSKIM
GASOM**

Od Požarevca do Lagosa: Plazma, priča o viziji, saradnji i posvećenosti

Omiljeni srpski brend Plazma odlučio je da se proširi na još jedan kontinent, i to Afriku. Iako se ovaj brend već izvozi na više od 30 tržišta širom sveta, po prvi put se proizvodi van granica Srbije. Šta možemo očekivati od ovog poslovnog poduhvata, pitali smo Milicu Šetku, direktorku za snack kategoriju Coca-Cola HBC Grupe, čiji je deo i kompanija Bambi.

Kada su se u vašoj poslovnoj viziji prvi put susreli Plazma i Nigerija i da li će to biti jedina zemlja u kojoj će se, pored Srbije, omiljeni domaći brend proizvoditi?

Proizvodnja Plazme u Lagosu je za nas istorijski trenutak – prvi put se omiljeni brend kompanije Bambi proizvodi van granica Srbije. Iza tog uspeha stoje godine planiranja, promišljanja i zajedničkog rada timova iz različitih zemalja i kultura, koje je povezala ista vizija – da se naš brend približi novim potrošačima, na novom kontinentu. Projekat je započet pre tri godine, kada smo prepoznali ogroman potencijal nigerijskog tržišta, ali i shvatili da će uspeh zahtevati pažljivo osmišljenu strategiju i pravi izbor partnera. Zbog toga smo se povezali sa lokalnom kompanijom Sona Group koja deli našu posvećenost kvalitetu i dugoročnom razvoju. Zasada se Plazma u Lagosu proizvodi isključivo za tržište Nigerije, a ono što nas najviše pokreće jeste vera da će ovaj brend, zahvaljujući svom kvalitetu i vrednostima koje nosi, osvojiti srca lokalnih potrošača – baš kao što je to učinio u Srbiji pre više od pola veka.

Da li je ovaj poslovni potez podstaknut globalnim trendom velikih kompanija koje ulaze na afričko tržište okarakterisano kao tržište budućnosti?

Nigerija je najveće tržište Afrike sa jednom od najmlađih populacija na svetu. To znači da postoji ogromna baza potrošača koji tek formiraju svoje potrošačke navike, što za brendove u segmentu hrane i grickalica predstavlja ogroman dugoročni potencijal. Za proizvođača poput Bambija, dodatna prednost Nigerije je razvijena distribuciona mreža kroz ekspertizu Nigerian Bottling Company-a, kompanije koja je kao i Bambi deo Coca-Cola HBC Grupe i već ima snažno prisustvo i poverenje potrošača. To nam daje mogućnost da na tržište uđemo efikasno i održivo, uz oslonac na postojeću logistiku, prodajne timove i lokalno znanje.

Kakav je proces proizvodnje u Nigeriji u poređenju sa standardima koje primenjujete u Srbiji? Da li se ista Plazma može pojesti u Beogradu i Lagosu?

Zahvaljujući tome što smo odabrali jakog lokalnog partnera koji može da ispuni visoke standarde proizvodnje autentičnog keksa Plazma, ceo proces se odvija prema našoj specifikaciji. Razvoj recepture za nigerijsko tržište je obavio tim iz Požarevca u direktnoj i aktivnoj saradnji sa kolegama iz Sona Group-a u Lagosu. Ukus je gotovo identičan, sa onom neophodnom dozom prilagođavanja u domenu hrskavosti i slatkoće koju su diktirali lokalni potrošači. Ponosni smo što smo taj simbolični trenutak puštanja u prodaju u Lagosu timski obeležili i u Beogradu. To svedoči da smo već sada razvili jaku sinergiju i timski duh koji će pomoći da se sve ključne vrednosti naše kompanije i Plazme kao brenda dosledno prenesu i zažive na tržištu Nigerije.

Nigerijsko tržište ima specifičnosti, među njima i ograničen porodični budžet. Da li je Plazma cenovno konkurentna?

Receptura, pakovanje i format su pažljivo prilagođeni, kako bi Plazma bila kvalitetan ali pristupačan proizvod. Cilj je da Plazma ostane verna svom kvalitetu, a da istovremeno bude pristupačna i uvek dostupna na lokalnom tržištu, kako bi postala deo svakodnevnog života nigerijskih porodica.

Ovaj projekat je primer kako sinergija između globalne snage Coca-Cola HBC Grupe, stručnosti Bambija i lokalnog iskustva Nigerian Bottling kompanije i Sona Group-a može da otvori nova tržišta i poveže kulture.

CRNA HRONIKA STATISTIKA I ŽIVOTI

U Srbiji pet puta veći rizik od smrti u saobraćaju

Kako smo dotakli dno Evrope

Piše Milica Rilak

TRAGIČNA POGIBIJA TROČLANE PORODICE – OCA, majke i njihovog devetogodišnjeg deteta – u sudaru na Novom Beogradu, još jednom je ukazala na mračnu realnost srpskih puteva.

Nesreću je, prema saopštenju Ministarstva unutrašnjih poslova, izazvao dvadesetogodišnji vozač koji je upravljao vozilom sa čak 1,17 promila alkohola u krvi.

Ovaj događaj, međutim, nije samo izolovani incident, već posledica duboko ukorenjenog problema koji Srbiju pozicionira na samo dno Evrope po pitanju bezbednosti u saobraćaju.

Podaci iz statističkog izveštaja o stanju bezbednosti saobraćaja u Republici Srbiji za 2024. godinu su poražavajući. U konkurenciji 31 evropske države, Srbija ima najveći rizik od smrtnog stradanja u saobraćaju.

Sa 78 poginulih na milion stanovnika, rizik je gotovo pet puta veći nego u najbezbednijoj Norveškoj, i skoro dvostruko veći od proseka Evropske unije.

Statistički izveštaj Agencije za bezbednost saobraćaja dalje navodi da je broj smrtno stradalih u 2024. godini (514) veći u odnosu na prethodnu godinu, dok je broj teško povređenih (3.705) dosegao maksimum u poslednjih pet godina. Ranjive kategorije, poput pešaka, biciklista i motociklista, čine čak 42,9% svih smrtno stradalih.

Na ovu tragediju reagovao je i v. d. direktora Agencije za bezbednost saobraćaja Branko Stamatović, ocenivši da ona mora biti „kap koja je prelila čašu“.

On je u pisanoj izjavi ocenio da šokantne brojke nisu samo statistika. „Iza svakog broja stoji jedan život, jedno ime i prezime, nečije dete, brat, sestra, prijatelj“, rekao je Stamatović.

Postavljajući pitanje da li tri ugašena života vrede samo maksimalnih 15 godina zatvora, koliko je predviđeno za ovakvo delo, Stamatović je poručio da će se zalagati za drastično pooštavanje kaznene politike.

„Ističem da ovakva dela zaslužuju kaznu kao za svirepo ubistvo s predumišljajem – 40 godina zatvora. Kada kazna za vožnju pod uticajem alkohola koja odnosi živote bude 40 godina zatvora, niko neće olako sesti za volan ako zna da je popio i gutljaj

**RANJIVE
KATEGORIJE,
POPUT PEŠAKA,
BICIKLISTA I
MOTOCIKLISTA,
ČINE ČAK 42,9%
SVIH SMRTNO
STRADALIH**

alkohola“, izjavio je on.

Stamatović je najavio i postavljanje novih radarskih sistema koji će, bez prisustva policije, beležiti prekoračenje brzine, korišćenje telefona i nevezivanje pojasa, kao i zalaganje za trajno oduzimanje vozila počinocima teških prekršaja.

Gradonačelnik Beograda Aleksandar Šapić izjavio je da će biti ukinuto skretanje ulevo na raskrsnici u Beogradu gde god je to moguće i naveo da će to saobraćaj učiniti bezbednijim i protočnijim. Šapić je kazao da bi ishod saobraćajne nesreće na Novom Beogradu, u kojoj je stradala tročlana porodica, bio drugačiji da je na toj raskrsnici bio kružni tok i da nije bilo skretanja ulevo.

“Pokušavamo da uradimo ono što je, inače, tendencija u čitavom svetu, po pitanju skretanja levo. Da nije bilo tog skretanja ulevo u Ulici heroja sa Košara, verovatno bi to troje ljudi danas bilo živo. Verujem da je ta saobraćajna nesreća pogodila svakoga ko je video šta se desilo“, rekao je Aleksandar Šapić na konferenciji za novinare u Starom dvoru. **N**

CRNA GORA SLUČAJ BEMAX

Hapšenje Ubovića, stezanje obruča oko Đukanovića

Moćna kompanija Bemax i ekipa okupljena oko te građevinske firme važe za jedan od preživjelih bastiona Đukanovićeve partije, a ime Ranka Ubovića, poznatog pod nadimkom Tigar, pominje se u više prepiski sa Skaj aplikacije

Piše Petar Komnenić (Podgorica)

HAPŠENJE BIZNISMENA RANKA UBOVIĆA MNOGI SU doživjeli kao stezanje obruča oko bivšeg lidera DPS-a Mila Đukanovića. Ubović, donedavno „neformalni vlasnik“ moćne građevinske kompanije Bemax, koja se nakon kontroverznog transfera vlasništva vodi na njegovog sina, ▶

UČESNICI PANEL DISKUSIJE

Ana Stamenković,
dr Mirsad Đerlek,
dr Mary Vukša,
Frank Štaud,
Ronald Zeliger

Sa ESG festivala poručuju: Briga o zdravlju i prevencija najveća društvena odgovornost

Na Hemofarmovom ESG festivalu koji je održan prošle nedelje u Beogradu izvršni potpredsednik STADA grupe Frank Štaud predstavio je nalaze Zdravstvenog izveštaja zasnovanog na 27.000 ispitanika u 22 zemlje, ističući Srbiju kao okosnicu ŠTADINE globalne proizvodnje i važnog partnera u jačanju javnog zdravlja.

Štaud je upozorio da je samo polovina građana izjavila da živi zdravo, da je briga o zdravlju u snažnoj korelaciji sa primanjima, te da je mentalno zdravlje i dalje potisnuta tema — uz 26% onih koji su se suočili s problemima i porast preventivnih praksi. Njegova poruka: prevencija i odgovornost sistema i pojedinaca moraju postati zajednički prioritet.

On je naglasio važnost Srbije kao okosnice ŠTADINE globalne proizvodnje, kao i značaj izveštaja koji može pomoći Vladi Srbije u kreiranju boljeg zdravstvenog sistema za sve korisnike. Izveštaj obuhvata 22 zemlje i 27.000 ispitanika i daje uvide u fizičko i mentalno zdravlje stanovništva.

Štaud je istakao najrelevantnije nalaze za zdravstvene sisteme širom Evrope: potrebu za jačanjem prevencije, obnovu poverenja u zdravstvene sisteme narušenog tokom pandemije, kao i činjenicu da samo polovina ispitanika živi zdravim načinom života. Izveštaj potvrđuje da je briga o zdra-

vlju u direktnoj korelaciji sa finansijskim mogućnostima, što ukazuje na neophodnost dodatne podrške onima koji nisu materijalno adekvatno obezbeđeni.

„Kada je reč o mentalnom zdravlju, prema rezultatima istraživanja 26% ispitanika suočilo se sa nekim problemom te vrste, dok preko 60% preduzima preventivne mere. Skoro 30% ne dolazi na posao i uzima bolovanje zbog stresa. Ohrabruje što među ispitanicima mlađim od 35 godina čak 62% želi da preduzme sve mere kako bi sačuvali svoje mentalno zdravlje“, poručio je Frank Štaud učestvujući na panelu „Prevencija, odgovornost, održivost: Zdra-

vlje kao zajednička odgovornost“ u okviru ESG festivala. Govoreći o rezultatima koji se odnose na građane Srbije, Štaud je ukazao da, iako 77% kaže da ima dobro mentalno zdravlje, čak 74% je doživelo neki vid sagorevanja.

„Zbog svega toga neophodan je poziv na buđenje — briga o zdravlju je zajednička odgovornost zdravstvenih sistema i svakog pojedinca. Vlade i sistemi treba da osnaže ljude da žive zdravim načinom života, uz poseban akcenat na mentalno zdravlje i na podršku onima koji nemaju dovoljno sredstava za lečenje“, ocenio je Štaud.

Sa Štaudom se složio i dr Mirsad Đerlek, državni sekretar u Ministarstvu zdravlja, ističući da u Srbiji mora da se menja kolektivni odnos prema prevenciji i očuvanju zdravlja, od najranijeg uzrasta i školskog sistema, kako bi prevencija postala način života.

Ronald Zeliger, generalni direktor Hemofarma, osvrnuo se na ulogu kompanija u očuvanju zdravlja, pre svega sopstvenih zaposlenih.

„Hemofarm, u saradnji sa Ministarstvom i zdravstvenim institucijama, menja atmosferu na polju zdravlja kroz projekte, edukativne kampanje i donacije. Kompanija mora uvek da vrati zajednici“, poručio je Zeliger.

Hemofarm obeležio i Svetski dan održivog razvoja

Povodom Svetskog dana održivog razvoja, u nedelju, 26. oktobra, Muzej nauke i tehnike otvorio je vrata za sve posetioce. Posetioци su mogli da vide dečju predstavu „Nešto zeleno“, vođene ture kroz muzej, naučne eksperimente za decu, razgovore o doniranju organa i transplantaciji, kao i brzu proveru zdravstvenog stanja uz savete za prevenciju.

► iza rešetaka se obreo pod sumnjom da je skupa sa poslovnim partnerom Veselinom Kovačevićem, lišenim slobode u istoj istrazi, počinio više krivičnih djela pranje novca, ali iz tužilaštva zasada zvanično ne pojašnjavaju o čemu je tačno riječ.

PREMA POUZDANIM SAZNANJIMA, U SKLOPU TE istrage biće saslušani i već pritvoreni Zoran Lazović, biznismen Vladan Ivanović, kao i Aleksandar Mijajlović, Ubovićev dugogodišnji poslovni partner. Podsjetimo, Mijajlović koji je već optužen za šverc cigareta nedavno je ponovo lišen slobode u aferi Raport zbog sumnje da je kao neoficijelno lice preko mreže potčinjenih policajaca, tužilaca, bivših DPS ministara i marionetskih medija maltene radio na rušenju ustavnog poretka i ugrožavao nacionalnu bezbjednost, tako što je imao pristup službenim tajnama, koordinirao policijske istrage, imao uvid u sadržaj mjera tajnog nadzora i ucjenjivao glasače zaposljene u njegovim firmama da glasaju za Đukanovićev DPS na izborima 2020. godine.

DPS, koji je nakon hapšenja Mijajlovića optužio tužilaštvo i GST Vladimira Novovića da su postali politička batina nove vlasti te da istrage vode selektivno kako bi im anulirali koalicioni potencijal i onemogućili povratak na vlast, ovog puta ostao je nijem.

Nezvanični ali povjerljivi izvori tvrde da je posljednja tužilačka istraga protiv Ubovića povezana sa nedavnim hapšenjem biznismena Vladana Ivanovića koji se tereti da je nekoliko stanova u luksuznom podgoričkom naselju „Master kvart“ ostavio upisane na svoju firmu kako bi prikrrio pravog vlasnika – odbjeglog šefa takozvanog kavačkog klana Radoja Zvicera. Insajder i bivši intimus danas počasnog predsjednika DPS-a Mila Đukanovića, Duško Knežević, tvrdio je da je Vladan Ivanović na sebe registrovao i milionski vrijednu nekretninu koja je zapravo pripadala Đukanoviću. „Ničijom kućom“ se bavi tužilaštvo ali detalji

**DPS, KOJI JE
NAKON HAPŠENJA
MIJAJLOVIĆA
OPTUŽIO
TUŽILAŠTVO I
GST VLADIMIRA
NOVOVIĆA DA
SU POSTALI
POLITIČKA
BATINA NOVE
VLASTI TE DA
ISTRAGE VODE
SELEKTIVNO
KAKO BI IM
ANULIRALI
KOALICIONI
POTENCIJAL I
ONEMOGUĆILI
POVRATAK NA
VLAST, OVOG
PUTA OSTAO JE
NIJEM**

**HAPŠENJE
UBOVIĆA JE
HLADAN TUŠ
I MANDIĆU I
KNEŽEVIĆU. ONI
SU POSLEDNIJH
DANA OPTUŽIVALI
NOVO
TUŽILAŠTVO DA
JE „PODMLADILO
MILA
ĐUKANOVIĆA“,
DA SE KUKAVIČKI
PONAŠA U
ODNOSU NA
STARU VLAST**

oko tog formiranog predmeta i dometi istrage još nijesu predloženi javnosti.

Moćna kompanija Bemax i ekipa okupljena oko te građevinske firme važe za jedan od preživjelih bastiona Đukanovićeve partije, a ime Ranka Ubovića, poznatog pod nadimkom Tigar, pominje su u više prepiski sa Skaj aplikacije. Često ga je pominjao sada pritvoreni policajac Petar Lazović, sin takođe pritvorenog bezbjednjaka Zorana Lazovića, koji je tvrdio kako Tigar navodno „samo za jedne izbore pukne po par miliona“.

Ljudi okupljeni oko Bemaksa bili su u otvorenom ratu i sa bivšim crnogorskim premijerom Dritanom Abazovićem koji je taj kružok javno optuživao da je jedan od ključnih punktova za šverc cigareta, droge i širenje nelegalnog uticaja, zbog čega su ga prozvani tužili za klevetu. Abazović je komentarišući poslednje tužilačke akcije kazao da se sprema superfinale i da ga prati uz kockice.

Interesantno, povodom poslednjih tužilačkih akcija nije se oglašavao niko iz bivšeg Demokratskog fronta Andrije Mandića i Milana Kneževića. Hapšenje Ubovića je hladan tuš toj ekipi koja je poslednjih dana optuživala novo tužilaštvo da je „podmladilo Mila Đukanovića“, da se kukavički ponaša u odnosu na staru vlast.

VEOMA JE INTERESANTNO DA JE TA politička družina koja je najavila da neće podržati godišnji izvještaj tužilaštva dok mnogi ocjenjuju da se obruč oko Đukanovića steže osula paljbu po tužilaštvu koristeći istu terminologiju kao njihov navodni politički neprijatelj DPS – da su četvrta grana vlasti. Mnogima je nejasno koji je motiv predsjednika Skupštine Andrije Mandića da javno traži ostavku VDT-a Milorada Markovića i pokušava da delegitimiše tužilaštvo u trenutku kada se pokreće jedna od najdelikatnijih istraga i hapse ljudi koji slove za Đukanovićevu logistiku.

Jedni to objašnjavaju mogućim strahom od predstojećih aktivnosti tužilaštva koje je već uhapsilo visokog funkcionera Mandićeve partije i bivšeg gradonačelnika Budve Mila Božovića, optuženog za šverc kokaina, dok drugi u združenom napadu na tužilaštvo prepoznaju tango navodnih političkih neprijatelja koji Crnu Goru već decenijama drže podijeljenu u ideološkim rovovima, a njene institucije pod svojom šapom. Kako drugačije razumjeti inicijativu Andrije Mandića da se zakon o tužilaštvu izmijeni i ponovo stavi pod kontrolu državne vlasti.

Percepcija javnosti o nezavisnosti tužilaštva, međutim, u ovom trenutku ne ide naruku Mandiću, koji ozbiljno vuče konce u Spajićevoj vladi, pa uprkos oštroj kritici čelnika tužilaštva nema zvanične inicijative za njihovu smjenu.

Narednih mjeseci moglo bi biti jasnije zašto su se uskomešali i DPS i bivši DF. **N**

Dvadeset godina uspeha: OTP Leasing Srbija proslavio jubilej

OTP Leasing Srbija, članica OTP Grupe u Srbiji, obeležava dve decenije uspešnog poslovanja na domaćem tržištu lizinga. Tokom 20 godina postojanja, kompanija je izgradila snažnu poziciju partnera privrede i pojedinaca, doprinoseći razvoju tržišta vozila, pokretne opreme i mašina.

Povodom jubileja održan je događaj u Beogradu, kom su prisustvovali predstavnici medija, zaposleni i partneri OTP Leasing-a i OTP banke Srbija, koje uz OTP Osiguranje i OTP Invest posluju u sastavu OTP Grupe u Srbiji.

Događaj je otvorio Bojan Vračević, predsednik Izvršnog odbora OTP Leasing Srbija, svojim uvodnim obraćanjem:

„OTP Leasing ove godine obeležava značajan jubilej, 20 godina uspešnog poslovanja na tržištu Srbije. Tokom dve decenije, izgradili smo reputaciju pouzdanog partnera, a naš rast i rezultati to potvrđuju. Jubilej dočekujemo kao lider po iznosu novih plasmana od 120 miliona EUR za 9 meseci ove godine i tržišnim učešćem od 17%. Sedam puta u poslednjih deset godina bili smo apsolutni lider po nabavnoj vrednosti ugovora, a poslednjih godina, konstantno smo među tri najjače lizing kompanije u Srbiji sa realizovanim oko 40.000 ugovora u zadnjih 10 godina. U prethodnoj godini, OTP Leasing je ostvario rast portfolija od 27% i naš portfolio je dostigao 280 miliona EUR što nas stavlja na poziciju broj 2 na tržištu i 16% tržišnog udela. Ovi rezultati su plod strateške transformacije, integracije dve lizing kompanije i snažne podrške OTP banke, uz posvećenost i stručnost naših timova. Jubilej je prilika da sa ponosom istaknemo dosadašnje uspehe i najavimo dalji razvoj. OTP Leasing ostaje posvećen inovacijama, održivim rešenjima i podršci privredi Srbije i u decenijama koje dolaze.“

Prisutnima se obratio i Predrag Mihajlović, CEO i predsednik Izvršnog odbora OTP banke Srbija i tim povodom rekao: „Za mene lično, ovaj jubilej je više od poslovnog uspeha, to je potvrda snage zajedništva i poverenja koje gradimo sa klijentima, partnerima i kolegama. Naš zajednički put, kao deo OTP Grupe, pokazuje da kada delimo viziju i vrednosti, možemo postići rezultate koji prevazilaze individualne granice. OTP banka i OTP Leasing su porodica koja za-

Tokom dve decenije, izgradili smo reputaciju pouzdanog partnera, a naš rast i rezultati to potvrđuju. OTP Leasing ostaje posvećen inovacijama, održivim rešenjima i podršci privredi Srbije i u decenijama koje dolaze

Bojan Vračević,
predsednik Izvršnog odbora
OTP Leasing Srbija

jedno pomera standarde u industriji. Uspešli smo da uz konstantnu saradnju timova Banke i Lizinga ostvarimo odlične rezultate. OTP banka kao najveći kreditor u zemlji sa veoma značajnom bazom klijenata ima i odgovornost da svojim klijentima omogući i snažnu podršku i u vidu lizing proizvoda, kao najadekvatnije rešenje za finansiranje vozila i opreme i verujem da u tome uspevamo.“

Mihajlović je zaključio obraćanje snažnom porukom: „Naša ambicija za narednih 20 godina je jasna. Želimo da budemo lider u održivim finansijskim rešenjima, oslanjajući se na digitalizaciju, ESG principe i ino-

vacije koje menjaju živote naših klijenata.“

Povodom jubileja, OTP Leasing je odlučio da donira novčana sredstva Školi za oštećene sluhom i nagluve „Stefan Dečanski“ u Beogradu, sa tradicijom dugom 128 godina i da, na taj način, pruži svoj doprinos u unapređenju uslova obrazovanja i svakodnevnog života učenika ove škole.

Sa krajem trećeg kvartala 2025. godine, lizing industrija je ostvarila novu prodaju od 727 miliona evra. OTP Leasing je lider sa 120 miliona evra i po strukturi plasmana prednjači u više segmenata: prvi je u finansiranju poljoprivrednih mašina i opreme, drugi u finansiranju komercijalnih vozila i građevinskih mašina, i treći u finansiranju putničkih vozila. Tržište lizinga u Srbiji beleži kontinuiran rast veći od 15% godišnje, dok OTP Leasing konstantno nadmašuje taj tempo zahvaljujući širokoj mreži partnera i snažnoj saradnji sa OTP bankom.

Tokom dve decenije poslovanja, kompanija je kontinuirano unapređivala ponudu, prateći potrebe tržišta i promene u ponašanju korisnika, od rasta interesovanja za električna i hibridna vozila, do šire primene digitalnih procesa u prodaji i upravljanju ugovorima.

U strategiji do 2030. godine, OTP Leasing Srbija planira da dostigne 7.000 aktivnih klijenata i 20.000 ugovora, s ciljem da ostane dominantan partner malim i srednjim preduzećima, kao i građanima. Fokus kompanije biće na daljoj digitalizaciji procesa, efikasnom upravljanju rizicima i razvoju održivih finansijskih rešenja.

JESI LI VIDEO OVO?

Kad me je BIA pozvala na kafu

Na kraju smo se pozdravili, valjda su procenili da im ne mogu biti ni od kakve koristi. U mom dosijeu su garantovano napisali: „Netaalentovan je za špijuna, samo je sedeo, ćutao i pušio. Naš saradnik mora biti malo rečitiji, veštiji, taktičniji, poželjno i nepušač“

Piše Dragoljub Draža Petrović, glavni urednik Danasa

Zbiru Tomiću, špijunu koga sam voleo,

Tvoje javno priznanje iz prošlog pisma da bi me dragovoljno denuncirao sve-moćnoj „službi“, iliti Bezbednosno-informativnoj agenciji, popularnoj BIA, pravnoj naslednici zloglasnih Ozne, Udbe i SDB-a, samo ako bi „služba“ to od tebe zatražila, jer „družba je družba, a služba je služba“, i nije tako loša ideja, jer nas dvojica i ne znamo bogzna šta šakljivo jedan o drugom, osim što svake druge sedmice pišemo ovde svakojake stvari koje „služba“ sazna i ovako i onako, samo treba da se pretplate na Nedeljnik i Velike priče.

Po ceni od neverovatnih 4,99 evra mesečno, „služba“ ima na tacni sve naše tajne, od mog tajnog plana da ukradem mošti kralja Milutina iz Bugarske i prebacim ih u Srbiju, do podatka da je tvoj did Ante, u selu poznat i kao Šanto, imao brata Ivana koji je bio ustaša i kojemu se četrdeset pete zametnuo svaki trag.

Istina, ponekad se, van ovih pisama, uživo sretnemo na neakvoj književnoj večeri, kao pre dva četvrtka u Beču, gde pokušavam da šarmiramo publiku ponekom nategnutom dosetkom o Srbima i Hrvatima, dok u slobodno vreme pre i posle književnih večeri ne pričamo ništa zanimljivije od onoga što pišemo.

Jedino ako „službi“ nije sumnjivo što smo, recimo, primećeni kako pola sata pred ponoć halapljivo proždiremo kobasice u kifli kod onog Turčina što drži kiosk na polovini Marija Hilfer štrase, najveće bečke trgovačke ulice, u kojoj u to doba nema ništa drugo da se „baci u kljun“ sem Turčinovih kebaba i kobaja.

Turčin izgleda kao nasmejani terorista Hamasa, ali su mu kobasice odlične, pa je „služba“ valjda shvatila da nismo planirali nikakav teroristički akt u sadejstvu sa Turčinom, samo smo bili gladni ko vukovi.

Moram ti, ipak, priznati da sam jedanput bio na kafi u Udbi, jer Udba je, što se kaže, naša sudba, s tim što se u tom momentu već zvanično zvala BIA. Pozvali su me da svratim u njihovu veliku belu zgradu na Banjici, prekoputa Vojnomedicinske akademije, sa travnjakom na kome je kamenjem ispisano BIA ćirilicom.

Nećeš verovati, u zgradi BIA nisu me mučili, vezivali, šamarali, polivali vodom niti tukli pendrekom po tabanima, bili su vrlo ljubazni, čak sam ih u jednom trenutku pitao da li mogu da zapalim cigaretu i odmah su mi uz kafu doneli veliku pikslu iako je pušenje u prostorijama „službe“ zabranjeno, mada u onim špijunskim trilerima uvek neki špijun pravi kolutove od dima u poluzamračenoj sobi sa navučenim venecijanerima u kojoj se vrti ventilator. Toga tamo nije bilo. Objasnili su mi, ko što rekoh, da je kod njih pušenje zabranjeno, ali, dodali su: „Mi kontrolišemo i ove što kontrolišu zabranu pušenja, ne oni nas!“

Duhovita je naša „služba“, moj Ante, šta da ti kažem.

Do te posete je došlo jer je tada šef kabineta šefa „službe“ bio pasionirani čitalac Nedeljnika, pa smo se upoznali na jednoj žurki našeg druga i urednika Veljka Lalića, a sve Lalićeve žurke liče na Kazablanku, motaju se tu razni obaveštajci,

kontraobaveštajci i žbirovi opšte prakse, i tom prilikom mi je šef kabineta šefa „službe“ rekao da on u kancelariji drži uramljen jedan moj tekst.

Da, dobro si pročitao, druže Ante, uramljen jedan moj tekst, i to iz NIN-a, visio je na zidu u centrali srpske tajne policije. Bila je to kolumna u kojoj sam pisao baš o paranoji među Srbima da ih celog života prati „služba“ čime većina Srba sami sebi daju preveliki značaj i traže opravdanje za svoj životni sunovrat.

Nisam verovao da bi iko pored tolikih Pikasa, Van Gogova i Mersada Berbera, na zid kancelarije, i to kancelarije u srcu tajne policije, uramio neki moj tekst pisan u očajničkom dedlajnu, pa me je šef kabineta šefa „službe“ pozvao na kafu da mi pokaže to remek-delo modernog slikarstva.

Na zidu je stvarno bila uramljena moja kolumna, ja sam pušio i tresao pepeo u onu ogromnu pikslu, nisam tada razmišljao da li me zapravo vrbuju ili, eto, zloglasna „služba“ samo voli da čita kolumne, ili su, možda, za potrebe mog vrbovanja za „službinog“ saradnika uramili jednu kolumnu tek da bi me fascinirali i pridobili za svoju stvar.

Na kraju smo se pozdravili i nikada me više nisu zvali, valjda su procenili da im ne mogu biti ni od kakve koristi. U mom dosijeu su garantovano napisali čim sam napustio zgradu: „Netaalentovan je za špijuna, samo je sedeo, ćutao i pušio. Jedino što je za sat vremena pitao jeste: da li može da zapali? Naš saradnik mora biti malo rečitiji, veštiji, taktičniji, poželjno i nepušač.“

Svaki Srbin, primetio si to već, To-

miću, misli da ga celog života proganja „služba“. Nema tog koji i pomišlja da krckanje telefonske veze ima veze sa zastarelim centralama ili ošljarenjem mobilnih operatora. Kada krči, zna svaki Srbin, to u „službi“ menjaju kasetu za bogat dosije sa njegovim snimljenim razgovorima, čak i onim razgovorima kad sa tetkom razmenjuje recepte za ajvar i pindur.

Penzioneri se sastaju po parkovima, odavno naučeni da tu ima buba, ali nema „bubica“. Taj i takav Srbin, bio on aforističar iz Babušnice ili antidinastički pesnik sa planine Jelice, čeka već decenijama da vidi personalni tajni dosije, kada država Srbija jednog dana donese odluku da otvori tajne dosijee od doba SFRJ naovamo, da bi papirima potkrepio svoj životni brodolom.

„Da me služba nije proganjala, bio bih dopisni član Srpske akademije nauka i umetnosti, minimum“ – zna da kaže u trenucima nadahnuća svaki Srbin opterećen službom, kada u kafani priča svoju muku, mada ga više kopka ko mu je radio iza leđa. To bi Srbin najviše voleo da sazna.

– Ko me ocinkario kada sam ono 1985. dobio otkaz? – zapita se Srbin često, ubeđen da je vazda bio državni neprijatelj.

Međutim, otvaranje dosijea za one koji su se celog života vadili na to da ih proganja „služba“ i zato su dibidus propali u karijeri – nosi opasnost – a to je rizik da njihov tajni dosije uopšte ne postoji. Nema ga. Teško bi ti ljudi podneli da nigde nije zabeleženo da su bili neki od mnogobrojnih neprijatelja naše ze-

mlje i naroda u šta su duboko verovali celog života.

Nit ih je „služba“ ubeležila kao neoliberalne, nit kao velikosrpske elemente, nit je služba zabeležila da su jedne pijane noći 5. maja 1980. u seoskom birčuzu na putu Radobić–Šušeoka pljunuli u uramljenu Brozovu sliku, nit su označeni kao slobodni zidari, nit su bili Bader-Majnhof, nit Soros, nit CIA, nit MI6, nit su u „službi“ primetili da su 1971. slavili Srpsku novu godinu u strogoj konspiraciji slušajući četnički radio iz Čikaga...

Nit je služba zabeležila da su na kumovoj svadbi pevali „Ko ne skače, taj je čaci“, nit da su psovali Slobu Miloševića dok su gledali prenos njegovog govora na Gazimestanu, nit da su vozili auto bez vozačke dozvole, jednostavno, otvaranje tajnih dosijea bilo bi šok za pola Srbije koja veruje u svoju uzvišenu životnu misiju državnih neprijatelja.

Za razliku od istočnih Nemaca koji su čekali po 30 godina od pada Berlinškog zida da zatraže uvid u svoj tajni dosije koji je napravio zloglasni Štazi, jer ih plaši da će tamo saznati kako su ih špijunirali rodbina i prijatelji, ne bi ljudi da se razočaraju, Srbi su unapred ubeđeni da ih svi špijuniraju – od supruge, prvog komšije pa do ljubavnice – samo njima i ne nude mogućnost da vide svoj dosije, koji uglavnom i ne postoji.

Srbi su mnogo paranoični, pravo da ti kažem, druže Ante. Imao sam poznanika koji je za sve oko sebe mislio da su Udba.

– Imam ja nos za Udbu! – govorio je, dok jednog dana nije izneo teoriju da

sam i ja Udba, jer, naravno, Srbi misle da su novinari najveći „udbaši“ pošto turlaju svoj nos svuda i svagde.

Ide mi na živce kad neko kaže: „Imam da ti pričam nešto, ali nije za telefon.“ I onda mi zakaže sastanak kod Hajdučke česme u Košutnjaku, da bi mi tamo polušapatom ispod kišobrana ispričao neku tajnu za koju se ispostavi da i nije neka tajna, više je teorija zavere koju je čuo sedeći u kafani i prateći šta se domundavaju tipovi sa trećeg stola u čošku.

Inače, ni „služba“ više nije ono što je nekada bila. U Srbiji je ulogu službe državne bezbednosti trenutno preuzeo tabloid Informer, službeni glasnik Srpske napredne stranke, te ostali režimski mediji koji liče na dnevni bilten tajne policije. Tamo možeš videti ko je s kim juče sedeo u kafani, šta su pričali, šta su jeli, koja ih strana služba ili teroristička ćelija plaća, kao i sve ostalo što su ranije vredno prikupljali ili vredno izmišljali samo policijski žbirovi DB-a.

Špijuniranje je legalizovano za potrebe partije i ono se odmah objavljuje na portalima i u TV emisijama, tajne dosijee više niko ne pravi. Sada su moderni javni dosijei koji se prave odmah i puštaju u etar. Tako da slutim da će uskoro i BIA okačiti prislušne uređaje o klin i pobeći iz naše zemlje u potrazi za novim poslom, jer su im 'leba iz usta uzeli opskurni likovi iz Vučićevih toaletoida.

Nekad se govorilo: sve je prolazno, samo je služba večna. Malo morgen, moj Tomiću. I služba je, kao što vidiš, pršla ko lajsna i jednoga dana ćemo je sećati sa setom. Slava joj. **N**

Porodične vrednosti (za otprilike mesec dana)

Na obeležavanju Svete Petke u prošli ponedeljak, analizirajući svoju stranku, domaćin slave Siniša Mali otkrio je tajnu uspeha stranke – to što su i najjača politička organizacija u zemlji je i zato što su „jedna velika porodica“. Porodica, kaže tolstojevski Siniša Mali, ima svoje mane i svoje vrline. Gde je porodica, tu je i priča o „porodičnom srebru“. Mali ga nije pominjao

Piše Zoran Panović, programski direktor Demostata

Šta je na kantar evropskog licemerstva teže – „tri do četiri nedelje“ Marte Kos ili „otprilike mesec dana“ Ursule fon der Lajen? Ili su oba roka samo parodija ultimatumu, odnosno iluzija odlučnosti Evropske unije po pitanju stanja evropskih vrednosti u Srbiji, retoričke bravure koje ne mogu, ako je do cinizma, pokolebati Vučića da skrene sa evropskog puta. Ako već ne može ili ne želi da ga učini uverljivijim. Jer bitan je put, a ne cilj. Put na kome je u srpskoj strategiji aktivnog čekanja taljiganje zamenjeno tavorenjem.

Poseta predsednice Evropske komisije Ursule fon der Lajen, Beogradu 15. oktobra, nije razrešila konfuziju oko podrške EU režimu Aleksandra Vučića. U rašomonskoj interpretaciji režimski mediji su sladostrasno isticali da je „Ursula oduvala blokade“, dok su oni malobrojni opozicioni mediji isticali da je „Vučić dobio šamarčinu“. Oni kritičari vlasti čija je percepcija realnija i lišena samoohrabrivanja, zadovoljili su se ironično time da ovoga puta bar nije bilo „dragi Aleksandre“.

Opet, isti oni režimski mediji koji su bili zadovoljni kako EU tretira Vučićevu Srbiju na osnovu utiska posete Ursule fon der Lajen, nakon Rezolucije Evropskog parlamenta o Srbiji zagraktali su kako „Evropa zabija nož u leđa Srbiji“, dok je opoziciona javnost s ovom rezolucijom EP dobila izvesnu satisfakciju za realno mlaku kritiku Vučića od Ursule fon der Lajen. Jer neobavezujuća rezolucija u kojoj se ističe polarizacija i rastuća represija u zemlji, jeste zaista oštra, kao što ono pre toga nije bila nikakva Ursulina „šamarčina“ srpskom predsedniku, već samo relativno odsustvo srdačnosti.

Uglavnom, predsednica Evropske komisije izjavila je nakon sastanka sa srp-

skim predsednikom da Unija očekuje od Srbije napredak u oblastima vladavine prava, elektronskih medija i izbornih zakona. Da je baš „sada pravi trenutak za Srbiju da preduzme konkretne korake u pridruživanju“. Ursula je uputila poziv predsedniku Srbije da „za otprilike mesec dana“ dođe u Brisel kako bi razmotrili situaciju po pitanju reformi. Da li uopšte šefica Evropske komisije u patetičnoj igri datuma ima predstavu kad govori „o otprilike mesec dana“, da je Marta Kos, evropska komesarka za proširenje – i njoj

Isti oni režimski mediji koji su bili zadovoljni kako EU tretira Vučićevu Srbiju na osnovu utiska posete Ursule fon der Lajen, nakon Rezolucije Evropskog parlamenta o Srbiji zagraktali su kako „Evropa zabija nož u leđa Srbiji“

valjda podređena – krajem marta ove godine naglasila da je „rok za hitne korake tri do četiri nedelje“.

Da li je Ursula uopšte bila upoznata sa tom izjavom Marte Kos? Ili je pored nje prošla kao brzi voz pored male stanice. Ti „hitni koraci“ se naravno odnose na reforme. Nekom naivnom, Martini zahtevi zaličili su na evropski ultimatum autoritarnom režimu. U suštini bili su samo scenski efekat. Tada još nije bilo Vidovanskog skupa na Slaviji, kad je mnogima (spolja i iznutra) bilo olakšanje da konstatuju da i kod studenata postoji kontinuitet fatalne nacionalističke politike, da oni ne nose zastave EU, da studenti za razliku od Vučića hoće da vraćaju Kosovo, da su ekološki fundamentalisti, da su klerikalni... E, sad se u te racionalizacije i alibije ne uklapaju studenti iz Novog Pazara koji pešače ka Novom Sadu za 1. novembar i komemoraciju žrtvama u padu nadstrešnice na Železničkoj stanici.

Ako bismo bili cinični, mogli bismo reći da EU ne forsira Vučića da raspiše izbore zato što ovoga puta nije sigurna da će pobediti na njima. Praksa je pokazala da tektonskih promena ni 2000. ni 2012. nije moglo biti bez podrške Zapada, dakle i EU. I famozna „studentska lista“ mora da uveri EU da je baš ona pouzdana alternativa, kao što je to 2011. uradila SNS i trasi-rala preuzimanje vlasti 2012.

Marta Kos je u martu izjavila da je „zadivljena energijom studenata“, te „da je ono što od Srbije zahtevaju demonstranti i studenti, isto ono što od Srbije zahteva Evropska komisija“. Te reči očigledno nisu impresionirale njenu šeficu Ursulu fon der Lajen koja nije javno (što bi jedino imalo efekta) podsetila Vučića na garancije koje je po uglavnom istim pitanjima dao Marti Kos. Da je preuzeo „hitne korake“ koje je tražila Marta, to bi po roku trebalo da se u praksi pokaže već u maju ove godine. I u svom obraćanju poslanicima Evropskog parlamenta na debati o Rezoluciji o Srbiji, Marta Kos je odlučno negirala tvrdnje srpskih zvaničnika da će Savet Evropske unije svojom odlukom blokirati isporuku gasa Srbiji. Oštrim tonom poručila je da su takve tvrdnje neistinite i da EU, naprotiv, podržava Srbiju u diversifikaciji energetskih izvora i priključenju evropskim mrežama. I još je ponovila opasku Vučića na konferenciji za medije sa Ursulom fon der Lajen u kojoj je izjavio da je EU strateški cilj Srbije. A one „tri do četiri nedelje“?

Kod Ursule je zaparalo uši ono „otprilike“ mesec dana. Ako je „otprilike“, onda i mesec dana može da se tumači kao „mesečak dana“. Uostalom, Vučić najviše voli kad uvuče opoziciju i kritičku javnost, takozvano civilno društvo, u sholastičke priče o REM-u, o izbornim uslovima, biračkom spisku – što je za EU dokaz da se stvari pomeraju – kao što vođa naprednjaka uživa i kad se opozicija vrati svojim proverenim pseudotemama i putokazima za poraz – mrsomuđenjima o takozvanim kolonama, o dogovorima o nenapadanju, ili dilemama da li bojkotovati zasedanje Skupštine ili ne. Moguće da će Ursulin mesečak dana biti kao tri do četiri nedelje Marte Kos. Ne samo u formalnom tražanju već i u bilansu.

U septembru ove godine Marta Kos je izjavila da su novi pristupi EU mogući 2028. ili 2029. godine, jer proširenje EU sada „ima sasvim drugu dinamiku“ (zbog rata u Ukrajini). To kao da je ohrab-

brilo Vučića pa je pre neki dan u „Nacionalnom dnevniku“ televizije „Pink“ izjavio da Srbija može u tome (na putu ka EU) da pretrči ostale zemlje Zapadnog Balkana. Dakle, ne da preskoči, već da pretrči. Kao dobar srednjepругaš, ne sprinter. Što zvuči otprilike kao kad je u tužno-jadnoj noći srpskog fudbala i društva nakon poraza od Albanije u Leskovcu, komentator u studiju RTS-a Dejan Nedić hrabrio javnost: „Ja sam optimista. Zašto ne možemo mi da pobedimo Englesku na Vembliju? Zbog čega, ajde recite mi... Zašto?“

Evropska unija ne forsira Vučića da raspiše izbore zato što ovoga puta nije sigurna da će pobediti na njima. Praksa je pokazala da tektonskih promena ni 2000. ni 2012. nije moglo biti bez podrške Zapada, dakle i EU. I famozna „studentska lista“ mora da uveri EU da je baš ona pouzdana alternativa, kao što je to 2011. uradila SNS i trasi-rala preuzimanje vlasti 2012.

Ono što je pošteno Vučić u formi auto-projekcije razjasnio povodom „pretrčavanja“, to je da se u Srbiji mora prekinuti sa licemerjem oko geopolitičkih orijentacija zemlje i da imamo kapacitete za EU, ako zaista to hoćemo („da jedni drugima kažemo šta je to što hoćemo“). Naravno, nije precizirao ko generiše to licemerje, ali je očigledno da srpski predsednik udovoljava hipokriziji (licemerju) javnog mnjenja koje postoji i bez njegovog pumpanja tog licemerja. Taj otvoreni razgovor o EU, bez licemerja, da jedni drugima tobože kažemo šta hoćemo, otprilike ima šanse za uspeh kao onaj zaboravljeni „unutrašnji dijalog o Kosovu“ koji je Vučić inicirao 2017. a onda odbio medijske predloge (i za RTS) koji bi omogućili ozbiljno vođenje tog dijaloga.

Od „otprilike mesec dana“ Ursule fon der Lajen prošlo je otprilike pola. Ali, kao domaćin stranačke slave SNS, Siniša Mali nije na tradicionalnom obeležavanju Svete Petke u centrali stranke na Novom Beogradu dao značaja tom pitanju. Govorio je o iskušenjima članova SNS u proteklih godinu dana, govorio je o „obojenoj revoluciji“, o Ekspu, uglavnom o Vučićevoj borbi

i viziji, ali nije ništa rekao o „mapi puta“ za „otprilike mesec dana“, kad bi Vučić trebalo da ode kod Ursule u Brisel i dokaže koliko se reformisao njegov režim i koliko je Srbija uzela zaleta za pretrčavanje drugih država na EU putu.

Jedna od najpoznatijih rečenica u književnosti je „Sve srećne porodice liče jedna na drugu, svaka nesrećna porodica, nesrećna je na svoj način“, kojom Lav Nikolajevič Tolstoj počinje roman „Ana Karenjina“. Uvodna rečenica je, kako ističu teoretičari književnosti, napisana u sadašnjem vremenu i u kontrastu je sa prošlim vremenom koje se koristi u romanu, pa je tako označena kao filozofsko saopštenje samog Tolstoja. Ako je šta izlizano, to je citiranje ove rečenice. Poslednji put citirao sam je kad sam pre četvrt veka pisao tekst o „Simpsonovima“. I nisam očekivao da će moći biti citirana u vezi sa SNS i da u tom naprednjačkom kontekstu uopšte neće zvučati izlizano, već zaista sveže autentično.

Dakle, na obeležavanju Svete Petke u prošli ponedeljak, analizirajući svoju stranku, domaćin slave Siniša Mali otkrio je tajnu uspeha stranke – to što su i najjača politička organizacija u zemlji je i zato što su „jedna velika porodica“. Porodica, kaže tolstojevski Siniša Mali, ima svoje mane i svoje vrline. Gde je porodica, tu je i priča o „porodičnom srebru“. Mali ga nije pominjao. Ali, za razliku od ostalih porodica, naprednjaci su ponekad i srećni samo na svoj način. Uprkos neospornoj autentičnosti, SNS je i partija eklekticizma: ima tu od osnivanja raznih uticaja i oponašanja – i CDU Angele Merkel, i Šešeljevih radikala, i LDP i KP Kine, i Jedinstvene Rusije i „žutih“...

Mali kaže da je SNS politička organizacija, da je porodica, ali nešto nije pomenuo onaj famozni „Pokret za narod i državu“, ni lojalističku avangardu, iako je premijer Đuro Macut s još par ministara ranije nekako bio promovisan kao da je iz tog pokreta. O Pokretu dakle, kao o Open Balkanu. Ni reč. Kao da se ne valja. Kao da nije prikladno. Teško se, pokazuju i istraživanja „Demostata“, taj brend prima u narodu, pa i u članstvu SNS koje ipak više voli brend svoje stranke. Tek su u SPS alergični na Pokret i utapanje u njega.

Stranačke slave su i politički barometar. Vučić je na ovoj ohrabrio članstvo uvidima u istraživanja javnog mnjenja. Ne objašnjavajući zašto onda ne raspisuje izbore kad solidno stoje. **N**

DAN KOJI JE ZAUVEK PROMENIO SRBIJU

U zemlji naviknutoj da svakog dana preživi neki novi skandal, tog jutra pre godinu dana ništa nije izgledalo drugačije. Nije to bio samo čas nesreće, u kojoj se nebo srušilo na glavu 17 nevinih osoba koje su se tu, tek slučajno, zatekle. Bio je to metaforički slom države, čas istine jednog poretka. Za razumevanje novosadske tragedije i svega što se dogodilo kasnije neophodno je razmotriti ekonomski, politički i društveni kontekst u kojem je došlo do pada nadstrešnice

Piše Dušan Telesković

Ako biste danas pogledali kako su izgledale najvažnije vesti za 31. oktobar 2024, šta biste pomislili? Kako je izgledala Srbija dan pre nego što se sve promenilo?

Nezadovoljstvo i protesti bili su na svakom koraku: u Beogradu su građani blokirali Stari savski most zbog namere vlasti da ga 2. novembra razmontira, najavljujući da-noćna dežurstva. Prosvetari su tog dana najavili da škole u Srbiji sutra dan neće raditi zbog masovnog protesta u Beogradu.

Opozicija je saopštavala da su namere vlasti da odobri projekat iskopavanja litijuma u dolini Jadra „prilika za objedinjeno delovanje“, najavivši akcije i proteste u Loznici, zajedno sa pobunjenim aktivistima. Srđan Milivojević i Aleksandar Jovanović Čuta su tog dana bili ispred Ustavnog suda, najavljujući inicijativu kojom bi se odluka koja omogućava otvaranje rudnika proglasila „neustavnom“. Provladini mediji su objavljivali da protesti protiv litijuma „umiru“, da je sve manje ljudi na njima i da se „narod

većinski opredeljuje za otvaranje rudnika“.

Profesor Pravnog fakulteta i jedan od inicijatora ProGlasa Mi-odrag Jovanović rekao je tog dana za Dnevnik TV Nova sledeće:

„U jednom političkom režimu gde su tokovi odlučivanja izmešteni van normalnih, institucionalnih pitanja, vi nikad ne znate šta može biti okidač za nekakve krize, nekakve stresne, ekscresne ili nasilne događaje koje niko normalan ne može da priželjkuje.“

U režimu u kojem institucije ne reaguju ili reaguju po diktatu, Jovanović „ne vidi drugo rešenje nego ono u šta nas režim Aleksandra Vučića gura – a to je ulica“.

Vlast se za to vreme hvalila novim infrastrukturnim projektom i zahvaljivala je velikim trgovcima, uprkos otkriću da su se dogovarali o cenama u maloprodajnim objektima. Goran Vesić je na RTS rekao da je zatvorena finansijska konstrukcija za prugu Beograd–Niš, zahvaljujući Evropskoj uniji što je u svom godišnjem izveštaju pohvalila sektor saobraćaja.

Kako su javašluk i korupcija doveli do pada nadstrešnice i sloma jedne vlasti koja se činila nedodirljivom

Aleksandar Vučić je za to vreme zahvaljivao Delezu, jednom od onih koji su se dogovarali o cenama, što „redovno ispunjavaju obaveze prema državi“ i zamolio ih da „vode računa o dže-povima građana“, ne spominjući direktno nalaze državne Komisije za zaštitu konkurencije.

U ostalim vestima tog dana, šef delegacije EU Emanuel Žiofre govorio je o potrebi slobodnog novinarstva, ukazujući na problem bezbednosti novinara, nakon što je dan ranije izjavio da „veruje da će Srbija postati deo EU“.

Na Pravnom fakultetu, pukao je plafon, nakon što je jedna studentkinja zgazila na podnu utičnicu kroz koju joj je propala noga. Srećom, nije teže povređena, saopštio je Pravni fakultet.

BIRN je objavio sopstveno otkriće o tome kako je Srbija omogućila najbogatijim građanima da svoje poreske obaveze praktično prepolove, ostavljajući i mogućnost za zloupotrebe. U tome su „uhvatili“ Vojislava Nedića, oca tada uticajnog generalnog sekretara Vlade Srbije Novaka Nedića, i Tatjanu Vukić, upraviteljku SNS-ove Fondacije „Za srpski narod i državu“.

Delovalo je da je to dan kao i svaki drugi, a zapravo je bio poslednji u kojem je većinska Srbija imala privid normalnosti funkcionisanja države.

Sutradan, u petak 1. novembra, škole nisu radile. Prosvetari su bili masovno na ulicama Beograda, uprkos tome što su im prevoznici širom Srbije otkazali prevoz pod pritiskom vlasti, dok su samim nastavnicima direktori škola pretili odmazdom i pravljenjem spiskova.

KINEZI SU IZABRALI FIRMU BLISKU VLASTI – STARTING. ONI SU ZATIM IZABRALI SVOJE PODIZVOĐAČE, PA MEĐU NJIMA I FIRMU KOJA SE DOKORA BAVILA „TRGOVINOM NA MALO PREKO INTERNETA“. JEDNA OD TAKVIH FIRMI TREBALO JE DA SKLONI STARI BETON SA NADSTREŠNICE. NISU TO URADILI, VEĆ SU SAMO NALILI NOVI SLOJ BETONA. ONDA JE NEKA DRUGA, SLIČNA PODIZVOĐAČKA FIRMA STAVILA TEŠKA I NEADEKVATNA STAKLA, PA JE TAKO NADSTREŠNICA OPTEREĆENA SA DODATNE 23 TONE MATERIJALA

Prosvetari su najavili da će im sledeći korak biti skraćivanje časova, a zatim i potpuna obustava nastave zbog neispunjenog dogovora, jer je vlast lažno tvrdila da im je ispunila 80% dogovorenog, iako u stvarnosti nisu ispunili ni 50%.

Istog dana, poljoprivrednici su blokirali i dva magistralna puta – jedan kod Požarevca, a drugi kod Bavaništa, takođe zbog neispunjenja ranije postignutog dogovora sa vladom.

U Srbiji, naviknutoj da svakog dana preživi neki novi skandal, ni tog jutra, dakle, ništa nije izgledalo drugačije.

A onda je sat otkucao 11.52. I sve je drugo postalo besmisleno i manje važno.

Nije to bio samo čas nesreće, u kojoj se

nebo srušilo na glavu 17 nevinih osoba koje su se tu, tek slučajno, zatekle. Bio je to metaforički slom države, čas istine jednog poretka.

Jer nije novosadska nadstrešnica pala samo zbog preopterećenja tokom rekonstrukcije i starih, korodiranih zatega koje nisu mogle da zadrže masivnu konstrukciju, kako tvrde veštaci sa Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu.

Ona je pala kao neizbežni ishod sistema formiranog da dodeljuje poslove, ne po stručnosti i sposobnosti, već po lojalnosti, i kao posledica sistema u kojem svi moraju da ćute, pa čak i kad uoče da se nešto loše dešava i radi.

Jednostavno, ne možete državu da vodite u jednom pravcu i da očekujete potpuno drugačiji ishod od onog ka kojem je sve vodilo.

I zato je za razumevanje novosadske tragedije potrebno razmotriti ekonomski, politički i društveni kontekst u kojem je došlo do pada nadstrešnice.

RAST I KORUPCIJA

Ekonomski, Vučić je u periodu svoje vlasti Srbiju postavio da funkcioniše po principu ubrzanog zaduživanja od međunarodnih organizacija (Kina, MMF, međunarodne banke...) što bi trebalo da predstavlja osnov za rast bruto društvenog proizvoda (BDP) i povećanja životnog standarda. To je bio ugaoni kamen njegove politike.

U ovom ekonomskom sistemu, pozajmljeni novac koristio se (i dalje se koristi) za infrastrukturne projekte, kao što su izgradnja auto-puteva, pruga, gasovoda, rekonstrukcije objekata, stanogradnje...

Ti veliki građevinski poslovi povećavaju, naravno, zaposlenost, pa samim tim i potrošnju, podižući sektore usluga i maloprodaje. Masovna izgradnja zatim podstiče i rast drugih industrija, poput proizvodnje sirovina i pratećih materijala građevinske industrije kao što su armature, beton, bitumen, pa su ekonomski benefiti još veći.

Sve to podiže generalno BDP, što dalje otvara prostor za novo zaduživanje koje dovodi do novih projekata. Jer, po međunarodnom Mastrohtskom sporazumu, zaduženost se ne meri milijardama evra, već učešćem duga u onome što država i građani stvore za godinu dana.

Tako je dug Srbije od 2012. godine do danas porastao sa 17,7 milijardi na 38,2 milijarde evra. Ali, po Mastrohtu, udeo duga u BDP-u pao je sa 50,8% na 43,1%.

Nije to sistem koji je nepoznat u ekonomiji. To su uostalom radile i vodeće ekonomije sveta, posebno nakon Velike depresije krajem dvadesetih i početkom tridesetih prošlog veka. Kao primer takve prakse uzimaju se Sjedinjene Američke Države koje su tih godina izgradile „Huverovu branu“, na reci Kolorado, u to vreme najveći infrastrukturni projekat ikad zabeležen u svetu koji je uspeo da kratkoročno oporavi tamošnju ekonomiju. Slično su radile Nemačka, Francuska, Britanija i druge velike ekonomije pogođene tadašnjom krizom.

Međutim, problem kod ovakvog modela ekonomskog rasta

je u tome što jednostavno nije „perpetuum mobile“. Zapravo, nije moguće da svaki sledeći projekat utiče na rast u istoj meri kao prethodni, pa zato svako naredno „infrastrukturno čudo“ mora da bude veće od prethodnog.

I onda je, po tome, EXPO samo logični nastavak tog modela ekonomskog rasta.

Najveći problem ovog ekonomskog modela u Srbiji je taj što ga je Vučić pretvorio u polugu moći za održavanje na vlasti.

Umesto da infrastrukturne poslove dobijaju najstručnije i najposposobnije firme kojima bi kapital omogućio dalji rast na tržišnim principima, što bi i dugoročno srpsku ekonomiju učinilo stabilnijom, za Vučićevog vakt se taj pozajmljeni novac slivao u džepove politički podobnih pojedinaca i kompanija, što je dovelo do stvaranja nove klase tajkuna.

Novac jednim delom ostaje u rukama Vučićevih najbližih „biznismena“, ali javna je tajna da se drugim delom koristi za

finansiranje raznih aktivnosti za opstanak aktuelne vlasti, poput kupovine glasova za izbore, organizacije raznih skupova, finansiranja „lojalista“...

Dodeljivanje takvih poslova podobnim Vučićevim tajkunima je, naizgled, zakonski „pokriveno“ tenderima, javnim nabavkama i podizvođačkim radovima, iako je opet javna tajna da te poslove ne mogu da dobiju čisto tržišne kompanije, ako su uopšte i uspele da opstanu u poslednjih 10 godina, bez dilova sa „naprednjacima“.

Kolike su razmere korupcije u tome, teško se može sa preciznošću utvrditi iz prostog razloga što se korupcija ne može tačno izmeriti. Umesto toga, dobar pokazatelj može da bude indeksi percepcije korupcije koji svake godine izrađuje grupa stručnjaka okupljena oko međunarodne organizacije Transparensi. Prošle godine je taj indeks percepcije korupcije pokazao da je Srbija među pet najgorih zemalja u Evropi. Gori od nas su samo Rusija, Bosna i Hercegovina, Belorusija i Turska, dok smo u istom rangu sa ratom zahvaćenom Ukrajinom. To je ubedljivi-

vo najgori rezultat od dolaska Vučića na vlast.

Dodatni pokazatelj koliko se novca izvuče iz državne kase korupcijom možda mogu da pruže javno dostupni podaci Kancelarije za javne nabavke. Prema tim podacima, u 2024. godini, Srbija je potrošila ukupno na javnim nabavkama 1.046 milijardi dinara (8,94 milijardi evra).

U čak 50,7% (dakle, polovina) na tenderima je postojao samo jedan ponuđač, što je veoma indikativan podatak koji ukazuje na postojanje neke vrste dogovora. A ni prosečan broj u ukupnim nabavkama nije impresivniji – za svaki državni posao prijavljuje se u proseku 2,8 kandidata.

U poslednjih 10 godina, od kad je Vučić preuzeo prvo funkciju premijera, a zatim predsednika države, vrednost svih javnih nabavki iznosila je, prema podacima državne Kancelarije za javne nabavke, ukupno 5.600 milijardi dinara, odnosno 48,56 milijardi evra. Ova suma nije konačna budući da se na najskuplje i najobimnije infrastrukturne projekte ne primenjuje Zakon o javnim nabavkama. Ti posebni kapitalni projekti realizuju se po posebnim procedurama, gde postoji potpuna diskrecija prilikom izbora strateških partnera za finansiranje, projektovanje i izgradnju. Ukupna vrednost ovih radova, izuzetih iz javnih radova, prema podacima Godišnjeg izveštaja Evropske komisije za 2024, iznosila je 7,1 milijardu evra.

Kod ovih projekata princip preliivanja novca u džepove pogodnih tajkuna ide tako što se strani partner izabere za glavnog izvođača radova. Onda taj izvođač angažuje glavnog podizvođača, obično po preporuci vlasti, jer ne postoji tržišni, transparentni proces.

Taj glavni podizvođač zatim angažuje svoje podizvođače, pa se cena radova podiže višestruko.

I primer toga je upravo izgradnja pruge između Beograda i Subotice i kao sastavni deo projekta – rekonstrukcija Železničke stanice u Novom Sadu. U ovom slučaju, Kinezi su izabrali firmu blisku vlasti – Starting. Oni su zatim izabrali svoje podizvođače, pa među njima i firmu koja se doskora bavila „trgovinom na malo preko interneta“. Jedna od takvih firmi trebalo

je da skloni stari beton sa nadstrešnice. Nisu to uradili, već su samo nalili novi sloj betona. Onda je neka druga, slična podizvođačka firma stavila teška i neadekvatna stakla, pa je tako nadstrešnica opterećena sa dodatne 23 tone materijala. Tu i takvu opterećenu nadstrešnicu držale su zatege koje je nagrizla korozija, a njihovo stanje uopšte nije poboljšano tokom skupo plaćene rekonstrukcije.

A onda je došao 1. novembar 2024. i sat je otkucao 11.52...

LANAC POSLUŠNOSTI

Nije samo ovaj ekonomski i koruptivni mehanizam važan za razumevanje uzroka tragedije. Bitan je i politički i društveni ambijent koji je stvoren u Srbiji u poslednjih 13 godina.

Vučić je zapravo izgradio sistem lične vlasti u kojem institucije imaju isključivo ulogu da sprovedu volju vladajućih struktura.

Prepoznato je to u političkoj teoriji kao „cezarizam“, po rimskom imperatoru Juliju Cezaru. Profesor Fakulteta političkih nauka u penziji Zoran Stojiljković opisao je to kao tip političke vladavine koja počiva ne samo na polugama represije koja je uvek prisutna nego i na stvaranju niza saglasnosti građana u odnosu na vlast – podmićivanjem, ulagivanjem, korupcijom, plaćanjem.

Drugi profesor FPN Milan Podunavac u knjizi „Režimi straha“ označio je ovu pojavu pojmom „dobrovoljnog ropstva“. Reč je zapravo o obliku vladavine u kojem se formalno zadržavaju institucije republike ili demokratije, ali stvarna moć prelazi u ruke jednog čoveka – „vođe“. Tako država spolja izgleda kao demokratska, sa formalnim parlamentom, izborima i zakonima, ali u stvarnosti se odluke ne donose u institucijama.

U takvom sistemu, lider zaobilazi ili potčinjava parlament, sudove i medije, koristeći populizam da održi apsolutnu kontrolu i oslanja se na nekoliko stubova, od kojih je najvažniji – kontrola medija.

Umesto da tačno izveštavaju o svim relevantnim događajima

HRONOLOGIJA

Pruredila
Milana Milošević

3. novembar

Protestno okupljanje u Nemanjinoj ulici u Beogradu zbog tragedije u Novom Sadu. Građani ostavljali otiske „krvavih šaka“ na zgradi Vlade Srbije.

5. novembar

Protest „Ruke su vam krvave“ ispred Gradske kuće u Novom Sadu i ispred Železničke stanice. Traže se ostavke premijera Vučića i gradonačelnika Milana Đurića. Uhapšen Goran Ješić. Aleksandar Vučić prvi put došao u Novi Sad posle nesreće, posetio Gradski odbor SNS-a. Goran Vesić podnosi ostavku.

15. novembar

Prva akcija „14 minuta tišine, za 14 žrtava“ u Novom Sadu.

17. novembar

Petnaesta žrtva preminula u Kliničkom centru Vojvodine.

22. novembar

Pristalice SNS-a, među kojima je bilo dosta funkcionera stranke, napale studente i profesore FDU koji su odavali poštu preminulima u novosadskoj tragediji.

26. novembar

Nastava na FDU obustavljena. Studenti zatražili da MUP podnese krivične prijave protiv osoba koje su poznate javnosti i da identifikuje i ostale članove organizovane grupe koja je fizički napala studente i profesore.

29. novembar

Prva blokada Rektorata.

Održani prvi plenumi. Studenti pojedinih beogradskih fakulteta prekidaju nastavu. Počinju da se formulišu četiri zahteva.

2. decembar

Blokada Rektorata, Filološkog, Filozofskog i Prirodnomatematičkog fakulteta u Beogradu, sa zahtevom da se objavi kompletna dokumentacija o rekonstrukciji novosadske železničke stanice.

4. decembar

Studenti blokirali ulaz u Rektorat Niškog univerziteta.

6. decembar

Četiri člana Beogradske filharmonije i još dve osobe povređene kada je vozač u Uzun Mirkovoj automobilom pokušao da probije blokadu.

7. decembar

Više od 1.100 članova akademске i naučne zajednice potpisalo je peticiju podrške zahtevima studenata fakulteta u Srbiji.

11. decembar

Studenti došli ispred Predsedništva dok se Vučić obraćao javnosti. Ogromna buka čula se uživo u programu svih televizija koje su prenosile Vučićovo izlaganje.

13. decembar

Svi fakulteti u Beogradu i Novom Sadu u blokadi. Vučić izjavio da su svi zahtevi studenata ispunjeni i da počinje objavljivanje dokumentacije o rekonstrukciji Železničke stanice.

i pruže građanima sve relevantne informacije od javnog značaja, stvarajući preduslov da na izborima mogu slobodno da odaberu koga smatraju najboljim da vodi zemlju, mediji su se kod Vučića pretvorili u svoju suštu suprotnost.

U takvom sistemu su u opoziciji, kritički nastrojani intelektualci ili slobodoumnici građani, novinari i svi koji se usude da dignu glas, demonizovani kao neki, tobožnji, „izdajnici“ ili „strani agenti“. I to je otišlo toliko daleko da ocu nastradalog radnika u namenskoj industriji u Lučanima bukvalno zvižde pristalice vlasti dok on sam traži pravdu i odgovornost za smrt svog sina. Ili kad se napada majka čije je dete izbačeno iz vrtića u Pećincima samo zbog roditeljskog kritičkog mišljenja prema vladajućim strukturama. Vučić je ovakav model vladavine počeo da uvodi praktično od ponovnog dolaska na vlast, a naročiti zahvaljujući tome dobio je nakon što je preuzeo funkciju predsednika republike 2017. godine.

Umesto da se ograniči na ustavnu ceremonijalnu ulogu, u kojoj predsednik odražava jedinstvo svih građana, Vučić je pretvorio Predsedništvo u centar moći odakle se upravlja vladom, parlamentom, pa čak i lokalnim vlastima. Vertikalni lanac poslušnosti postavljen je od Andrićevog venca do najudaljenijih mesnih zajednica.

Izbori su, u takvom sistemu, samo naizgled slobodni, ali su unapred poznatim pobednikom. I kad je volja građana drugačija, kad većinski žele promene, onda dolazi do npr. uvoza birača iz Republike Srpske, kao što se desilo na gradskim izborima u Beogradu prošle godine.

Parlament, u takvom sistemu, nije mesto demokratskog dijaloga i sučeljavanja argumenata, već puki izvršilac volje lidera.

EKONOMSKI, POSLOVI SE I DALJE DODELJUJU PODOBNIM FIRMAMA. PODANICI SE I DALJE TERAJU NA RAZNE MANIFESTACIJE U KOJIMA SE DEMONSTRIRA NAVODNA PODRŠKA VOĐI. INFRASTRUKTURNI PROJEKTI, POPUT PRUGE DO SUBOTICE ILI TUNELA MUNJINO BRDO, OTVARAJU SE UPRKOS OPASNOSTIMA NA KOJE UKAZUJU MNOGI STRUČNJACI. INSTITUCIJE SU I DALJE PODREĐENE VOLJI JEDNOG ČOVEKA. ODGOVORNOST SE NE PREUZIMA, VEĆ SE UMETO TOGA NUDE TEORIJE ZAVERE O DIVERZIJI I TOBOŽNJOJ „OBOJENOJ REVOLUCIJI“

Vlada je produžena ruka Predsedništva. I to je postalo toliko očigledno da je dovelo do novog nivoa apsurdna u kojem premijer, dakle persona koja zakonski ima u svojim rukama izvršnu vlast, javno zahvaljuje predsedniku što mu je, kako sam kaže, „poverio“ da se bavi evropskim integracijama.

Sud i tužilaštvo, inače, nikada do kraja nezavisni i samostalni u svom radu, u Vučićevom „cezarizmu“ su shvatili da je granica njihovog delovanja zapisana u političkoj realnosti, a ne u propisanim zakonima. I tako gotovo nijedna afera nije dobila svoj epilog i sve je zataškano u raljama pravosudne administracije, uprkos javno iznetim dokazima.

Policija se bez trunke otpora potčinila i shvatila koga je poželjno hapsiti, a koga ne. Tako se došlo u situaciju da se hapsi

čovjek koji je uzbunio javnost da se u „Krušiku“ dešavaju zloupotrebe.

Oni koji su se u policiji drznuli da rade svoj posao, poput inspektora koji su otkrili plantažu marihuane u „Jovanjici“, brzo su se našli na tapetu „cezarizma“. Prvo su ih razapeli mediji, a onda i predstavnici režima, uključujući i samog Vučića, koji su počeli da javno govore u korist prvooptuženog u slučaju.

BIA se vratila na „fabrička podešavanja“, pa je ponovo postala partijska policija koja umesto zaštite bezbednosti svih građana od pretnji, paradoksalno, štiti vlast od svog naroda.

Institucije su zarobljene prostom kadrovskom selekcijom u kojoj se, umesto najposposobnijih i najprofesionalnijih kadrova, na rukovodeća mesta postavljaju isključivo poslušnici, pa tako lojalnost postaje najvažnija osobina svakog ko želi da napreduje.

Službenici države postali su Vučićevi podanici, a tako ih re-

16. decembar

Počela blokada Jovine gimnazije u Novom Sadu.

20. decembar

Vlada Srbije priznala da ipak nije objavljena celokupna dokumentacija.

22. decembar

Na Slaviji održan veliki protest i višesatna blokada, za koju je Arhiv javnih skupova rekao da je jedan od najvećih protesta u istoriji Srbije, prisustvovalo mu je oko 100.000 ljudi.

30. decembar

Više javno tužilaštvo u Novom Sadu saopštilo da je počelo objavljivanje „celokupne dokumentacije“ o rekonstrukciji nadstrešnice.

10. januar

Održana akcija „Dodi na Mostar ako imaš petlju“, 15-časovna blokada.

16. januar

Vozač udario studentkinju Sonju Ponjavić u Ruzveltovoj ulici.

20. januar

Direktorka Pete beogradske gimnazije dala ostavku nakon što je objavljena prepiska u kojoj je pretila zaposlenima.

21. januar

Ana Brnabić preti studentima da bi mogli da izgube budžet, mesto u domu i pravo na studentske kredite ako nastave sa blokadama.

23. januar

Grafit „Čaci u školu“ osvanuo na kapiji Jovine gimnazije u Novom Sadu.

24. januar

Generalni štrajk, protest kod Generalštaba, protest advokata kod Andrićevog venca, jedan od najvećih protesta kod Ušća. Protesti održani širom Srbije, čak i na Kopaoniku. Automobilom udarena studentkinja Poljoprivrednog fakulteta. Napadačica privedena. U Novom Sadu poginuo pas, pregazila ga kola Hitne pomoći.

26. januar

Vučević najavio da će Vlada objaviti nova dokumenta o nadstrešnici.

27. januar

Dvadesetčetvoročasovna blokada Autokomande u Beogradu „Pod našom (Auto) komandom“.

28. januar

Napadnuti studenti koji su lepili nalepnice i pisali po prostorijama SNS-a. Studentkinja teško povređena. Miloš Vučević i Milan Đurić daju ostavke.

29. januar

Predsednik republike Aleksandar Vučić doneo je 13 odluka o pomilovanju: šest studenata, jednog dekana, docenta i direktora četiri škole.

30. januar

Studenti iz Beograda krenuli

peške na protest u Novom Sadu. Madona podržala srpske studente.

1. februar

Veliki protest u Novom Sadu. Studenti koji su dolazili peške svuda dočekani sa velikim oduševljenjem. Protest trajao 15 sati.

4. februar

Rektorski kolegijum Univerziteta u Beogradu razmotrio je poziv za dijalog upućen od predsednika Republike Srbije i doneo odluku da pod ovakvim okolnostima poziv ne prihvati.

6. februar

Odožen FEST.

žim i tretira. Gotovo sva lica imenovana od Vlade Srbije su u v. d. stanju, iako zakonski ta mogućnost može da traje maksimalno šest meseci. U takvom su položaju svi pomoćnici ministra, državni sekretari, direktori javnih preduzeća i mnogi drugi. Na prste jedne ruke mogu se izbrojati oni koji su postavljeni u punom mandatu.

U podaničkom odnosu drže se i svi koji su zaposleni u državnom sistemu. Njihove egzistencijalne potrebe uslovljene su podrškom režimu. Moraju da glasaju kako im se naredi, da putuju na mitinge, botuju po mrežama...

To je, dakle, sistem koji je stvorio Vučić u vreme svoje vlasti. Sve zavisi od volje jednog čoveka, bez institucija koje rade svoj posao. Jedino je važno da se radovi završe u jeku predizborne kampanje, bez provere kvaliteta. Tu se, dakle, novac preliva samo proverenim i lojalnim kadrovima. I tu niko ne sme da dignje glas protiv bilo kakve nepravilnosti.

I onda se u slučaju rekonstrukcije Železničke stanice u Novom Sadu taj i takav sistem pokazao u punom obimu. Na primer, nisu stručnjaci tražili ubrzavanje radova za godinu dana, misleći da mogu da postignu kvalitet u kraćem periodu od planiranog. Naprotiv, to je uradio Vučić na sastanku koji se, sudeći po mejlovima koji su objavljeni na pritisak studenata da se ispune njihovi zahtevi, desio 3. decembra 2022. Kinezi su odgovorili da će to koštati dodatnih 65 miliona evra.

Ali u ovakvom sistemu se za cenu ne pita, kao ni za kvalitet izvođenih radova.

U tom i takvom sistemu, normalno je da šef kabineta predsednika – Ivica Kojić – šalje mejlove u kojima poručuje izvođaču radova da će „nazvati sve redom i ubrzati sve aktivnosti“. Ili da saradnica predsednika – Nataša Vukšić – igra ulogu kontrolora „iz senke“ u projektu železnice, i da ona saziva i vodi sastanke in-

UMESTO DA INFRASTRUKTURNE
POSLOVE DOBIJAJU NAJSTRUČNIJE
I NAJSPOSOBNIJE FIRME KOJIMA
BI KAPITAL OMOGUĆIO DALJI
RAST NA TRŽIŠNIM PRINCIPIMA,
ŠTO BI I DUGOROČNO SRPSKU
EKONOMIJU UČINILO STABILNIJOM,
**ZA VUČIĆEVOG VAKTA SE Taj
POZAJMLJENI NOVAC SLIVAO U
DŽEPOVE POLITIČKI PODOBNIH
POJEDINACA I KOMPANIJA, ŠTO
JE DOVELO DO STVARANJA NOVE
KLASE TAJKUNA**

stitucija, koje su nadležne za taj projekat.

U tom i takvom sistemu, nadzor i inspekcije nisu ništa sporno primetili u rekonstrukciji, pa samim tim ni sprečili da se zgrada pusti u rad, i to bez upotrebne dozvole. Vapaji pojedinca koji se usudio da ukaže na nekvalitetne radove, poput inženjera Zorana Đajića, nisu naišli ni na kakvu reakciju. Umesto toga, udaljen je sa gradilišta.

Sve, samo da bi se zgrada Železničke stanice otvorila u jeku predizborne kampanje – 19. marta 2022 – kada su vozom „Soko“ pristigli predsednik Srbije Aleksandar Vučić i predsednik Mađarske Viktor Orban.

A onda je došao 1. novembar 2024. i sat

je otkucao 11.52...

I u tom trenutku nije se desio samo slom nadstrešnice, desio se i slom ovakve države, napravljene po Vučićevom modelu.

Pod ruševinama nisu ostali samo tela nesrećnih žrtava, armatura i beton, već i cela ideja da ovakav društveni, politički i ekonomski model Srbije može opstati.

Kad se to desilo i sat otkucao 11.53, počelo je, dakle, pucanje sistema koji je doveo do tragedije.

~~~~~ ŠTA SE PROMENILO?

Za ovih godinu dana, mnogo se toga promenilo u srpskom društvu. Neza interesovani su postali aktivisti, oni koji su čutili i trpeli postali su glasni. Studenti, isti oni koje su mnogi potcenili i smatrali apolitičnim, postali su katalizatori svih društvenih pobuna. Ljudi su se oslobodili straha. Mnogi podanici režima vratili su kičmu i počeli da rade svoj posao. Sada se u tužilaštvu mogu pronaći naznake ozbiljnih istraga, dok u isto vreme trpe udarce režima. Građani Srbije ne smatraju više da im je potreban vođa da ih vodi, već da oni biraju vođu

8. februar

Vučić rekao da je Srbija napadnuta i spolja i iznutra i najavio deklaraciju o zaštiti države.

9. februar

Na sedam sati blokirana Gazela.

15. februar

Veliki protest u Kragujevcu. Pročitano Studentsko pismo.

1. mart

Veliki protest u Nišu.

4. mart

Baklje, suzavac i jaja u Skupštini Srbije. Opozicija je tražila da poslanici raspravljaju samo o studentskim zahtevima i ostavci premijera.

6. mart

Pristalice vlasti koje se nazivaju „studentima koji žele da uče“ okupljaju se u Pionirskom parku gde će, kako tvrde, ostati sve dok im se ne ispune zahtevi.

13. mart

Hapšenja 12 novosadskih studenata i političkih aktivista nakon objavljivanja audio-snimka za koji su državni zvaničnici naveli da je nastao na sastanku u prostorijama Pokreta slobodnih građana (PSG) u Novom Sadu.

15. mart

Najveći protest u istoriji Srbije Na ulicama Beograda okupilo se, prema proceni Arhiva javnih skupova, između 275.000 i

325.000 ljudi, uz mogućnost da je taj broj bio i veći. Tog dana je upotrebljen i, kako se sumnja, zvučni top. Dan kasnije, MUP će to demantovati, a 16. aprila to će „potvrditi“ Federalna služba bezbednosti Ruske Federacije.

24. mart

Protest studenata i građana povodom godišnjice početka bombardovanja i ukidanja statusa kulturnog dobra za kompleks Generalštaba.

30. mart

Dekanka Filozofskog fakulteta u Nišu Natalija Jovanović ubodena nožem u ruku.

3. april

Studenti krenuli biciklima do Strazbura kako bi skrenuli pažnju evropskih institucija na njihove zahteve i dešavanja u Srbiji.

14. april

Započeta dvonedeljna blokada RTS-a, okončana 28. aprila nakon raspisivanja konkursa za Savet REM-a.

1. maj

Studenti u blokadi i pet nacionalnih sindikata održali protest ispred zgrade Vlade povodom obeležavanja pola godine od pada nadstrešnice u Novom Sadu.

5. maj

Studenti u blokadi izneli zahtev za vanrednim parlamentarni izborima.

14. maj

Direktor Zavoda za zaštitu spomenika kulture priznao da je falsifikovao dokument o Generalštabu.

4. jun

Student Pravnog fakulteta Petar Živković napadnut je u izlasku u noći između 3. i 4. juna. Tom prilikom zadobio je nekoliko udaraca u glavu i otvorenih pretnji. Petar Živković je sin policijskog generala koji je pre vremena penzionisan zbog Petrovog učešća u blokadama fakulteta.

na fer i slobodnim izborima. Hoće institucije, odgovornost za tragediju i borbu protiv korupcije.

Društvo se, dakle, dramatično promenilo, ali Vučićev sistem nije. Ekonomski, poslovi se i dalje dodeljuju podobnim firmama. Podanici se i dalje teraju na razne manifestacije u kojima se demonstrira navodna podrška vodi.

Infrastrukturni projekti, poput pruge do Subotice ili tunela Munjino brdo, otvaraju se uprkos opasnostima na koje ukazuju mnogi stručnjaci. Institucije su i dalje predređene volji jednog čoveka. Odgovornost se ne preuzima, već se umesto toga nude teorije zavere o diverziji i tobožnjoj „obojenoj revoluciji“ ili navodnom „otcepljenju Vojvodine“.

Represivni aparat radi punom parom. Studenti i građani se masovno hapse i prebijaju. Ali, sa druge strane, ako Vučić nije promenio ništa u svom sistemu vladanja, već nastavlja po starom, onda su se oko njega promenile mnoge okolnosti.

U prvom redu, izgubio je većinsku podršku birača. To pokazuju sva relevantna istraživanja javnog mnjenja, ali i stvarnost na ulicama. I oni koji su ga ranije podržavali, danas ne mogu da oprostite novosadsku tragediju.

Projekat nadnacionalnog Pokreta za državu i narod deluje kao da je propao nakon što u njega niko nije hteo da uđe osim SNS-a i Zavetnika. Vidi se to, uostalom, i po tome što je pre 1. novembra, Vučić nudio izbore pri svakoj krizi, jednom čak i nakon što je „Informer“ objavio fotografije Ivice Dačića. Sada se od izbora ježi dok pokušava da podigne lični rejting, nudeći sve što pomisli da može da mu pomogne da zadrži postojeći sistem – od jeftinih kredita, legalizacije, do manjih marži. U tim obećanjima ide toliko daleko da je sad čak i obećao vakcinu protiv raka.

Izgubio je i sva svoja četiri stuba spoljne politike kojom se toliko hvalio tokom svih perioda svog mandata.

Evropska unija svojom nespretnom politikom mu je pre 1. novembra omogućavala opstanak na vlasti, želeći stabilokraciju na Zapadnom Balkanu. Bili su to i ekonomski interesi poput litijuma zbog kojih su Olaf Šolc i Emanuel Makron hrlili na Vučićev kanabe. Jedino je Holandija u tom evropskom društvu uporno i principijelno ponavljala da želi vladavinu prava u Srbiji.

Sve do ovog meseca EU nije nagoveštavala da bi mogla da uskrati podršku. Revoltirani neprestanim, neosnovanim optužbama da finansiraju nepostojeću „obojevu revoluciju“, ali i zbog velikog i uspešnog diplomatskog zalaganja srpske opozicije, EU je sada nagoveštala moguću promenu stava. Dali su rok od mesec dana za stvaranje uslova za poštene izbore i nezavisno Regulatorno telo za elektronske medije (REM).

Još jedan Vučićev stub – Kina – deluje suzdržano prema njemu. I to upravo zbog pada nadstrešnice. Desilo se to zbog jedne, naizgled banalne, ali vrlo ozbiljne Vučićeve izjave. Naime, braneći se od optužbi za korupciju, pričao je javno da nisu on i država birali podizvođače na nadstrešnici. Kinezi, znajući šta je tačno

bilo u ovom poslu, ali i drugim infrastrukturnim projektima, protumačili su to kao prebacivanje odgovornosti na njih.

Sjedinjene Američke Države, uprkos Vučićevom isticanju veza sa Donaldom Trampom, uvele su drakonske carine na proizvode iz Srbije, kao i sankcije NIS-u, stavljajući Srbiju u izuzetno tešku situaciju.

I to nije sve. SAD pripremaju i Zakon o demokratiji i prosperitetu Zapadnog Balkana koji će biti sastavni deo jednog od

NEZAINTERESOVANI SU POSTALI
AKTIVISTI, ONI KOJI SU ČUTALI
I TRPELI POSTALI SU GLASNI.
STUDENTI, ISTI ONI KOJE SU
MNOGI POTCENILI I SMATRALI
APOLITIČNIM, POSTALI SU
KATALIZATORI SVIH DRUŠTVENIH
POBUNA. LJUDI SU SE OSLOBODILI
STRAHA. MNOGI PODANICI REŽIMA
VRATILI SU KIČMU I POČELI DA
RADE SVOJ POSAO. SADA SE
U TUŽILAŠTVU MOGU PRONAĆI
NAZNAKE OZBILJNIH ISTRAGA,
DOK U ISTO VREME TRPE UDARCE
REŽIMA

9. jun

Početak blokade raskrsnice ispred Vlade Srbije, koji su organizovali članovi akademske zajednice, okupljeni oko inicijative Pobunjeni univerzitet.

8. jun

Održani lokalni izbori u Zaječaru i Kosjeriću. Posmatračka misija CRTA je u preliminarnoj analizi ukazala da su izbori održani u izrazito nepoštenim i neslobodnim uslovima.

17. jun

Profesor Građevinskog fakulteta u Beogradu Milan Spremić pušten iz pritvora nakon 208 dana.

28. jun

„Vidovdanski protest“ okupio oko 140.000 ljudi. Došlo do sukoba sa policijom i bacanja suzavca. Ispred Skupštine Srbije održano književno veče kome su prisustvovali pristalice SNS-a i članovi Vlade Srbije. Voda „studenata koji žele da uče“ Miloš Pavlović poručio je: „Pobedili smo.“

29. jun

Povodom hapšenja studenata Poljoprivrednog fakulteta, građani Zemuna su postavili barikade. Narednih dana građani i ostatak Srbije krenuli su njihovim stopama i fizički blokirali ulice gumama i kontejnerima.

3. jul

Vučić pomilovao četvoricu SNS aktivista koji su u noći 27. na 28. januar slomili vilicu studentkinji iz Novog Sada.

6. jul

Na protestu u Užicu prvi put probijen policijski kordon.

8. jul

Objavljen snimak studentkinje Pravnog fakulteta koju su policajci čupali za kosu dok je treći pokušavao da joj otključa telefon.

29. jul

Batinaši i policija nasilno izbacili studente iz zgrade Državnog univerziteta u Novom Pazaru lažnom uzbunom.

1. avgust

Komemorativnim skupovima širom Srbije obeleženo devet meseci od pada nadstrešnice. Tog dana je i Tužilaštvo za organizovani kriminal saopštilo da je uhapšeno 11 osoba u okviru istrage finansijskih malverzacija u projektu rekonstrukcije železnice u Srbiji. Među uhapšenima bio je i Tomislav Momirović koji je u vreme početka rekonstrukcije Železničke stanice u Novom Sadu bio ministar građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture. Goran Vesić nije pronađen na mestu stanovanja.

4. avgust

Vučić pomilovao Milicu Stojanović, devojkicu koja je automobilom udarila studentkinju 24. januara u toku protesta.

12. avgust

Na protestima u Vrbasu i Bačkoj Palanci pristalice SNS-a bacale na građane i studente pirotehnička sredstva, kamenice i flaše.

13. avgust

U više gradova u Srbiji održani su protesti u znak solidarnosti sa građanima Vrbasa i Bačke Palanke.

najvažnijih njihovih godišnjih propisa – Zakona o nacionalnoj bezbednosti za 2026. U tom, zasada, predlogu zakona koji bi trebalo da se usvoji u Kongresu, jedna od najbitnijih stavki odnosi se na „korupciju političkih lidera“.

Eksplícitno se navodi:

„Korupcija, uključujući i onu među ključnim političkim liderima, i dalje pogađa Zapadni Balkan i predstavlja jednu od najvećih prepreka daljem ekonomskom i političkom razvoju u regionu.“

Dalje se kaže da bi državni sekretar Stejt departmenta trebalo da, između ostalog, razvije inicijativu za „borbu protiv političke korupcije, naročito u pravosuđu, nezavisnim telima za nadzor izbora i procesima javnih nabavki“.

Izgubio je oslonac na Rusiju, i to se vidi po nedostatku dugoročnog gasnog aranžmana i odbijanju da se proda udeo u NIS-u.

Srbija, dakle, danas, godinu dana od novosadske tragedije, i dalje živi pod figurativnom nadstrešnicom. **N**

15. avgust

Studentkinja Nikolina Sindelić u gostovanju na N1 ispričala da joj je, nakon što je sa nekoliko drugih studenata privedena na protestu i odvedena u garažu Vlade, komandant JZO Marko Kričak pretio silovanjem.

20. avgust

U Požarevcu, Leskovcu, Bečeju i Vranju održani prvi skupovi protiv blokada na koje je na društvenim mrežama pozvala Srpska napredna stranka.

22. avgust

Predsednik Srbije Aleksandar Vučić pozvao studente u blokadi na debatu. Studenti su putem društvenih mreža odbili poziv.

27. avgust

Protest ispred Pete beogradske gimnazije – građani, roditelji i učenici podržali profesore kojima nije produžen ugovor. Krajem avgusta i početkom septembra u srednjim i osnovnim školama širom Srbije počeo je trend masovnog otpuštanja profesora koji su podržavali proteste.

5. septembar

Na protestu u Novom Sadu policija primenila prekomernu silu potiskujući građane. Tom prilikom policija je bacila i suzavac, a studenti PMF-a u Novom Sadu su analizom utvrdili da je korišćen i nedozvoljeni CN gas.

10. septembar

Na tribinama stadiona „Rajko Mitić“ tokom utakmice Srbija–Engleska batinaši su tukli navijače Srbije zbog skandiranja „Ko ne skače, taj je čaci“. Među navijačima je bilo i žena, i dece.

16. septembar

Student Bogdan Jovičić započeo je štrajk glađu nakon što mu je produžen pritvor.

20. septembar

Održana vojna parada u Beogradu. Studenti i građani su se okupili da podrže vojsku, ali im policija nije dozvolila da pridu.

3. oktobar

Zaposleni u Narodnom pozorištu održali protest zbog novog pravilnika, prema čijim propisima nisu smeli da iskazuju svoje političke stavove.

14. oktobar

Studenti u blokadi Poljoprivrednog fakulteta objavili da je njihova koleginica doživela fizičku i psihičku torturu u policiji, i uz to priložili fotografije njenih povreda. MUP je demantovao ove tvrdnje, navodeći da studentkinja nije bila u njihovim prostorijama.

22. oktobar

U šatorskom naselju ispred Skupštine Srbije došlo je do pucnja, nakon kojeg je izbio požar. Predsednik Srbije Aleksandar Vučić oglasio se nekoliko sati nakon incidenta, rekavši da je to bio teroristički akt.

23. oktobar

Na putu ka Kosjeriću policija je zaustavila studente iz Novog Pazara, koji pešače do Novog Sada.

Pad nadstrešnice je posledica delovanja organizovane kriminalne grupe

Anketna komisija zaključuje da je država Srbija povredila pravo na život 17 svojih građana, od kojih je 16 preminulo. Država je odgovorna za to jer nije uspostavila pravni okvir koji bi sprečio ovakve rizike, što već godinama urušava standarde u građevinarstvu i sistematski u međunarodnim ugovorima izbegava javne nabavke što ukazuje na korupciju

Piše Ognjen Radonjić, profesor Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i član Anketne komisije za ispitivanje odgovornosti za urušavanje nadstrešnice na Železničkoj stanici u Novom Sadu

Prvog novembra 2024. godine dogodila se velika tragedija na Železničkoj stanici u Novom Sadu kada se, nešto pre podneva, obrušila betonska nadstrešnica iznad glavnog ulaza. Teška konstrukcija je pala na ljude, pri čemu je na licu mesta poginulo 14 osoba, uključujući i decu. Nakon što je još dvoje teško povređenih kasnije podleglo povredama, ukupan broj poginulih porastao je na 16, dok je jedna osoba teško povređena. Ova nesreća, koja se dogodila na nedavno rekonstruisanoj stanici, izazvala je veliku tugu i bes u javnosti, pokrenuvši proteste i pitanja o odgovornosti za korupciju i propuste u izgradnji.

Neposredno nakon tragičnog događaja, najviši predstavnici izvršne vlasti, predsednik Republike i tadašnji ministar građevinarstva, plasirali su u javnost tvrdnju da nadstrešnica nije bila obuhvaćena radovima na rekonstrukciji, istovremeno izražavajući žaljenje što to navodno nije bio slučaj. Takav narativ, međutim, bio je u direktnoj koliziji sa iskazima očevidaca, video-zapisima koji dokumentuju građevinske radove na samoj nadstrešnici, kao i sa dostupnom dokumentacijom iz koje nedvosmisleno proizlazi da je njena rekonstrukcija zaista bila izvedena.

Stoga, suštinsko pitanje nije zašto nadstrešnica nije rekonstruisana, jer

dokazi pokazuju da jeste, već da li je ceo proces rekonstrukcije sproveden po zakonu i pravilima struke, što je otvorilo dilemu da li su projektovanje, rukovođenje radovima i nadzor bili adekvatni.

Naravno, ukoliko se utvrde propusti, ključno je istražiti da li su oni posledica nestručnosti, svesnog nemara ili korupcije u lancu odgovornosti. Taj lanac je dug i obuhvata sve učesnike: od Vlade Srbije kao finansijera, preko investitora „Infrastrukture železnice Srbije“, glavnih kineskih izvođača (China Railway International Cooperation i China Communications Construction Company), brojnih domaćih podizvođača poput „Startinga“, pa sve do Ministarstva građevinarstva koje je zaduženo za izdavanje dozvola i inspeksijski nadzor.

Međutim, pravosudni organi su zauzeli znatno uži pristup. Više javno tužilaštvo u Novom Sadu pokrenulo je istragu i kasnije podiglo optužnicu protiv trinaest osoba, ali isključivo za krivična dela koja se odnose na izazivanje opasnosti i nestručnu gradnju. Ono što je najvažnije jeste da ni ova istraga, ni Javno tužilaštvo za organizovani kriminal, koje je nadležno za korupciju, nisu razmatrali mogućnost da su zloupotreba službenog položaja ili privredni kriminal, odnosno korupcija, bili uzrok urušavanja nadstrešnice. Saopšteno je da nema osno-

va sumnje za takva dela, čime je istraga o korupciji na samom startu izostala.

Pored izvršne i sudske vlasti, i zakonodavna vlast je ignorisala svoju ulogu u utvrđivanju šire odgovornosti za tragediju u Novom Sadu. Vladajuća većina u Narodnoj skupštini je 25. novembra 2024. godine odbila da na dnevni red stavi predlog za formiranje anketnog odbora koji bi ispitao činjenice i odgovornost za smrt petnaestoro ljudi. Na istoj sednici, ta ista većina je, kršeći Ustav, sprečila i glasanje o nepoverenju Vladi. Time je skupštinska većina, čiji je mandat i sam stečen na izborima sporne legitimnosti, dodatno ugrozila ustavni poredak i pravo građana da preko svojih izabраних predstavnika kontrolišu vlast.

Pošto su državne institucije prisvojile suverenitet građana i uporno ignorisule vladavinu prava, grupa stručnjaka organizovala se u Anketnu komisiju za ispitivanje odgovornosti za urušavanje nadstrešnice na Železničkoj stanici u Novom Sadu (AK) kako bi sveobuhvatno ispitali okolnosti i odgovornost za ovu nesreću. Komisiju čine eksperti iz oblasti prava, građevine, ekonomije i medija. Ovaj potez je motivisan činjenicom da su se institucije oglušile o svoje obaveze, slično kao i nakon masovnih ubistava u školi „Vladislav Ribnikar“, Malom Orašju i Duboni u maju 2023. godine, kada je takođe izostala politička i pravna odgovornost Vlade.

AK je počela sa sastancima sredinom decembra 2024. godine i formalno upoznala javnost sa svojim ciljevima i aktivnostima početkom februara 2025. godine. Tada je saopšteno da se AK prvenstveno bavi ispitivanjem odgovornosti države Srbije za kršenje prava na život, kako u suštinskom, tako i u proceduralnom smislu. Ovo istraživanje AK obuhvata širok spektar odgovornosti na više nivoa vlasti i društva:

- **Odgovornost zakonodavne i izvršne vlasti:** Ispituje se odgovornost Narodne skupštine, Vlade i resornog ministra za usvajanje zakonskih rešenja u oblasti planiranja i izgradnje koja su ugrozila pravnu i fizičku sigurnost građana.
- **Odgovornost predsednika Republike:** Analizira se povreda Ustava od strane predsednika zbog mešanja u nadležnosti Vlade, ministarstava, tužilaštva i sudstva, čime je narušeno načelo podele vlasti.
- **Prekršajna odgovornost:** Utvrđuju se propusti odgovornih lica u Ministarstvu građevinarstva prilikom izdavanja dozvola i sprovođenja inspeksijskog nadzora.
- **Krivična odgovornost:** Istražuje

se odgovornost za krivična dela protiv opšte sigurnosti, kao i za koruptivna dela, poput zloupotrebe službenog položaja i privrednog kriminala.

- **Gradanskoopravna odgovornost:** Procenjuje se materijalna šteta nastala urušavanjem, nematerijalna šteta naneta porodicama žrtava, kao i štetnost zaključenih ugovora po Republiku Srbiju.
- **Odgovornost za informisanje:** Ispituje se da li je povređeno pravo građana na potpunu i istinitu informisanost o celom projektu.

Nakon skoro deset meseci rada na proučavanju dostupne dokumentacije (preko 22.000 dokumenata na 550.000 strana) i dokumentacije dostavljene AK, sačinjen je sveobuhvatni, ali ne i konačni izveštaj pošto je ovaj slučaj i dalje aktivan i mi ćemo budno pratiti njegovo dalje odvijanje. Ovaj izveštaj predstavljen je u Beogradu 15. oktobra i pred članovima Evropskog parlamenta u Strazburu nedelju dana kasnije, 21. oktobra. U zaključku tog izveštaja stoji da, na osnovu dostupne i dokumentacije koja nam je dostavljena, AK smatra da je urušavanje nadstrešnice posledica delovanja organizovane kriminalne grupe i da postoje

osnovi sumnje da se na čelu te kriminalne grupe nalazi predsednik Republike Aleksandar Vučić. Zbog toga je AK pozvala Javno tužilaštvo za organizovani kriminal da proširi istragu i da neke saradnike predsednika Republike sasluša kao svedoke, a neke i kao osumnjičene.

Naše dosadašnje nalaze podelili smo u šest izveštaja, i to medijski (Dubravka Valić Nedeljković i Zoran Gavrilović), građevinski (Vladan Kuzmanović i Danijel Dašić), građanskoopravni (Vida Petrović Škero i Vesna Rakić Vodinelić), ekonomsko-finansijski (Dušan Dobromirov, Ognjen Radonjić i Vladimir Obradović), krivičnoopravni (Jasmina Pاونović, Radmila Dragičević Dičić, Savo Đurđić i Jovan Rajić) i zaključni (Tanasije Marinković).

U medijskom izveštaju sa naslovom „Medijsko (sa)učesće“ ističe se uloga medija kao „čuvara demokratije“ koja podrazumeva dužnost da informiše javnost i pozivaju vlast na odgovornost. Međutim, Medijska potkomisija slika potpuno suprotnu sliku, sliku medijskog saučesništva u prikrivanju istine i sistemskom obmanjivanju građana. Kroz detaljno ispitivanje medijskog izveštavanja, narativa vlasti i govornih strategija predsednika Republike, razotkriven je mehanizam kojim je javnost držana u mraku, što je na kraju imalo fatalne posledice.

Analiza medijskog praćenja rekonstrukcije stanice otkrila je postojanje dveju nepomirljivih medijskih realnosti. S jedne strane, mediji bliski vlastima, uključujući javne servise i vodeće dnevne listove, stvorili su hermetički zatvoren svet pozitivne propagande. U njihovim izveštajima, projekat je predstavljao isključivo kao još jedan uspeh, bez ijednog kritičkog tona. Ključne informacije, o ceni radova, identitetu kineskih izvođača, kašnjenjima i aneksima ugovora sistematski su prećutkivane. S druge strane, svega nekoliko nezavisnih medija, predvođenih portalom „021“, uporno je pokušavalo da probije zid ćutanja, ali su njihovi upiti institucijama, poput „Infrastrukture železnice Srbije“, u više od polovine slučajeva ostajali bez odgovora. Time je stvorena informativna asimetrija gde je ogromna većina građana bila izložena isključivo ulepšanoj, propagandnoj verziji stvarnosti.

Razlika u medijskom tretmanu dvaju ključnih događaja, puštanja u rad pruge Beograd – Novi Sad u martu 2022. godine i otvaranja same zgrade stanice u julu 2024. godine, dodatno razotkriva ciničnu prirodu političkog marketinga vlasti. Prvi događaj, tempiran neposredno pred predsedničke izbore i uveličan prisustvom mađarskog premijera Viktora Orbana, predstavljen je kao prvorazredni međunarodni uspeh i dobio je ogroman medijski prostor. Nasuprot tome, otvaranje same stanice, kojoj su prisustvovali samo niži zvaničnici, medijski je ispraćeno kao marginalan, lokalni događaj. Ova disproporcija jasno pokazuje da prioritet nije bio funkcionalnost i bezbednost objekta za građane, već stvaranje političkog spektakla u službi izborne kampanje.

Vrhunac manipulacije, međutim, predstavljaju govorne strategije predsednika Aleksandra Vučića nakon tragedije. Njegova obraćanja javnosti bila su školski primer kontrole štete i preusmeravanja krivice. Koristeći model „vrućehladno“, on je prvo odgovornost svalio isključivo na struku, što je rezultiralo hapšenjem inženjera i promovisanjem teze o „neznanju“ umesto korupcije. Kada je taj narativ počeo da slabi, plasirao je novu, bizarnu teoriju o „terorizmu“, uvlačeći u priču lokalnog opozicionog političara kako bi se javni bes usmerio dalje od institucija. Sve to bilo

je praćeno neprestanim napadima na rad tužilaštva i sudova, uz istovremeno diskreditovanje svih kritičara kao „lažova“, „prevaranata“ i „stranih plaćenika“, dok je sebe stilizovao kao jedinog zaštitnika institucija i poretka.

U zaključku, rad Medijske potkomisije nedvosmisleno pokazuje da su kontrolisano medijsko izveštavanje i manipulativni narativi sa vrha vlasti uskratili građanima Srbije Ustavom garantovano pravo na istinito, potpuno i pravovremeno informisanje. Sakrivanjem ključnih informacija o projektu od javnog značaja i aktivnim etiketiranjem onih koji su tražili odgovornost, mediji u službi vlasti postali su saučesnici u stvaranju okruženja u kojem je tragedija bila moguća, a istina o njoj nedostupna. Time je osnovno ljudsko pravo građana da znaju pogaženo, a njihovi životi direktno ugroženi, pretvarajući medijski mrak u saučesnika smrti.

Izveštaj Građevinske potkomisije sa naslovom „Vlast je od prvog dana istragu usmeravala u pogrešnom pravcu“ započinje sa proceduralnim propustima i spornim odlukama. Tako, izrada projektnog zadatka, što je zakonska obaveza investitora, bila je obeležena haosom. Između 2015. i 2023. godine, ovaj ključni dokument je više puta menjan čak i za istu fazu projekta, što ukazuje na potpuno odsustvo jasnog plana i vizije. Analiza svih verzija pokazuje da radovi na nadstrešnici i krilu B stanice uopšte nisu bili predviđeni. S obzirom na starost i specifičnosti zgrade, nedopustivo je što stanje objekta nije ni komentarisano. Suprotno inženjerskoj praksi, dokumentacija je postajala sve oskudnija kako je projekat napredovao.

Nadalje, Komercijalni ugovor je potpisan bez postojanja bilo kakvog validnog projekta po Zakonu o planiranju i izgradnji, što otvara pitanje kako je vrednost radova od preko milijardu dolara uopšte utvrđena. To ukazuje na praksu vlasti da velike projekte ugovara bez tehničke podloge. Kontrola kvaliteta projekta (tehnička kontrola), suprotno ugovoru, poverena je samom izvođaču radova, umesto nezavisnoj strani. Time je izvođač kontrolisao sopstveni rad, čime je prekršen ugovor, stvoren sukob interesa i izbegnuta javna nabavka. Ne manje važno, za celu prugu od 108 kilometara, sa stotinama objekata, izdata je samo jedna gra-

đevinska dozvola. Takav potez, bez presedana u praksi, donet je isključivo radi ubrzanja projekta, ignorišući rizike koje takvo objedinjavanje nosi. Takođe, građevinski dnevnik otkriva da su radovi na stanici počeli u novembru 2021. godine, skoro tri godine pre zvanične prijave radova nadležnom ministarstvu. To znači da je gradnja započeta ilegalno, bez kompletnog Projekta za izvođenje i bez zakonom obavezne prijave.

Nakon tragedije, ispostavilo se da objekat nikada nije dobio upotrebnu dozvolu. Građanima je pristup bio omogućen iako je lokacija i dalje imala status gradilišta, što je protivno zakonu. Informacije o „probnom radu“ su sporne, jer takav postupak za ovu vrstu objekta nije predviđen propisima. Postojanje dokumenata o „internom tehničkom prijetu“ iz juna i jula 2024. godine budi sumnju da je „Izveštaj o tehničkom pregledu“ iz aprila 2024. godine zapravo falsifikat.

Odmah nakon nesreće, predstavnici vlasti su usmerili istragu ka projektantima i izvođačima, tvrdeći da nadstrešnica nije bila deo rekonstrukcije. Dokazni materijal (šut) odmah je uklonjen i neadekvatno skladišten, čime je praktično onemogućeno naknadno, nezavisno veštačenje. Kompletno veštačenje je završeno za samo 19 dana, pre nego što je ijedan svedok ispitan, i to na osnovu nepotpune dokumentacije. Tužilaštvo je dobilo nalaz veštaka 20. novembra, a hapšenja su počela već sledećeg jutra. To sugerise da tužilac nije imao vremena da prouči nalaz, već da je odluku o osumnjičenima praktično donela komisija veštaka. Postoji sumnja u potpunost veštačenja, jer nisu analizirani uzorci iz svih delova konstrukcije, niti je precizno utvrđeno da li je korozija postojala pre ili je nastala nakon rekonstrukcije.

Izveštaj Pravno-građanske potkomisije naslovljen „Sa nadstrešnicom srušena i pravna država“ ističe da, skoro godinu dana nakon nesreće, još uvek nije formiran fond za pomoć i odštetu porodicama žrtava iz budžeta, a Državno pravobranilaštvo nije preduzelo korake da od odgovornih lica naplati štetu. Takođe, i dalje nije utvrđeno da li je zgrada stanice u Novom Sadu uopšte bezbedna za dalje korišćenje i da li je to ekonomski isplativo. „Infrastruktura železnice Srbije“ i resorno ministarstvo skoro godinu dana nisu procenili ni štetu na sa-

mom objektu, ni dnevne finansijske gubitke zbog obustave saobraćaja, koji se mere milionima evra i svakodnevno rastu. Za ovo nečinjenje snose direktnu odgovornost.

Zatim, Komercijalni ugovor za modernizaciju pruge Novi Sad – Subotica sklopljen je tako da samo ostavi utisak, a ne da se zaista sprovodi. Dokaz za to je što nadzor nije koristio svoja prava, a dokazi o izvršenju mnogih obaveza nikada nisu dostavljeni. Aneksi ugovora otkrivaju da su njime prikrivane druge vrste poslova, poput posredovanja. Poseban problem je što su poslovi dodeljivani podizvođačima suprotno Komercijalnom ugovoru, Zakonu o obligacionim odnosima i Zakonu o javnim nabavkama. Time su glavni izvođači, bez odgovornosti, postali „haračlije“ koje su uzimale proviziju bez rada. Posledica ovakvog sistema je gubitak života i sticanje milionske protivpravne koristi. Odgovornost za to snose ugovorne strane, oni koji nisu vršili nadzor, kao i nadležni pravobranilac.

Problem je i sistemski. Ministarstvo građevinarstva prilikom predlaganja zakona ignoriše struku i simulira javne rasprave. Vlada predlaže zakone koji favorizuju investitore umesto javnog interesa, a Narodna skupština ih usvaja bez debate, po partijskim direktivama. Zakoni se menjaju kako bi se izašlo u susret pojedincima i firmama bliskim vlasti.

Izveštaj Ekonomsko-finansijske potkomisije nosi naziv „Od koverta do groba: Anatomija korupcije u službi organizovane kriminalne grupe“. Izveštaj ističe da je nesumnjivo da je, bez bilo kakvih ovlašćenja, celokupnim projektom koordinisao Kabinet predsednika Republike. Tako je, aprila 2018, samo četiri meseca pre potpisivanja Komercijalnog ugovora za deonicu pruge od Novog Sada do Kelebije (7. jula 2018), resorna ministarka Zorana Mihajlović izvestila Ivicu Kojića, šefa Kabineta predsednika Srbije, da je „Infrastruktura železnice“ u pregovorima sa kineskim konzorcijumom CRIC-CCCC postigla da se cena izgradnje te deonice pruge snizi za 147 miliona evra. Nova dogovorena cena iznosila je 943 miliona evra ili 1,16 milijardi dolara. Potom je Ivica Kojić tražio uporednu analizu troškova deonice Beograd – Stara Pazova i Novi Sad – Kelebija. Isto tako, decembra 2022,

VIŠE JAVNO TUŽILAŠTVO U NOVOM SADU POKRENULO JE ISTRAGU I KASNIJE PODIGLO OPTUŽNICU PROTIV TRINAEST OSOBA, ALI ISKLJUČIVO ZA KRIVIČNA DELA KOJA SE ODOSE NA IZAZIVANJE OPASNOSTI I NESTRUČNU GRADNJU. ONO ŠTO JE NAJVAŽNIJE JESTE DA NI OVA ISTRAGA, NI JAVNO TUŽILAŠTVO ZA ORGANIZOVANI KRIMINAL, KOJE JE NADLEŽNO ZA KORUPCIJU, NISU RAZMATRALI MOGUĆNOST DA SU ZLOUPOTREBA SLUŽBENOG POLOŽAJA ILI PRIVREDNI KRIMINAL, ODNOSNO KORUPCIJA, BILI UZROK URUŠAVANJA NADSTREŠNICE

predsednik Republike Srbije Aleksandar Vučić traži od kineskog konzorcijuma da ubrza radove i završi ovu deonicu pruge do kraja 2024. Odobrio je i dodatnih 65 miliona dolara koje je tražio kineski konzorcijum za ovo ubrzanje radova.

Jasno, kada se insistira na ubrzanju radova do te mere da se zanemaruju osnovni inženjerski principi, a brzina izvođenja postane važnija od kvaliteta i sigurnosti, posledice mogu biti katastrofalne. Takav pristup ne dovodi samo do finansijskih gubitaka, već i do smanjenja trajnosti i nosivosti objekta, a u najgorem slučaju, može rezultirati gubitkom ljudskih života.

Ne manje važno, prema proceni Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture iz 2014. godine na čijem čelu je bila Zorana Mihajlović, očekivana investiciona vrednost izgradnje ove deonice pruge iznosila je 330 miliona evra ili 439 miliona dolara.

Nakon toga, tačnije 2015. godine, Vlada Republike Srbije jednostrano odustaje od povoljnih sredstava Evropske unije pod izgovorom promene tehničkog rešenja – umesto pruge od 160 km/h prelazi se na prugu od 200 km/h. Promena brzine pruge sa 160 na 200 km/h nema ni tehničko ni ekonomsko opravdanje. Pruga od Novog Sada do Kelebije je deo evropskog koridora koji je na celoj svojoj trasi projektovan za vozove brzine do 160 km/h.

Nastavak pruge od srpsko-mađarske granice do Budimpešte, radi se za brzine do 160 km/h.

Ukoliko ugovorenoj ceni u Komercijalnom ugovoru od 1,163 milijarde dolara, dodamo 86,9 miliona dolara iz aneksa 2, 3 i 4 i odobrene naknadne radove u iznosu od 83 miliona dolara, dobićemo da, do sada, pruga košta 1,333 milijarde dolara ili 1,240 milijardi evra (po prosečnom deviznom kursu za 2025). U odnosu na procenu Ministarstva građevine, saobraćaja i infrastrukture iz 2014. godine, ukupni troškovi su, do sada, porasli za 910 miliona evra ili skoro četiri puta, i u dolarima za 894 miliona dolara ili za tri puta.

Ukoliko se prihvati procena stručnjaka da je besmislen i nepotreban prelazak na izgradnju pruge od 200 km/h povećao troškove izgradnje za 40 odsto i ukoliko se ostavi margina za nepredviđene troškove kako je definisano Komercijalnim ugovorom od 10 odsto, dobija se gruba procena da je izgradnja ove deonice pruge trebalo da košta 510 miliona evra ili 566 miliona dolara (po prosečnom deviznom kursu za 2015; jer je te godine promenjeno tehničko rešenje). Drugim rečima, pitanje koje se postavlja je gde je nestalo barem 730 miliona evra ili 767 miliona dolara.

U izveštaju Krivično-pravne potkomisije pod nazivom „Postoje osnovi sumnje da su najviši zvaničnici počinili više krivičnih dela“ stoji da na osnovu analize selektivno dostavljene dokumentacije i izveštaja potkomisija AK, Krivično-pravna potkomisija smatra da postoje osnovi sumnje da je prilikom gradnje pruge od Novog Sada do mađarske granice došlo do udruživanja radi vršenja krivičnih dela, i to u samom vrhu države.

Reč je o piramidalno organizovanoj korupciji čiji je jedini cilj protivpravno sticanje novca. Ova hijerarhijska struktura je funkcionisala kroz vršenje niza krivičnih dela, uključujući zloupotrebu službenog položaja, zloupotrebe u privredi, pranje novca i kršenje poreskih zakona.

Prema definiciji iz Krivičnog zakonika, ovde je reč o organizovanoj kriminalnoj grupi koja ima više od tri člana, deluje u dužem periodu i ima jasan cilj – sticanje finansijske koristi kroz vršenje teških krivičnih dela. Ova grupa deluje počevši od predsednika Republike, preko njemu bliskih saradnika, predsednika Vlade, ministara i drugih visokih državnih funkcionera.

Ključni mehanizam za omogućavanje nezakonitih radnji bio je Komercijalni

ugovor iz 2018. godine. Tim ugovorom su suspendovani domaći zakoni o javnim nabavkama, planiranju i izgradnji, što je stvorilo osnov za dalje kriminalne aktivnosti koje su sprovedene kroz anekse ugovora, uz pomoć korumpiranih pojedinaca u vrhu države.

Primer direktne opstrukcije istrage je odluka direktora policije da ukine Udarnu grupu koju je formiralo Javno tužilaštvo za organizovani kriminal. Cilj te odluke je bio da se spreči finansijska istraga, odnosno praćenje tokova novca koji bi vodili do osumnjičenih.

Godinu dana nakon tragedije, nijedan krivični postupak nije blizu sudskog epiloga. U tom svetlu, „udar državnog vrha na vođenje ovog postupka“ može se smatrati činom terorizma. Važno je istaći i da su nosioci izvršne i zakonodavne vlasti odgovorni za usvajanje zakona sa koruptivnim normama. Time su postali deo organizovane kriminalne grupe jer su joj stvorili zakonske uslove za delovanje.

Na kraju, sveobuhvatni izveštaj AK donosi zaključak da je država Srbija povredila pravo na život 17 svojih građana, od kojih je 16 preminulo. Država je odgovorna za to jer nije uspostavila pravni okvir koji bi sprečio ovakve rizike, što već godinama urušava standarde u građevinarstvu i sistematski u međunarodnim ugovorima izbegava javne nabavke što ukazuje na korupciju.

Tragedija u Novom Sadu, u kojoj je ugašeno šesnaest života i teško povređen jedan, nije puka građevinska nesreća. Ona je krajnji, smrtonosni simptom duboko ukorenjene sistemske bolesti. Analiza događaja koji su prethodili urušavanju nadstrešnice ne otkriva izolovani propust, već preciznu anatomiju sloma pravne države, gde je svaki korak, od nepostojecih i nepotpunih planova i dokumentacije do opstruisane istrage bio deo šireg mehanizma, za koji postoje osnovi sumnje da je vođen iz samog vrha vlasti.

Urušavanjem nadstrešnice i pratećim slomom institucija stvoren je vakuum u kojem je jedino preostala borba građana za istinu. Tragedija u Novom Sadu je stoga opomena – faktura ispostavljena društvu koje je dozvolilo da profit postane važniji od života, a lojalnost partiji jača od zakona. Zbog toga, urušena nadstrešnica nije samo simbol palih života već i palog poverenja u državu i njene institucije. **N**

Prestonica društva koje pešaći ka promeni

Novi Sad je bio prvi grad u kom je organizovan veliki protest, prvi grad u kom je došlo do nasilja i do privođenja, prvi grad sa političkim zatvorenicima, prvi grad sa policijom kod fakulteta, prvi grad koji je dobio „ćacija“, prvi grad koji je ponudio gradonačelnika i premijera koji su platili ceh nasilnika u sopstvenim redovima i prvi grad u kom se zapucalo

Piše Zoran Strika, glavni urednik sajta 021.rs

Zar je već 1. novembar?

Na ovo pitanje moglo bi se odgovoriti kontrapitanjem – da li je 1. novembar, onaj prošli, zaista i *prošao*? Da li je posle njega osvanuo ijedan dan dosad koji u sebi nije sadržao makar malo tog prvog novembarskog dana 2024. godine, tih 11.52 časa, te nadstrešnice i tih 16 žrtava?

Tvrdnja da su prethodna pitanja preterivanje bila bi ne samo suvišna u zemlji u kojoj su krajnosti manir, već i netačna. Od novembra do septembra bilo je gotovo 21.700 skupova u vezi sa padom nadstrešnice na Železničkoj stanici u Novom Sadu. A koliko je još samo bilo onih koji nisu povezani sa novosadskom tragedijom, a čiji se uzrok ipak nalazio u tom 1. novembru? Čak i da u nekom danu negde i nije bilo protesta, onda se verovatno pričalo o tome šta se dogodilo juče ili o onome šta će se desiti u narednim danima.

Godinu dana od tragedije vozovi kroz Novi Sad prolaze, ali na Železničkoj stanici ne staju. Njena budućnost je neizvesna. Iako rekonstruisana, ona je nedovršena. U nju su ulupani milioni i ugrađeni su životi. Zlokobno prazna, ona je, godinu dana kasnije, podsetnik na potrebu da iz ruševina nastane nešto novo što daje smisao svemu onome što je u tom betonu, metalu i prašini nestalo.

To *novo* ne može biti ni spomenik, ni nova zgrada, niti nadstrešnica. Borba koju godinu dana na ulicama vode studenti i građani je tektonska.

Nadstrešnica se mogla dogoditi bilo gde i bilo kada, ali se dogodila baš nama i baš u trenutku u kom je jedini način za

smisleno *novo* uspostavljanje solidarnosti i empatije kao vrednosti koje u beton, metal i prašinu, umesto ljudi, bacaju korupciju, nemar i nebrigu, krvave razloge tragedije koja je i te kako zapamćena.

Podsetnici na tragediju i ono što je potom usledilo su svuda. Šetajte gradom i videćete grafite. Šetajte gradom i videćete prolaznike sa istaknutim bedževima. Šetajte, na kraju, gradom i možda ćete naići na kolonu u ko zna kom po redu protestu.

Novosadske ulice podsećaju vas na sve ono što se na njima dešavalo u prethodnih godinu dana. Na njima se koračalo i za mrtve i za žive. Na njim su padale suze i vosak koji je klizao sa sveća. Na gradske ulice padali su ljudi i padao je suzavac koji je ispaljivala policija.

Ponavljaju se rečenice, ponavljaju se slike, pogotovo sa policajcima u, kako se to kaže, opremi za razbijanje demonstracija, a suštinski u opremi za razbijanje ljudi. Novi Sad je bio prvi grad u kom je organizovan veliki protest, prvi grad u kom je došlo do nasilja i do privođenja, prvi grad sa političkim zatvorenicima, prvi grad sa policijom kod fakulteta, prvi grad koji je dobio „ćacija“, prvi grad koji je ponudio gradonačelnika i premijera koji su platili ceh nasilnika u sopstvenim redovima i prvi grad u kom se zapucalo.

Često je Novi Sad, neretko krivicom sopstvenih kompleksa, patio od svoje drugosti, u senci prestonice. Od svih mogućih scenarija u kojima je u prethodnih godinu dana mogao da bude prvi, zapalo mu je da bude prvi policijski grad u državi.

Najpre je policija ignorisala građane koji su se okupljali na raskrsnicama da bi odavali počast nastradalima, dok je

vlast slala svoje glasnike da provociraju i vređaju okupljene. Efekti huškanja vlasti i njenih osvetničkih medija mogu biti samo napadi na ljude i zaletanje kolima među njih.

Umesto da izazove strah kod građana, vlast je uspela da u njima rasplamti želju da izađu na ulicu. Tada je policija ušla u svoju „bezbednjačku“ fazu, osiguravajući raskrsnice kojima su prolazile kolone pre nego što bi do njih stigli protestni redari.

A onda se dogodio Vidovdanski protest i nasilje za koje je predsednik znao kada će početi. Tada je policija počela da „deluje“ onako kako se od nje od početka očekivalo. Počela je otvorena represija prema građanima i stavljanje u službu Srpske napredne stranke i njenih članova. Do septembra u Srbiji je procesuirano više od 2.300 osoba, a više od polovine njih nakon Vidovanskog protesta.

Tog trenutka promenila se i priroda protesta, odnosno očekivanje šta bi na ulici moglo da se dogodi. Videlo se to u Novom Sadu sredinom avgusta kada je došlo do obračuna između demonstranata sa jedne, te članova vladajuće partije i policije s druge strane. Slično je bilo i početkom septembra kada je policija, uz pomoć dva dekana i rektora, zapose la i Kampus Univerziteta u Novom Sadu. Podeljeno društvo bilo je na ivici, a jedan korak preko nje značio je pad u ponor mržnje.

Pravda je spora, ali se u slučaju nadstrešnice stvari odvijaju uz mučno osećanje da „od toga neće biti ništa“. Natezanja dva tužilaštva u vezi sa istragom, okrivljeni u kućnim pritvorima, ministar u bolničkoj postelji, optužnica za štetu od 115 miliona dolara, proglašavanje nasilni-

GODINU DANA OD TRAGEDIJE VOZOM KROZ NOVI SAD PROLAZE, ALI NA ŽELEZNIČKOJ STANICI NE STAJU. NJENA BUDUĆNOST JE NEIZVESNA. IAKO REKONSTRUISANA, ONA JE NEDOVRSENA. U NJU SU ULUPANI MILIONI I UGRAĐENI SU ŽIVOTI

ka koji studentkinji lome vilicu za heroje, predsednikov smeh nakon noći u kojoj je policija bacala suzavac na građane.

Nalaze veštačenja po kojem je nadstrešnica pala usled zardalih žica, koje nisu mogle da izdrže preopterećenje dodatom konstrukcijom, činjenicu da je rekonstrukcija rađena bez originalnog projekta, kao i svedočenje projektanta koji je rekao da je mislio da su zatege tu ukrasa radi, zatrpale su teorije zavere o terorističkom činu koje su podgrevali predstavnici vlasti u tandemu sa svojim propovednicima sa nacionalnih frekvenacija. Bes je kuljao, a ulice su sve to neka-ko podnosile.

Vlast je brzo odustajala od svojih nesigurnih koraka koji bi ukazivali na odgovorno ponašanje i vraćala se svom dugogodišnjem plesu kolektivnog sludivanja. Čacilend, studenti koji žele da uče, radnici koji žele da rade, ljudi koji žele da žive, pa blokade protiv blokada...

U svojoj nameri da uguši ulicu, vlast je uspela jedino u tome da produbi podele.

I uprkos svemu ljudi su izlazili i izlaze na ulicu, sa svojim ličnim i kolektivnim pobudama, od traženja pravde za nastradale do raspisivanja izbora.

U proteklih godinu dana videli smo

scene koje pokazuju šta ljudi mogu kada su vođeni empatijom. Od protesta u Novom Sadu na Dan grada, preko 15. marta i hiljada upaljenih svetala na Slaviji, do svih onih kilometara pređenih u pešačenjima i pedalanja ka evropskim gradovima.

Tu su i drugačija mišljenja, a sada već zaboravljeni primer toga je i dekan Prirodno-matematičkog fakulteta Srđan Rončević, koji je od početka podržavao studente u blokadi, da bi u jednom trenutku postao „čaci“, jer je imao drugačiji stav o funkcionisanju fakulteta. Stvari su se opet preokrenule kada je u naletu policije na fakultet stao ispred zgrade u kojoj su bili studenti i građani, poručujući mupovcima da nisu pozvani.

Ono što je izvesno jeste da je u dobrom delu društva stvoren konsenzus da bi pred zakonom svi trebalo da budemo jednako tretirani. To se kristalisovalo već u prvim nedeljama protesta stihovima kako „ne bi bilo ove krvi da je bilo sve po zakonu“.

Zato se i danas šeta ka Novom Sadu. Na hodočašća se krenulo iz Novog Pazara, Subotice, Zrenjanina, Beograda, Niša, iz raznih gradova, sela. Slovenački muzičar Vlado Kreslin, inače vršnjak novosadskog kantautora čije su pesme bile soundtrack prethodnih godinu dana, peva o tome da bi voleo da bude reka, zaključujući strofu stihom: „Kad zakoračiš u mene, zagrliš ceo svet.“

Podseća sve to na pešačenja ka Novom Sadu. Kroz grad protiče samo Dunav, ali pritoke pristižu sa svih strana. I čini da će veliki broj ljudi koji ovih dana zakorači na ulicu, na neki način, zagrliti i ranjeni grad, prestonicu društva koje pešači ka promeni. **N**

Vlast u „crvenom“

Snaga studentskog bunta nije se pojavila preko noći, ali nakon što su postali predvodnici masovnih protesta širom Srbije, studenti su postali i jači politički igrač od Srpske napredne stranke

Pišu Luka Lukić i Milana Milošević

Generacija današnjih studenata dugo je važila za apolitičnu i nezainteresovanu za društvena pitanja. Upravo zato mnoge je iznenadilo kada su, posle tragedije na Železničkoj stanici u Novom Sadu, postali glavni predvodnici masovnih protesta širom Srbije.

Ta snaga studentskog bunta, međutim, nije se pojavila preko noći.

Prvi put posle mnogo godina studenti su se zajednički i organizovano uključili u proteste nakon tragedija u beogradskoj Osnovnoj školi „Vladislav Ribnikar“ i u selima Dubona i Malo Orašje kod Mladenovca, u maju 2023. godine.

Tada su se okupili pod nazivom „Studenti protiv nasilja“, pridruživši se inicijativi „Srbija protiv nasilja“, koja je i pozvala građane na proteste. To je bila klica iz čega se moglo videti da studenti nisu tako „apolitični“, kako se verovalo.

Izbori na fakultetima

Sledeća važna faza u studentskom organizovanju usledila je posle parlamentarnih i lokalnih izbora održanih 17. decembra 2023. godine. Deo opozicije tada je pokrenuo proteste zbog sumnji na brojne neregularnosti i izborne krađe. Studenti iz više organizacija su tada tražili da im Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave omogući uvid u birački spisak kako bi se proverile izborne nepravilnosti. Kada im zahtev nije odobren, blokirali su deo centralnih ulica u Beogradu.

Korak ka širem povezivanju i vidljivosti studentskog pokreta predstavljali su izbori za studentske parlamente, održani na beogradskim fakultetima u aprilu

2024. godine. Studenti koji su prethodno učestvovali u protestima formirali su svoje liste i nastupili na izborima na Fakultetu političkih nauka i na Pravnom fakultetu.

Na Fakultetu političkih nauka pobedu je odnela novoformirana koalicija DEMOS i USSR, koja je u studentskom parlamentu smenila organizaciju ESF,

Na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu izbori za studentski parlament više puta su bezuspešno organizovani. Tokom leta 2024. godine članovi organizacije „Studenti protiv autoritarne vlasti“ (STAV) blokirali su glasanje, tvrdeći da su izbori nelegitimni jer je na njima učestvovala samo lista Saveza studenata.

Profesor Beogradskog univerziteta i sociolog Dalibor Petrović kaže za Nedeljnik da se jeste nazirala jedna vrste reakcije na oduzimanje legitimiteta studentskih organizacija, ali da nije bilo nagoveštaja da bi se iz toga izrodio jedan veliki, sveobuhvatni studentski pokret koji je obuhvatio sve fakultete i univerzitete u Srbiji i postao vodilja širokih građanskih protesta.

„To je istovremeno i jedna pobuna protiv tradicionalnog političkog poretka, koja je obuhvatila i opozicione političke partije, tako da su one i neka vrsta kolateralne štete toga što se u Srbiji dešava proteklih 12 meseci. To je jedan veliki građanski bunt protiv svega onoga što se percipira kao pogrešno, loše, nepravedno i nepošteno“, kaže profesor Petrović.

Studenti veći politički akter od SNS-a
Politikolog Dušan Milenković koji se, između ostalog, bavi istraživanjima javnog mnjenja kaže za Nedeljnik da je ključna politička promena koja se desila Srbiji u poslednjih godinu dana ta što danas „postoji politički akter – studentski pokret i studentska lista – koji je veći od SNS-a, ili u najboljem slučaju po vladajuću stranku je jednako veliki kao SNS“.

„Od 2014. do 2025. godine SNS je bio, ne samo najveći politički akter u Srbiji, nego i stranka koja je uvek imala barem četiri puta više glasača nego prva sledeća. Ovo što imamo danas je tektonska

ČINJENICA DA LJUDI DAJU TOLIKO POVERENJA JEDNOM AKTERU KOJI IM JE, ZASADA, PONUDIO (SAMO) GARANCIJU DA ĆE SMENITI REŽIM A DA NIJE IMENOVAO IZVRŠIOCE I OBJASNIO KAKO ĆE MENJATI SRBIJU KADA BUDE SMENIO REŽIM, GOVORI NAM KOLIKO JE LJUDIMA U SRBIJI, U STVARI, BILO POTREBNO DA IMAJU NEKOGA KOME POKLANJAJU POVERENJE

Dušan Milenković, politikolog

čiji su članovi ranije dovođeni u vezu sa Srpskom naprednom strankom. Na Pravnom fakultetu studentski pokret osvojio je oko 150 glasova više od jedinstvene liste, za koju se takođe spekulisalo da je bliska SNS-u.

promena na političkoj sceni Srbije. Pored njih, to su SPS koji, doduše, pada i meri se jedva oko cenzusa, onda 'Krenipromeni' i stranke parlamentarne opozicije često okupljene u zajedničke inicijative, što nam govori da će za izbore praviti koalicije", kaže Milenković za Nedeljnik.

Društveno, takođe su se desile tektonske promene.

Profesor Petrović, naglašavajući da su studenti prestali da budi pasivizirani posle 30 godina, od protesta 1996/97, ukazuje da se pojavila i „jedna nova forma građanskog organizovanja, kroz zborove“.

„Građani su zapravo kroz samoniklo organizovanje dobili jednu vrstu okvira kroz koji mogu izražavati svoje političke stavove. Ali ne samo političke nego i društvene stavove, a da to nije kroz političke partije ili formiranje nevladinih organizacija“, primećuje on.

Milenković, s druge strane, kaže da se najveća društvena promena ogleda u odnosu građana prema vlasti.

„U svim merenjima javnog mnjenja se jasno vidi da su svi indikatori odnosa građana prema trenutnoj vlasti otišli u 'crveno'. Po stranke vlasti 'crveno', naravno. Percepcija kvaliteta života, očekivanja u ekonomiji, ključni problemi u društvu, u kom pravcu ide država – svi indikatori to pokazuju“, kaže Milenković.

OVO JE ISTOVREMENO I JEDNA POBUNA PROTIV TRADICIONALNOG POLITIČKOG PORETKA, KOJA JE OBUHVATILA I OPOZICIONE POLITIČKE PARTIJE, TAKO DA SU ONE I NEKA VRSTA KOLATERALNE ŠTETE TOGA ŠTO SE U SRBIJI DEŠAVA PROTEKLIH 12 MESECI

Prof. Dalibor Petrović, sociolog

Šta dalje?

Petrović kaže da je u daljem periodu „gotovo izvesno stapanje studentskog i građanskog protesta“.

„Nakon početka nastave, posle blokada i nakon 3. novembra, ako nastava regularno krene, onda će se definitivno protesti izmestiti van fakulteta i spojiće se sa građanskim protestima. Ostaće studentske strukture koje su nastale tokom protesta“, kaže Petrović.

On dodaje da će jedan deo tih studentskih struktura verovatno biti okrenut ka studentskim pitanjima i pitanjima studentskog standarda, dok će njihov drugi deo biti okrenut ka političkoj artikulaciji, političkom aktivizmu.

„Vrlo verovatno da će se broj onih koji su aktivno uključeni u političko organizovanje smanjiti, budući da će se veliki broj studenata vratiti studijama.

Mislim da je vrlo verovatno već uspostavljena infrastruktura budućeg političkog pokreta i da će taj politički pokret imati privremeni karakter“, kaže profesor Petrović.

On misli da će taj pokret funkcionisati sa ciljem dobijanja izbora i uspostavljanja nekakve vlade, koja će u oročenom mandatu napraviti uslove za organizovanje novih izbora u relativno kratkom roku.

„Posle toga će možda nastaviti da funkcioniše i nekakav politički pokret, mada je to neizvesno“, kaže profesor za Nedeljnik.

Milenković kaže da građani i dalje nemaju poverenja u institucije države, ali i da nemaju poverenja u opozicione institucije političkog sistema. Zato su ga poklonili studentskom pokretu, koji još uvek nije ponudio ličnosti koje se kandiduju da preuzmu vlast u zemlji.

„Činjenica da ljudi daju toliko poverenja jednom akteru koji im je, zasada, ponudio (samo) garanciju da će smeniti režim a da nije imenovao izvršioca i objasnio kako će menjati Srbiju kada bude smenio režim, govori nam koliko je ljudima u Srbiji, u stvari, bilo potrebno da imaju nekoga kome poklanjaju poverenje. Naravno, pristalice režima su do prošlog novembra imale tog 'nekog' za poklanjanje poverenja, ali sada izgleda kao da je i većinska Srbija dobila tog 'nekog'“, zaključuje Milenković. **N**

STVARANJE VELIKOG IZRAELA

Pravi cilj nije Gaza, već Zapadna obala

I pored primirja u Gazi, na horizontu nema dugotrajnog rešenja za Izrael i Palestinu. Stanje na prostoru od reke Jordan do Sredozemnog mora osuđeno je da se pogoršava, a ne da se poboljšava. Motiv je vrlo jednostavan: stvarni ulog u partiji koju igra ultranacionalistička vlada u Jerusalamu je Zapadna obala

Piše **Željko Pantelić**, dopisnik *Nedeljnika* iz Rima

Amos Oz, jedan od najbližavijih umova ljudske vrste u poslednjih sto godina, govorio je za Jevreje i Palestince da je „potrebno da živimo jedni pored drugih, a ne jedni protiv drugih“. Protekle decenije su samo cementirale međusobnu dehumanizaciju i izbrusile ekstremističke snage na obe strane, koje su u međuvremenu postale većinske u nameri da igraju na sve ili ništa.

I pored primirja u Gazi, na horizontu nema dugotrajnog rešenja za Izrael i Palestinu. Stanje na prostoru od reke Jordan do Sredozemnog mora osuđeno je da se pogoršava, a ne da se poboljšava. Motiv je vrlo jednostavan: cilj ultranacionalističke vlade u Jerusalamu nije Gaza – ona je od starta samo instrument za ostvarivanje političkih ciljeva – stvarni ulog u partiji koju oni igraju je Zapadna obala, odnosno kreiranje tzv. Velikog Izraela.

Lideri ultranacionalističke desnice Bezalel Smotrih i Itamar Ben Gvir iskoristili su fokusiranost planetarne javnosti na Gazu da pojačaju tzv. kolonizaciju Zapadne obale, ili kako je oni zovu, koristeći biblijske izraze, Judeje i Samarije. Uz pomoć izraelske vojske i policijskih snaga pod komandom Ben Gvira grade se nove kolonije, a u Knesetu su pokrenute dve zakonske inicijative za proglašenje aneksije Zapadne obale.

Reč je o kontraproduktivnim inicijativama budući da Izrael defakto kontroliše

već gotovo šest decenija Zapadnu obalu i praktično ne bi dobio ništa što već nema, dok bi formalizacija aneksije Zapadne obale proizvela automatski prekid odnosa sa arapskim zemljama koje su prethodne izraelske vlade mukotrpno gradile od Šestodnevnog rata 1967. godine do danas.

Gaza nikada nije bila viđena kao prioritet u Jerusalamu, što se videlo i kroz odlazak izraelskih kolonista i vojske 2005. godine i prepuštanje tog uskog pojasa uz Mediteransko more Hamasu. Na drugoj strani, Judeja i Samarija za religiozni deo izraelskog društva imaju specifično značenje jer su oko današnjeg Nablusa i Hebrona nikla dva jevrejska kraljevstva – severno Izrael i južno Judeja.

Preimenovanje Zapadne obale u njena biblijska imena Judeja i Samarija nije samo toponimski nacionalizam, prisutan na svim meridijanima planete, već deo preciznog i dugoročnog plana nacionalističkih i ultranacionalističkih poli-

tičkih krugova u Izraelu: anektirati Zapadnu obalu i kreirati tzv. Veliki Izrael.

Imajući u vidu sve markantniji religiozni pečat novog Izraela, koji sve manje liči na onaj o kojem su sanjali Teodor Hercl, Ben Gurion, Golda Meir i Moše Dajan, u novoj „biblijskoj državi“ zauzimanje „biblijskih“ mesta ima teološko-političku težinu i veliki propagandni efekat.

Za samo šest decenija prešli smo put od Ben Guriona, koji je razmišljao da ostavi „Zid plača“ Palestincima na upravljanje, i Moše Dajana, koji je cinično-retorički pitao svoje pretpostavljene pred vratima Starog grada u Jerusalamu: „Zar nam baš treba ovaj Vatikan?“, do ministara Bezalela Smotriha i Itamara Ben Gvira, koji žele da inkorporiraju i formalno u sastav Izraela Istočni Jerusalam, Nablus i Hebron, sve sa „Pećinom patrijarha“.

PRODUŽENA NAKBA

Glavni arhitekta aneksionog plana je ministar ekonomije Smotrih. On je javno predstavio mapu Judeje i Samarije koja predviđa da 82 odsto teritorije u potpunosti pređe pod suverenitet Izraela, a da preostalih 18 odsto bude pod ograničenom vlašću Palestinske samouprave.

Međutim, kolonizacija Zapadne obale, ili kako je Palestinci oslovljavaju „Produžena Nakba“, počela je sa premijerom Jicakom Rabinom pre više od 30 godina. Svi njegovi naslednici su samo nastavljali započeti posao, koji je doveo do toga da

NAJVEĆI PROTIVNIK ZA
REALIZACIJU POMENUTOG CILJA
JERUSALIMA NIJE NI KATAR, NI
IRAN, NI TURSKA, VEĆ SAUDIJSKA
ARABIJA. AMERIČKI PREDSEDNIK
DONALD TRAMP OBEĆAO JE
MUHAMEDU IBN SALMANU,
BUDUĆEM KRALJU SAUDIJSKE
ARABIJE, DA NEĆE DOZVOLITI DA
IZRAEL ANEKTIRA ZAPADNU OBALU

danas u Istočnom Jerusalimu i u ostatku Zapadne obale živi preko 700.000 Jevreja, uglavnom ultranacionalista i ultraortodoksnih.

Novi potez izraelske vlade, koji se smatra zakucavanjem poslednjeg eksera u kovčeg ideje „dva naroda, dve države“, jeste izgradnja „Auto-puta suverenosti“. Reč je o auto-putu koji će bukvalno presecati napola Zapadnu obalu, i budući da Palestinci, odnosno oni koji poseduju tzv. zeleni karton, neće moći da ga koriste (samo mali broj Palestinaca koji ima plavi karton može da ide da radi u Jerusalimu), njihovo kretanje biće dodatno otežano. Istovremeno, nova putna infrastruktura omogućiće dodatno naseljavanje kolonija na Zapadnoj obali, uključujući i tzv. Zonu E1, odnosno Istočni Jerusaleim.

Palestinci na Zapadnoj obali nemaju snage da se pobune iz nekoliko razloga. Prvi je što dobar deo njih zavisi indirektno od Izraela. Čitav administrativni aparat, uključujući policiju i školski sistem, praktično finansira Izrael preko Palestinske nacionalne samouprave, i za mnoge je to jedini izvor prihoda. Drugi jak motiv je što je došlo do jačanja klanovskih i lokalnih podela, tako da je praktično nemoguće napraviti dogovor oko banalnih, a kamoli krupnih stvari.

Treći razlog je sve veće prisustvo ne samo vojnih i policijskih formacija već i naoružanih kolonista. Budući da palestinska policija ne može da interveniše, a

da izraelska neće, zločini koje počinje kolonisti protiv Palestinaca uglavnom ostaju bez istražnog i sudskog epiloga. Četvrti je ekonomske prirode: veliki broj američkih fondacija finansira vrlo izdašno koloniste koji kupuju kuće, stanove i zemljišta od Palestinaca s ciljem da prošire postojeće ili osnuju nove kolonije.

KAKO IZGLEDA KOLONIZACIJA „ZAPADNE OBALE“

U žargonu se zove „vertikalna kolonizacija“. Reč je o sprovođenju izraelskog zakonski garantovanog prava da svaki jevrejski kolonista ima pravo da živi slobodno i bezbedno na teritoriji Zapadne obale.

U par reči to izgleda na sledeći način: kada Jevrejin kolonista kupi stan u zgradi ili kući u nekom od gradova na Zapadnoj obali, automatski Palestinci koji žive u toj stambenoj jedinici moraju da se isele kako bi vojska i policija mogle da garantuju bezbednost kolonisti i njegovoj porodici. Palestinci koji imaju sreće prodaju svoju nekretninu. Ima onih koji ne žele da prodaju, i pored toga što više ne mogu da žive u svom stanu ili kući – nekad iz inata, nekad zato što nemaju kome da prodaju.

Kolonisti, po pravilu, imaju vrlo brojne porodice i potrebno je garantovati njihovu bezbednost tokom svih odlazaka i dolazaka iz škole, sa posla ili iz bilo kog drugog razloga. Da bi obezbedile sigurnost, vojska i policija postavljaju kontrol-

na mesta sa barikadama, sigurnosne kamere i zatvaraju svaku aktivnost u ulici koja se proceni da bi mogla da ugrozi bezbednost doseljenih kolonista. Život Palestinaca praktično postaje nepodnošljiv jer su izloženi stalnim kontrolama.

Dolazak jedne porodice kolonista nagoveštaj je dolaska drugih koje, s protokom vremena, kupuju od iseljenih Palestinaca stanove na višim spratovima. Tako su kreirani ambijenti u kojima su raznorazne trgovačke prodavnice Palestinaca u prizemljima sa izlazom na ulicu, a na višim spratovima su kolonisti, uglavnom ultraortodoksni ili ultranacionalistički Jevreji.

Lokalne gradske vlasti, da bi izbegle incidente, postavljaju metalne mreže koje fizički odvajaju dva sveta. Ipak, prava drama nastaje kada neko od vlasnika dućana sa izlogom koji gleda na ulicu prodava svoju radnju Jevrejinu. U tom slučaju svi ostali palestinski vlasnici ekonomskih aktivnosti u ulici moraju da se isele, bez obzira na to da li će pronaći kupca.

Među Palestincima se razvila neka vrsta solidarnosti da ne prodaju svoje male biznise, ali to ne funkcioniše uvek, budući da na kraju neko poklekne pred ponudama koje su daleko unosnije od realne tržišne cene. Postoje naznake i da Palestinci prodaju svoje nekretnine Jevrejima pod uslovom da kupoprodajni ugovor postane javan tek kada emigriraju, izbegavajući moguće osвете sunarodnika za „izdaju“.

Situacija je posebno napeta u Hebronu. U gradskom jezgri palestinske varoši sa 200.000 duša živi malo manje od hiljadu jevrejskih kolonista. Njihovo doseljavanje u Hebron ima strateški i dugoročni cilj – da se prostor oko „Pećine patrijarha“ – posle Zida plaća najsvetije mesto za verne Jevreje – gde se, po verovanju, nalazi Avramov grob, naseli Jevrejima.

Od kada je Saladin osvojio Hebron 1188. godine pa sve do Šestodnevog rata 1967. godine, Jevrejima je bilo zabranjeno da posećuju grob oca sve tri velike monoteističke religije, a na tom mestu, gde je nekada bila crkva koju je podigla Helena, majka cara Konstantina, izgrađena je Ibrahimova džamija.

„Pećina patrijarha“ bila je poprište terorističkih napada tokom prethodnih šest decenija, i jedne i druge strane, u kojima je ranjeno i ubijeno na desetine hođasnika Jevreja i muslimana.

„BIBI-SITTER“

Amerika neće ostaviti Izrael na cedilu.

U slučaju da opstanak izraelske države bude doveden u pitanje – pod uslovom da je to moguće, barem od strane spoljnih faktora – Vašington će učiniti sve da spase Izrael, ali to ne znači da će podržati bezuslovno Jerusalim, naprotiv. Uostalom, istorija relacija SAD i Izraela bogata je kontroverznim događajima u kojima su se našli na suprotnim stranama.

Izraelski premijer Benjamin Netanjahu već je pokušao da proglasi aneksiju Zapadne obale neposredno po potpisivanju Avramovih sporazuma 2020. godine. U toj nameri sprečio ga je lično Donald Tramp, pošto su Ujedinjeni Arapski Emirati zapretili da će se automatski povući iz tek potpisanog sporazuma ako Izrael anektira Zapadnu obalu.

Sećajući se epizode od pre pet godina, Tramp je prethodne nedelje poslao u Jerusalim, jednog za drugim, čitavu ekipu „Bibi-sitter“, kako su duhovito nazvali u diplomatskim kuloarima zeta Džareda Kušnera i izaslanika Stiva Vitkofa, zatim potpredsednika Džej Di Vensa i na kraju državnog sekretara Marka Rubija, sa zadatkom da zadrže pod kontrolom Netanjahuovu vladu. Ne pamti se u skorijoj povesti da je četvoro tako bliskih saradnika američkog predsednika bilo na jednom mestu (ne računajući Vašington, naravno) u manje od sedam dana, sa više-manje istim zadacima.

Prolazak na prvom skupštinskom glasanju, od četiri predviđena, o prisajedinjenju Zapadne obale Izraelu proizveo je burne reakcije, i pored toga što je Netanjahu pokušao da minimizuje razmere faula prema Amerikancima, dajući svečano obećanje da će oba zakonska projekta o anektiranju Judeje i Samarije biti zaustavljena.

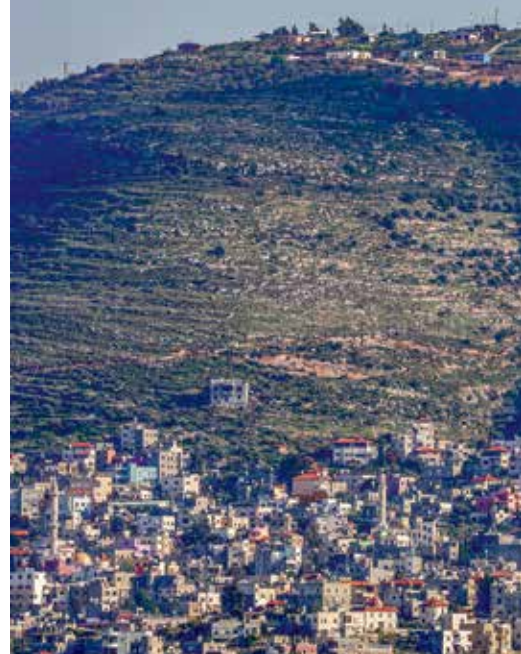
Može se reći da je Netanjahu bio žrtva osvete svojih ultranacionalističkih koalicionih partnera, koji su želeli da ga kazne upravo pred Amerikancima, jer ih je, po njihovom mišljenju, on izdao zbog Amerikanaca – Ben Gvir i Smotrih bili su kategorično protiv primirja u Gazi – a ulje na vatru dodao je poslanik Likuda Juli Edelštajn, koji nije ispoštovao naređenje partije da se uzdrži od glasanja, pošto još nije „svario“ smenjivanje sa pozicije predsednika skupštinskog odbora za bezbednost.

Potpredsednik Vens izjavio je da je doživeo veliku uvredu što je tokom njegovog boravka u Izraelu Kneset u prvom krugu izglasao predlog spornog zakonskog rešenja. Rubio je imao zadatak da javno „gasi požar“ u relacijama između Vašingtona i Jerusalima, dok je iza zatvorenih vrata objasnio Netanjahuu da nema prostora za bilo kakve igre oko aneksije Zapadne obale.

Tramp i njegovi savetnici vrlo dobro znaju da, da bi održali primirje u Gazi, isposlovali razoružavanje, barem prividno, Hamasa, stvorili uslove za rekonstrukciju Gaze i popločali put da i Saudijska Arabija potpiše Avramove sporazume, odnosno uspostavi diplomatske odnose sa Izraelom, zvanični Jerusalim ne sme da napravi grešku, a kamoli nepopravljive „diplomatske faulove“ kakvo bi bilo i formalno zauzimanje Zapadne obale.

ULTIMATUM RIJADA

Najveći protivnik za realizaciju pomenutog cilja Jerusalima nije ni Katar, ni Iran, ni Turska, već Saudijska Arabija. Američki predsednik Donald Tramp obećao je Muhamedu ibn Salmanu, budućem kralju Saudijske Arabije, da neće dozvoliti da Izrael anektira Zapadnu obalu. Zauzvrat, Tramp je u sledećem suverenu i defakto već gospodar Saudijske Arabije dobio ključnog saveznika u realizaciji nedavno potpisanog sporazuma o Gazi u Šarm el Šeiku.

KADA JEVREJIN KOLONISTA KUPI STAN U ZGRADI ILI KUĆI U NEKOM OD GRADOVA NA ZAPADNOJ OBALI, AUTOMATSKI PALESTINCI KOJI ŽIVE U TOJ STAMBENOJ JEDINICI MORAJU DA SE ISELE KAKO BI VOJSKA I POLICIJA MOGLE DA GARANTUJU BEZBEDNOST KOLONISTI I NJEGOVOJ PORODICI. PALESTINCI KOJI IMAJU SREĆE PRODAJU SVOJU NEKRETNINU

Tramp i njegovo najbliže okruženje, političko i porodično, vezani su pupčanom vrpcom ekonomskih interesa sa Rijadom, a Muhamedu ibn Salmanu potreban je pacifikovan region Bliskog istoka da bi realizovao svoje ambiciozne planove za razvoj Saudijske Arabije.

Za razliku od Teherana, Dohe i, u poslednje vreme, Ankare, u čijim geopolitičkim težnjama nema mesta za Izrael, Rijad može da živi bez problema sa Izraelom u komšiluku, ali pod uslovom da Palestinci imaju državu – ne nužno nezavisnu i suverenu.

Drugi najbolji prijatelj Donalda Trampa, prestolonaslednik Muhamed ibn Salman, pokazao se kao najozbiljniji igrač u regionu. Osim što je zadržao otvorena vrata za potpisivanje Avramovih sporazuma, budući kralj Saudijske Arabije jedina je nada da bi pitanje Gaze moglo da bude rešeno na duži rok. Ako Palestinci budu pod zaštitnim krilom Rijada, biće moguće otvoriti ozbiljne pregovore sa Izraelom za sveobuhvatno rešenje. Međutim, ako Palestinci budu pod uticajem Katara, Turske i Irana, neće biti dugog mira, a cenu će nastaviti da plaćaju palestinski civili.

Rijad je spreman da uloži milijarde dolara u izgradnju Gaze i Zapadne obale i temelje palestinske države. Muhamed ibn Salman želi da uđe u istoriju kao neko ko je uspeo tamo gde svi ostali lideri islamskog sveta nisu – formiranje palestinske države.

Za razliku od Rijada, Doha i Ankara nemaju nameru da ulože tako veliki novac i njihov cilj je da formiraju i finansiraju rađanje novog Hamasa, koji bi bio njihova produžena ruka i marioneta kojom bi ostvarivali svoje ciljeve u regionu.

Ključni razlog zašto se Jerusalem protivio učešću turskih i katarskih snaga u prelaznom periodu i u formiranju novih struktura vlasti jesu informacije o namerama tih dveju zemalja da nastave borbu protiv Izraela samo drugim sredstvima, barem u bliskoj budućnosti.

POTKOPAVANJE IDEJE O „DVA NARODA, DVE DRŽAVE“

Ultracionalistička vlada u Jerusalemu, predvođena Netanjahuom, Bezalelom Smotrihom i Itamarom Ben Gvirom, uradila je sve da osujeti bilo kakvu mogućnost da se formira palestinska država, uz obilatu pomoć Hamasa, koji osim terorizma ne poznaje nijedan drugi vid političkog delovanja, i Fataha, korumpiranog od srži.

Priča o „dva naroda, dve države“ u poslednjih par decenija pretvorila se u sredstvo pranja savesti, pogotovo na Zapadu, ali i na Ist Riveru, gde su usvojili seriju rezolucija sa pozivom na rešenje „dva naroda, dve države“. To je mantra koja se ponavlja svaki put kada postane jasno da niko nema prihvatljivo ili funkcionalno rešenje za bliskoistočni problem.

Prošlo je gotovo osamdeset godina od rezolucije UN kojom se prostor od reke Jordan do Mediteranskog mora deli na jevrejsku i arapsko/palestinsku državu. Osam decenija kasnije, Jevreji su napravili jedinu demokratsku državu sa tržišnom ekonomijom, od Maroka pa do južnog dela Korejskog poluostrva, i najmoćniju sa nuklearnim naoružanjem u regionu šireg Bliskog i Srednjeg istoka.

Palestinci su tamo gde su bili sredinom prošlog veka: nisu u stanju da formiraju svoju državu, ni da zaustave napredovanje Jevreja, a ni da žive u miru sa njima – ne računajući dva miliona Arapa/Palestinaca koji žive u granicama Izraela pre 1967. godine. I dalje su sredstvo u rukama islamskih država, bilo da se radi o sunitskoj Turskoj, okolnim arapskim zemljama ili šiitskom Iranu.

REBRENDIRANJE HAMASA

Pitanje je da li danas postoji autoritet među pripadnicima Hamasa koji bi mogao da ubedi njihove vođe da napuste Gazu, kao što je ajatolah Homeini uspeo da ubedi Jasera Arafata da se sa pripadnicima Palestinske oslobodilačke organizacije preseli iz Bejruta u Tunis.

Prema izveštajima sa terena, stiće se utisak da su Turska i Katar preuzeli glavnu ulogu u dijalogu sa Hamasom i da je Iran potisnut u drugi plan. Međutim, to nije nužno dobra vest. Ankara i Doha u suštini ne žele da se Hamas rasformira, a kamoli da se samoukine. Njihov cilj je da transformišu teroristički pokret, kao što su u Siriji uradili sa terorističkim formacijama koje je predvodio aktuelni predsednik Sirije Ahmed el Šara, u prihvatljivo političku formaciju.

Dakle, Turci i Katarci žele da rebrandiraju Hamas i da ga osposobe da preuzme vodeću ulogu među Palestincima, ne samo u Gazi već i na Zapadnoj oba-

NOVI POTEZ IZRAELSKJE VLADE, KOJI SE SMATRA ZAKUCAVANJEM POSLEDNJEG EKSERA U KOVČEG IDEJE „DVA NARODA, DVE DRŽAVE“, JESTE IZGRADNJA „AUTO-PUTA SUVERENOSTI“. REČ JE O AUTO-PUTU KOJI ĆE BUKVALNO PRESECATI NAPOLA ZAPADNU OBALU, I PALESTINCI, ODNOSNO ONI KOJI POSEDUJU TZV. ZELENI KARTON, NEĆE MOĆI DA GA KORISTE

li. Reč je samo o kozmetičkim promenama, poput uzimanja novog imena, ali za državanja postojeće ideologije, strukture i ustrojstva. Drugim rečima, umesto Hamasa sa Iranom kao sponzorom, imali bi maskirani Hamas sa Turskom i Katarom u ulozi ktitora.

Ankari i Dohi posao olakšava činjenica da je Izrael likvidirao nekoliko ešalona lidera Hamasa, i to malo što je ostalo u životu dobiće sigurne azile kako bi se prikazalo navodno raspuštanje organizacije. Turska i katarska obaveštajna služba u međuvremenu će pripremiti nova lica koja će, zahvaljujući medijskoj kampanji preko Al Džazire i uz pomoć turskih televizija, brzo steći vidljivost i popularnost, budući da katarska televizija širi od svog nastanka ekstremne islamiističke ideje.

KARTA BARGUTI

Palestinska samouprava, ili bolje rečeno Fatah, neizlečivo je korumpirana i prilično kompromitovana među Palestincima. Paralelno, Fatah, kao i Hamas, koristi školski sistem da širi mržnju prema Izraelu i Jevrejima. Sa takvom politikom u startu se eliminiše i najmanja šansa za kompromis i održivo rešenje.

Karta na koju mogu da igraju Amerikanci i Saudijci, uz pristanak Izraelaca, jeste Marvan Barguti. Harizmatični lider Fataha u zatvoru je od 2002. godine (osuđen je na pet doživotnih robija zbog terorističkih napada) i trenutno je jedina figura među Palestincima koja može da parira Hamasu sa Turskom i Katarom iza leđa.

Barguti, za razliku od Hamasa, čiji je cilj uništenje Izraela, prihvata ideju o kreiranju dveju država za dva naroda. Takođe, Barguti, uprkos presudama izraelskih sudova, uvek je pravio razliku između akcija u kojima su ciljevi vojni i politički s jedne strane i civilni s druge. Prve je podržavao kao vid otpora okupaciji, dok je uvek osuđivao napade i ubistva izraelskih civila.

Netanjahu i njegovi ultracionalistički saveznici ne žele da imaju prekoputa sebe, među Palestincima, kredibilne i umerene lidere, jer bi onda čitav njihov narativ pao u vodu. Palestinci, kao i Jevreji uostalom, vrlo su skloni podelama po raznim osnovama, i zato je izraelska politika „divide et impera“ imala tako veliki uspeh. **N**

GAMA

Laki helikopter za lov na tačkaste mete

Kad „gazela“ dobije „maljutku“

U jugoslovenskom RV i PVO 1960-ih godina pažljivo su pratili strana iskustva sa naoružavanjem helikoptera. Velika prednost jugoslovenske industrije u blokovskoj eri bio je pristup tehnološkim obrascima sa obe strane političke podele sveta, i rakete iz Sovjetskog Saveza koje su bile jeftine i efikasne, ali letelica i elektronika bile su francuske proizvodnje. Sam naziv bio je skraćenica od naziva letelice i rakete...

Piše Aleksandar Radić

Naziv GAMA za laki helikopter naoružan sa četiri protivoklopne vođene rakete (POVR) „maljutka“ u stvari je skraćenica od naziva letelice i rakete – GAZela-MALjutka. Od zvučnog imena u crnohumornom maniru u avijaciji su izmislili nadimak za pripadnike eskadrila naoružanih tim letelicama – „gamad“. U praksi posade GAMA uradile su puno posla u ratu, pozivani su da dejstvuju „maljutkama“ jer su odlično utrenirani za svoj posao – lov na tačkaste mete.

U jugoslovenskom RV i PVO 1960-ih

godina pažljivo su pratili strana iskustva sa naoružavanjem helikoptera. Francuzi su jednom stručnom timu 1969. godine pokazali svoj „aluet II“ naoružan sa POVR SS.11 u lovu na tenk – za prikriveni prilaz posada je koristila masku terena i tražili su tenkove na osnovu podataka prosleđenih radio-vezom od izviđačkog tima na terenu do posade. Prišli su nisko iza šume, iskočili su iznad terena i gađali su cilj na udaljenosti od gotovo 3.000 m.

General Zlatko Rendulić, koji je bio na toj demonstraciji u ulozi šefa tehnike RV i PVO, sećao se diskusija koje su se vodile u JNA oko pitanja pogodnosti helikop-

tera za borbu protiv tenkova. Konzervativci su cenili da bi gubici bili previsoki, a pobornici modernizacije da se može računati na verovatnoću gubitaka u odnosu 15:1 na štetu tenkova.

Rendulić je analizirao zamisao da se neke provere primene POVR provedu na „sikorskom“ S-55 jer je bio pri ruci, u jedinicama RV i PVO. U fabrici Soko iz Mostara 1960-ih godina montirani su S-55 po britanskoj licenci. Na jedan S-55 1966. godine postavljeni su lanseri nevođenih raketnih zrna i sledeći korak bile su POVR – u to vreme ručno vođene „šmelj“ dometa do 2.000 m, ali one nisu

bile ni perspektivne ni pouzdane. Zato se odustalo od plana da se neka od njih lansira sa S-55. Nabavka licence za POVR „maljutka“ bila je jasan odgovor na pitanje koje rakete koristiti za nastavak rada na letećem lovcu tenkova. Na S-55 broj 11701 1970. godine postavljeni su bočni nosači sa lansirnim šinama za četiri rakete. Na poligonu je potrošeno pet školskih „maljutki“ iz početne nabavke iz SSSR-a.

U Vazduhoplovnom opitnom centru (VOC) koji je zadužen za ispitivanje tehnike, zaključili su da se raketa može voditi tek kada pređe preko 1.000 m. U komandi vida procenili su da su na S-55 vibracije u letu prevelike i da se teško ili nikako ne može držati nišanska tačka tokom putanje rakete. Na daljini od tri kilometra meta tenka je odskakala po 2 cm od središnje tačke nišana prema Rendulićevom sećanju. Za efikasnu primenu POVR bili su potrebni žirostabilizovani nišan i turboventilatorski motor. Mašina za jugoslovenske potrebe pronađena je u Francuskoj – „gazela“, mala i manevrabilna letelica pokretana turboventilatorskim motorom. Otvoreni su pregovori za nabavku „gazele“ i licencu proizvodnju. General Nikola Ljubičić, savezni sekretar za narodnu odbranu, i Rendulić 1970. godine posetili su Francusku i videli su prikaz „gazele“ u lovu na tenkove.

U skladu sa Titovim planom diversifikacije izvora naoružanja i favorizovanja domaće proizvodnje (doduše po stranoj licenci) francusko-britanska „gazela“, činila se idealnim izborom. U to vreme radilo se o modernoj, sofisticiranoj mašini. Zato su 1. oktobra 1971. godine potpisani papiri za nabavku SA 341H sa motorom „astazu III“ od 440 kW (592 KS) i osvajanje licence u Sokolu.

Iz francuskog proizvodnog lanca 1973–1976. godine primljena je 21 „gazela“ (15 gotovih i 6 setova za montažu u Sokolu) u osnovnoj varijanti koja se primarno koristila za obuku pilota. Iz tog početnog lota poslednji primerak fabrički broj 1247 (evidencijski broj RV i PVO 12637) određen je za prepravku u prototip naoružanog letećeg lovca na tenkove „gama“ (Gazela-Maljutka).

Tehničko-ekonomska analiza i Program realizacije izrađeni su 1975. godine, zatim su u VTI u Žarkovu pristupili zadatku i projektovali su sistem naoru-

POSADU „GAME“ ČINE PILOT NA DESNOM SEDIŠTU I OPERATOR NA LEVOM. NJIHOV ZADATAK JE DA DOLETE NA VATRENI POLOŽAJ, UOČE CILJ, DOVEDU LETELICU U POLOŽAJ POGODAN ZA LANSIRANJE I POŠALJU „MALJUTKU“ TAMO GDE TREBA. ZA DEJSTVO SA „STRELOM-2M“ ZADUŽEN JE PILOT

žanja. U fabrici Soko po crtežima VTI na bokove letelice postavljeni su polivalentna cev i dva nosača KPU-21 sa četiri usmerača za „maljutke“ i dva lansera raketa vazduh-vazduh 9K32M „strela-2M“, u stvari sredstvo koje se lansira sa ramena, ali uvezano je u instalaciju naoružanja projektovanu za „gamu“ sa kontrolom sa distance umesto rukama strelca. Masa praznog lansera KPU-21 iznosi 32,5 kg, a punog 68 kg. Masa prazne „game“ iznosi 1.171 kg, a za poredenje, a maksimalna masa u poletanju je do 2.000 kg.

Velika prednost jugoslovenske industrije u blokovskoj eri bio je pristup teh-

nološkim obrascima sa obe strane političke podela sveta, i rakete iz Sovjetskog Saveza koje su bile jeftine i efikasne, ali letelica i elektronika bile su francuske proizvodnje. Ključno sredstvo bio je žirostabilisanog nišana SFIM model APX M-334/02 i 04 koji je postavljen na gornjoj levoj strani kabine. Sistem je namenjen za osmatranje i pretraživanje terena odnosno u primeni naoružanja za izbor, identifikaciju i vođenje POVR.

Preko monokulara vidi se teren po pravcu 262° i visini 72°. U osmatranju može da se koristi malo uvećanje za 2,5 puta i veliko za 10 puta, ali po cenu sužavanja vidnog polja na 22° odnosno 5,5°.

Od 1982. godine licenca je proširena na usavršeni model „gazela“ SA 342L sa motorom „astazu XIVM“ od 631 kW (870 KS), ali sa limitom na vratilu na 440 kW. Na takve mašine postavljeni su nišani APX M-334.40 sa kolimatorom. Masa usavršene „game“ porasla je na 1.249 kg. U kabini „game“ nezavisno od modela smešten je pult za ručno vođenje rakete PO-81. Za nišanje sa „strelom-2M“ koristio se sovjetski kolimatorski nišan PKV.

Tako naoružana „gama“ predviđena je za borbena dejstva po površinskim ciljevima na rastojanju od 1 do 3 km i po niskoletnim ciljevima u vazдушnom prostoru na daljinama od 800 m do 4,2 km.

Posadu „game“ čine pilot na desnom sedištu i operator na levom. Njihov zadatak je da dolete na vatreni položaj, uoče cilj, dovedu letelicu u položaj pogodan za lansiranje i pošalju „maljutku“ tamo gde treba. Za dejstvo sa „strelom-2M“ zadužen je pilot.

Uslov za borbenu primenu je da se „gama“ koristi primarno iz prepada sa bezbednog odstojanja od protivničkih borbenih sredstava jer je vrlo osetljiva i ima ograničenu borbenu žilavost. Avionika i odlike naoružanja omogućavaju dejstva samo u dnevnim uslovima vidljivosti i na fonu neba uz povoljne meteorološke uslove – bez kiše, grada, oluje, snega i dr.

Zbog zaštite od PVO vodi se računa da se prikriju koristeći reljef (planinu, brdo, šumu, građevine), da pokušaju postići iznenađenje prikrivenim doletom i blizim radom, da promene vatreni položaj nakon svakog lansiranja manevrom iza prirodnih zaklona. Jedna od taktika je demonstrativni nalet, a zatim lansira-

nje rakete iz nekog drugog pravca. Mora se izbeći sklonost šablonizmu.

Karakteristični pristup je da se skoči iza zaklona na visinu 5-10 m, osmotri situacija na teretnu odnosno pronađe cilj i pilot održava „gamu“ u lebdenju i usmeri osu ka tenku koji treba da se uništi. Operator deblokira žirostabilisani nišan i osmatra cilj i proceni daljinu – ako je u dometu odnosno udaljen 3.000 m i manje, u slušalicama čuje zvuk koji signalizira da su usaglašeni osa „game“ i osa nišana i lansira se raketa. Komandnom palicom pulta prihvata raketu u prvoj trećini leta i dovodi je u svetleći krug okulara nišana do jedne figure iznad cilja i zatim nožnom komandnom prebacuje povećanje nišana na 10x i vodi raketu do cilja. Zadatak pilota je da zaokrene letelicu i ako može snizi visinu i prikrije se iza zaklona.

Lov na tenk nije jednostavan posao jer je „gama“ osetljiva na vetar, a mora se računati i na borbeni stres i probleme vidljivosti, i zato sve zavisi od uigranosti posade koja treba da što pre dovede letelicu unutar polja vida žirostabilisanog nišana od oko 22°.

Pravila predviđaju i lansiranje rakete iz čeonog naleta kada ne postoji zaklon ili je visok rizik od PVO – pilot uzima pravac prema cilju sa položaja od 3.500 m, leti na najmanjoj visini koju okolnosti dozvole, vodi računa da nema prepreka na putanji rakete i „maljutka“ se lansira u momentu kada je cilj na maksimalnoj daljini gađanja koja se povećava zavisno od brzine – ako brzinomer pokazuje 75 km/h stvarni domet je 3.100 m, a pri 150 km/h (maksimalna dozvoljena za lansiranje) povećava se na 3.300 m. Za vreme leta rakete, „gama“ je sve bliže protivniku i to se mora računati kao dodatni faktor rizika, jer za 26 s leta rakete helikopter preleti čitav kilometar.

Teoretski može da se koristi i manevar horizontalnog skretanja ugaonom brzinom 3-4°/s do 90° da bi se snizila verovatnoća pogotka PVO.

U realnom životu i na poligonu i u ratu rakete su lansirane iz lebdenja i nisu korišćene tehnike gađanja iz čeonog naleta i sa zaokretom.

Na odluku da se uđe u razvoj „game“ presudan uticaj imale su procene JNA da je protivoklopna odbrana prioritet i zato su definisani zahtevi za laku jednostavnu uskonamensku letelicu. Američke slože-

ne i velike višenamenske platforme i rusko „leteće borbeno vozilo pešadije“ nisu bili uzori za jugoslovenski model. U pogledima na potrebe prepoznate su sličnosti sa Francuskom i SR Nemačkom koje su 1970-ih godina uvele u naoružanje „gazelu“ odnosno Bo 105P (PAH.1) naoružane sa POVR HOT. Kod jugoslovenskih oficira koji su pratili razvoj strane tehnike HOT je izazvao interes jer u odnosu na 9M14M „maljutku“ umesto ručnog imao je poluautomatsko vođenje, leteo je dvostruko brže i probijao puno više čelika.

Zacrtni kurs nije se promenio i u VTI radilo se na projektu „gama“. Iz Sokola prezadužili su VOC juna 1976. godine prototip „game“. Kada su završene sve provere, naoružana „gazela“ usvojena je u naoružanje 28. novembra 1978. godine pod internom oznakom HN-42M (helikopter naoružani – Maljutka). Naručena je serija od 12 komada za preoružanje prve eskadrile. Za obuku prvih posada poslužio je prototip koji je prenumerisan iz 12637 u 12801 kao prvi iz sekvence određene za HN-42M.

Čelni primerak serije broj 12802 predat je iz fabrike u VOC 30. jula 1980. godine, ali uništen je u udesu već 15. novembra 1980. godine. Od 1981. do 1983. godine iz Sokola su izašle „game“ broj 12803, 12804 i tako sve do 12837 koja je bila tri-deset i šesti primerak.

Formirane su dve eskadrile „gama“. Na aerodromu Niš 1981. godine prvi put je postrojena 712. protivoklopna helikopterska eskadrila (pohe) kao prva u novoj vrsti avijacije. Zatim, 1982. godine na aerodromu Pleso formirana je 711. pohe.

Četiri godine u Sokolu nisu izrađivali „game“ jer su izbacivali standardne i izviđačke „gazele“ i kada se prešlo na model SA 342L naručene su HN-45M za razvoj novih jedinica. Od 1987. do 1991. godine izrađene su 43 HN-45M sa oznakama od 12901 do 12943.

U prvom talasu dodatne „game“ uvrštene su u novoformiranu 722. pohe na helidromu Jasenica kod Mostara, smeštenu blizu fabričkih hala. Za deo letelica to je bila samo privremena jedinica jer je osam HN-45M prosledeno u Niš u 712. pohe koja je osam ranih HN-42M prebacila na aerodrom Lađevce za potrebe formiranja 714. pohe, četvrte „pohe“ u RV i PVO.

Za petu eskadrilu, 713. pohe na aero-

dromu Lučko novembra 1990. godine prosledene su iz Mostara četiri HN-45M. Do početka rata to je ostala jedinica „B“ formacije sa samo nekoliko letelica jer se proizvodnja u Sokolu postepeno „zaustavila“. Poslednja „gama“ broj 12943 predata je RV i PVO 29. decembra 1991. godine.

U građanskom ratu posade „gama“ iz svih eskadrila razmeštene su na aerodrome u blizini linije fronta od Udbine preko Zalužana. U jesen 1991. godine letele su na borbene zadatke naoružane sa četiri „maljutke“ i tražile su tenkove, zaštićene vatrene položaje i borbenu tehniku. Radilo se na poziv – jedinica sa terena kada uoči neki cilj koji je razložno uništiti iz vazduha, pozove „game“.

Zbog visoke osetljivosti letelica vodilo se računa da se rakete lansiraju iz zone pod kontrolom JNA, ali neretko se ulazilo u prostor između položaja dveju strana. Pokazalo se da metak automatske puške lako može da obori „gamu“. Hrvati su jednu oborili 13. decembra 1991. godine. Posada Kecman i Jović iz 711. pohe poleteli su u sastavu para na zadatak da pronađu i unište tenk kod sela Slavonski Mačkovac. Kada su došli u rejon gde je trebalo da traže cilj, piloti „gama“ zalebdeli su na udaljenosti 2,5-3 km i na visini od oko 15 m od očekivanog položaja hrvatskog tenka. Nisu ništa uočili i zato su se pomerili na povoljniji položaj za osmatranje, 500-700 m bliže hrvatskoj liniji: „Na drugoj poziciji pretraživanja takođe nismo uočili ništa karakteristično i samo sam čuo dejstvo artiljerije, međutim nisam znao sa koje strane“, seća se Kecman i saznao je da je to baterija JNA kada se prizemljio i pitao dva borca ko to tuče. Otišao je do komandira baterije koji ga je detaljno informisao o prilikama na terenu i položajima uočenih tenkova M-84 i „čarlija“ (pokretnih minobacača).

Udaljenost te baterije od Mačkovca bila je oko 3 km. Kecmanov par je poleteo i zalebdeli su na 1,5-2 km od hrvatskih položaja na visini od 15 m. Nisu imali dobru preglednost i otišli su 300-400 m dalje prema Hrvatima, ali sami bez pratioca koji je ostao na prethodnoj poziciji. Zalebdeli su iza jednog šumarka. Na nišanu Joviću se nešto pokazalo i on je zatražio da se podignu na 20 m i u trenutku kada je pilot rekao da je video cilj kod crkve u Mačkovcu, osetili su

udare u letelicu – „gama“ se nekontrolirano i brzo okretala u desnu stranu i pilot nije mogao da to zaustavi. Pokušao je da povрати kontrolu prelaskom u progresivni let, ali rotacija je nastavila. Zato se odlučio na prinudno sletanje i na visini od 2 m rotacija se smanjila i potpuno je oduzeo snagu motora radi bržeg prizemljenja. U tom trenutku „gama“ se ponovo okrenula u desnu stranu i u kretanju udarila u zemlju. Polomila su se sva tri kraka nosećeg rotora koja su zakačila grane niskog rastinja.

Kecman se izvukao iz „game“ i pomogao je Joviću koji se požalio na bol u leđima i rekao je da misli da je pogođen. Na panciru nije bilo nikakvih tragova, ali hrvatska pešadija je otvorila vatru i nisu oklevali da brzo pobegnu da ne bi zaista bili pogođeni.

Posada se izvlačila južno od mesta pada i nakon 100 m došli su do zaleđenog kanala i čuli su iza sebe vatru minobacača po ostacima „game“. Videli su da prema njima trče četiri osobe u maskirnim uniformama i Kecman i Jović pucali su iz pištolja po njima nastavljajući beg duž kanala. Njihov cilj je bio da dođu do komandnog mesta baterije koju su posetili. Najkraći put je bio preko kanala i krenuli su preko leda. Na sredini kanala Kecman je propao u vodu do vrata. Jović je pomogao svom pilotu i postavili su dalje preko još nekoliko kanala sa vodom i ledom. Naišli su na vozila TO i konačno došli su do artiljeraca gde su dočekani pićem i presvukli su se u suhu odeću. Jedna „gazela“ iz 711. pohe došla je po svog pilota i strelca.

Posle dva sata od obaranja „gamu“ su pogodili hrvatski minobacači. Na ostacima su pronađeni ostaci dva zrna od kojih je jedno prošlo kroz vertikalni stabilizator i prekinulo pogon turbine i prouzrokovalo otkaz i pad HN-45M broj 12923.

Letelice na malim visinama leta koje brzi manevrišu nisu bile izložene raketama, ali jesu pešadijskoj vatri i to se potvrdilo u više incidenata. Na borbenom zadatku pare HN-42M iz 711. pohe 30. decembra 1991. godine bile su u zoni pretraživanja iznad šume Prašnik kada su se našle pod vatrom iz automatskih pušaka. Posada Četković/Stojšin u letelici 12822 pogođeni su sa dva metka i ostali su u vazduhu i tukli su raketama po mestu odakle su videli da se gađa po njima da bi obezbedili prinudno sletanje posadi

DOBRO PLANIRANI LET, VEŠTINA I PUNO RATNE SREĆE BILI SU FAKTORI OD VAŽNOSTI ZA PREŽIVLJAVANJE POSADA „GAMA“. U BORBAMA 1992-1995. GODINE POLETALO SE SA TERENA U BLIZINI PREDNJEG KRAJA I „BAZE“ SU BILE PARKINZI FABRIKA, DVORIŠTA ŠKOLA, TRAVNATI FUDBALSKI TERENI

Bosančić/Rašidović jer su videli da se njihova HN-45M 12826 dimila. Oni su primili sedam metaka koji su oštetili vitalne delove letelice i probili su rezervoar za gorivo na tri mesta, jedan metak je probio pod i udario u polivalentnu cev i rikošetirao i zatim prošao kroz rezervoar.

Štete su bile velike i motor je zaribao i nije se zaustavio posle prinudnog prizemljenja. Predložene su neke mere kako da se poboljša borbeno žilavost „gazela“ i pokrenuti su u jesen 1991. godine hitni zadaci razvoja pasivnog ometačkog sistema sa infracrvenim mamcima i ugradnje zaštitnih pancirnih ploča. Za „gamu“ svaki dodatni uređaj bio je preveliki teret i posade su cenile da bi bilo bolje prilagoditi profil leta nego izložiti se riziku od infracrveno samonavodene rakete. Plan da se postave pancirne ploče na sedišta i bočne strane nije prihvaćen jer bi se limitirale performanse letelice i zato su posade nosile samo pancirne prsluke.

Dobro planirani let, veština i puno ratne sreće bili su faktori od važnosti za preživljavanje posada „gama“. U borbama 1992-1995. godine poletalo se sa terena u blizini prednjeg kraja i „baze“ su bile parkinzi fabrika, dvorišta škola, travnati fudbalski tereni. Posade „gama“ dolazile su u matičnu bazu na aerodrom Zalužane samo na povremene tehničke pregle-

de i popravke. Posle formiranja VRS juna 1992. godine u njenoj avijaciji nalazilo se devet HN-45M. Jedna od njih je oborena na borbenom zadatku pešadijskom vatom 29. novembra 1992. godine kod sela Donji Žabari u Posavini. Posada je preživela pad letelice, ali stradao je krajiški artiljerijski oficir Mirko Mrkić.

Posle hrvatske ofanzive januara 1993. na područje Maslenice iz VRS je kao ojačanje Krajini prebazirano odeljenje od četiri HN-45M i iz VJ primljene su tri HN-42M. Jedna HN-45M uništena je u udesu proleća 1993. godine tokom lova na hrvatski tenk kod sela Kašić u severnoj Dalmaciji. Usredsređeni na zadatak pilot i strelac su zakačili grane.

Neke „game“ letele su za potrebe „crvenih beretki“ na zadacima na Kosmetu 1998/1999. godine, a u to vreme eskadrile iz RV i PVO bile su u dežurstvu ako NATO krene sa tenkovima.

U 21. veku „gazele“ nisu prevaziđene, ali podrazumevala se modernizacija avionike i sistema naoružanja. Neki planovi su izrađeni i nisu otišli iz ladica. Novca i stvarnog interesa odbrambenog sistema za ulog u „gazele“ nije bilo i „gamad“ je radila svoj rutinski posao – obuka, povremena gađanja neretko sa rezultatom četiri rakete – četiri pogotka.

U Ministarstvo odbrane u jesen 2015. godine došao je Nenad Miloradović koji je pokrenuo veliki broj projekata modernizacije stare tehnike. U haotičnom maniru tog čoveka većina aktivnosti svodi se na makete. Kada je primetio „gamu“, naredio je da se jedan primerak HN-42M izbuši za razvlačenje privremenih instalacija za makete nove elektronike i rakete „pauk“ i 2T5 (one „maljutke“ dometa do 5 km). Prvi put takva „gama“ viđena je oktobra 2016. godine u Novom Sadu.

Sa izložbe na izložbu prenosili su tu „gamu“ koja odavno ne leti. Na ovom primerku ponešto su promenili, ali razvoj je ostao na nivou makete. U međuvremenu 2019. godine u naoružanje su uvedena četiri nova Mi-35M, zatim 2023. godine pribavljeno je 11 polovnih Mi-35P od kojih neki lete, a neki ne. Sva tehnika zadužena je u jednoj jedinici – 714. pohe sa Lađevaca u kojoj sada posade lete na svim mašinama – i ruskim i „gamama“. Čini se da su mršave šanse da se produži život „game“ koja još uvek ima beznadežno zastarele ručno vođene „maljutke“ nasleđene iz Titove ere. **N**

Kada je Zapadni Balkan došao u London (preko Berlina)

Pitanje koje mi često postavljaju je: ako je Berlinski proces usmeren ka pomoći zemljama Zapadnog Balkana da se pridruže EU, kakve veze sa time ima Velika Britanija – država koja je napustila Evropsku uniju? Zapravo, UK je uključeno u ovaj proces od samog početka

Piše Edvard Ferguson, britanski ambasador u Srbiji

Prošle nedelje sam putovao u London zbog Samita Zapadnog Balkana, u okviru Berlin-skog procesa. London, Berlin i Balkan – zanimljiva kombinacija. O čemu se tu zapravo radi?

Berlinski proces je započet 2014. godine. Ideja tadašnje nemačke kancelarke Merkel bila je da se podstakne pozitivna dinamika regionalne saradnje između šest zemalja kandidata sa Zapadnog Balkana – Albanije, Bosne i Hercegovine, Kosova, Crne Gore, Severne Makedonije i Srbije – kako bi im se pomoglo na putu ka EU. Ovo je važno jer su dobri odnosi sa susedima preduslov za pristupanje. EU, sasvim razumno, ne želi da uveze bilateralne sporove u organizaciju koja najčešće donosi odluke konsenzusom.

Pitanje koje mi često postavljaju je: ako je Berlinski proces usmeren ka pomoći zemljama Zapadnog Balkana da se pridruže EU, kakve veze sa time ima Velika Britanija – država koja je napustila Evropsku uniju? Zapravo, UK je uključeno u ovaj proces od samog početka. Poslednji put smo bili domaćini Samita 2018. godine, kada sam bio britanski ambasador u Bosni i Hercegovini. To je bilo samo dve godine nakon referenduma o Bregzitu, kada su građani UK izglasali izlazak iz EU. Ali Srbija, kao i svaka druga zemlja u ovom delu Evrope, donela je odluku da želi da se pridruži EU. Vidimo to kao nešto sasvim logično, s obzirom na našu geografiju, istoriju, strukturu ekonomije, i kao prijatelji želimo da vam pomognemo da ostvarite taj cilj. Iskreno govoreći, verujemo da proces pridruživanja EU može biti veoma pozitivan jer će Srbija, kao i njeni susedi, morati

da sprovede ozbiljne reforme kako bi ojačala svoje demokratske institucije i vladavinu prava, te stvorila bolje uslove za razvoj nezavisnih i profesionalnih medija. Kao država čiji je uspeh u velikoj meri zasnovan na institucijama, smatramo da su te reforme neophodne i da kasne – i zato svom snagom podržavamo ovaj proces!

UK je ove godine fokusiralo svoje vođstvo u Berlinskom procesu na tri ključne teme: ekonomski rast, bezbednost i migracije. Kao što je premijer Starmer obrazložio: ovo je region koji je prošao put od komunizma, preko konflikta, do saradnje. Budući da je bezbednost našeg kontinenta ponovo ugrožena zbog nezakonitog čina agresije Rusije na Ukrajinu, stabilnost i prosperitet ovde nisu samo važni za lju-

de sa Zapadnog Balkana; oni su od vitalnog značaja za celu Evropu.

Prošla nedelja bila je kulminacija šest meseci napornog rada, tokom kojih smo organizovali čak 21 konferenciju i sastanke u 10 različitih država, sve kao uvod u Samit. Neki od ovih događaja su okupili ministre iz zemalja WB6 („Šestorke“ Zapadnog Balkana). Ministri spoljnih poslova su se sastali u Belfastu da razgovaraju o pomirenju i reformama; ministri ekonomije i unutrašnjih poslova u Londonu da raspravljaju o regionalnoj trgovini, sajber bezbednosti i borbi protiv ilegalnih migracija; a ministri kulture u Kotoru, da prodiskutuju kako, kroz bližu saradnju, region može bolje da iskoristi ogroman potencijal svojih krea-

tivnih ekonomija. Više o tome u nastavku teksta.

Važno je istaći da Berlinski proces nije isključivo tema za vlade. On pruža prostor da se čuju različiti glasovi. To je važno jer je ponekad lakše pronaći zajednički jezik kada političari nisu u prostoriji. Prisustvovao sam regionalnoj poslovnoj konferenciji u Beogradu, koju je organizovala Privredna komora Srbije, i bio zatečen time što je postojala izuzetna saglasnost i jasan zajednički stav oko toga šta valja preduzeti da bi se olakšala trgovina preko granica.

Poslovni ljudi su frustrirani kada politika staje na put rastu, stvarajući veštačke barijere slobodnom kretanju robe, usluga, kapitala i ljudi. Pojedinačno, zemlje Zapadnog Balkana, uključujući Srbiju, prilično su mala tržišta. Stvaranje regionalnog zajedničkog tržišta od 17 miliona ljudi ima savršenu ekonomsku logiku, i bilo bi neprocenjiv korak ka pridruživanju jedinstvenom tržištu EU od 450 miliona ljudi i 26 miliona kompanija. Nadam se da su ministri ekonomije pažljivo razmotrili vrlo konkretne preporuke poslovnih lidera. Takođe smo čuli mišljenja parlamentaraca, žena lidera, predstavnika civilnog društva i mladih, a svi ti zaključci su kanalisani ka završnom Samitu.

Dakle, nakon svih tih priprema i planiranja, bio je uzbudljiv trenutak kada se Samit konačno održao. Premijer Starmer je u Londonu dočekao ne samo premijere WB6 zemalja već i lidere deset drugih članica Berlinskog procesa, uključujući nemačkog kancelara Merca, visoku predstavnicu EU Kalas i hrvatskog premijera Plenkovića, da navedem samo neke od gostiju. Pridružile su im se međunarodne organizacije aktivne na Zapadnom Balkanu, poput OEBS-a i Svetske banke, kao i predstavnici civilnog društva i omladinski aktivisti.

Samit je otvoren prijemom u Palati Svetog Džejmsa, čiji je domaćin bio Njegovo veličanstvo kralj Čarls III. Kralj Čarls već dugo pokazuje interesovanje za ovaj region, i pričao mi je o svojim lepim uspomena sa posete Srbiji 2016. godine. Posebno se angažovao oko rešavanja hiljada

KAO DOMAĆINI, SVAKAKO NISMO POSTIGLI SVE ŠTO SMO ŽELELI, UKLJUČUJUĆI I MEĐUSOBNO PRIZNAVANJE UNIVERZITETSKIH DIPLOMA, ŠTO JE DOGOVOR KOJI VEĆ DUGO KASNI. NERAZREŠENE TENZIJE, POSEBNO IZMEĐU SRBIJE I KOSOVA, I DALJE KOČE NAPREDAK KA USKLADIVANJU POLITIKA, REGIONALNOM POVEZIVANJU I ZAJEDNIČKOJ INFRASTRUKTURI

slučajeva nestalih osoba iz sukoba 1990-ih. Ali ove godine tema kraljevskog prijema bila je usmerena ka budućnosti i fokusirana na kreativnu ekonomiju. Bilo je uzbudljivo osetiti energiju u prostoriji punoj vodećih ličnosti iz sveta filma, muzike i umetnosti, digitalnih preduzetnika i Čivning stipendista. Kreativne industrije UK su prava pokretačka snaga: jedan od najbrže rastućih sektora naše privrede, koji zapošljava 2,4 miliona ljudi i doprinosi našoj ekonomiji sa više od 120 milijardi funti bruto vrednosti. Želeli smo da iskoristimo domaćinstvo ovogodišnjeg Berlinskog procesa da istaknemo ogroman potencijal ovog sektora za podsticanje regionalnih partnerstava i ekonomskog rasta širom Zapadnog Balkana. Već postoje neki odlični primeri u Srbiji, od fantastičnog novog kreativnog centra u Ložionici, preko Exit festivala, do vaše dinamične filmske industrije (radujem se predstojećoj premijeri nove britanske serije o Robinu Hudu, snimljene u potpunosti na više lokacija u Srbiji!). Uz fokusiranu pažnju i ulaganja, moglo bi da se postigne još mnogo toga...

Neću da tvrdim da je sam Samit bio najuzbudljiviji događaj u istoriji. Većina posla

se obavi mnogo pre nego što lideri sednu za isti sto. Ali bio je to važan trenutak da se sagleda šta je postignuto tokom ovogodišnjeg Berlinskog procesa, uključujući solidan napredak ka ostvarenju ambicije o zajedničkom regionalnom tržištu kroz značajne sporazume o održivom finansiranju, zelenim obveznicama i prenosivosti socijalnog osiguranja, da navedemo samo neke. Takođe smo čuli konkretne predloge za naredne korake.

Na primer, premijer Srbije Đuro Macut pozvao je na ukidanje naknada za roming usluge između EU i Zapadnog Balkana, kao i na izmene EU regulativa koje se odnose na vozače kamiona.

Lično mi je bilo drago što je Samit bio i prilika za promišljanje i propitivanje. Kao domaćini, svakako nismo postigli sve što smo želeli, uključujući i međusobno priznavanje univerzitetskih diploma, što je dogovor koji već dugo kasni. Nerazrešene tenzije, posebno između Srbije i Kosova, i dalje koče napredak ka usklađivanju politika, regionalnom povezivanju i zajedničkoj infrastrukturi. Jedan predstavnik civilnog društva rekao je političkim liderima da će njihove deklarativne posvećenosti reformama građanima zvučati prazno sve dok se ne preduzmu odlučni koraci ka uspostavljanju dobre uprave i vladavine prava, kao i ka razgradnji sistema privilegija koji podstiče nejednakost i odlazak mladih i obrazovanih ljudi u inostranstvo. Bilo je ohrabrujuće čuti da se kancelar Merc sporio sa procenom da se region kreće presporo i da se on, zajedno sa nemačkom vladom, obavezao na obnovljeni napor i ambiciju u sprovođenju reformi koje su neophodne za otključavanje procesa pristupanja EU.

UK sada sa ponosom predaje štafetu Berlinskog procesa Crnoj Gori, uz zadovoljstvo postignutim rezultatima – i uz nemalo olakšanja. Biće lepo videti da se sledeći proces odvija unutar samog regiona, pod vodstvom države koja je lider u procesu pristupanja EU. A mi ćemo biti odmah uz njih, nastavljajući da radimo zajedno sa svima koji žele da grade pozitivnu, demokratsku i evropsku budućnost za zemlje Zapadnog Balkana. **N**

Kako nam se dogodio tetanus?

U bolnici se sa tom dijagnozom našao sedmogodišnji dečak, a saopšteno je da nikada nije bio vakcinisan. Kako je moguće da su roditelji izbegli izričitu zakonsku obavezu?

Piše Zoran Radovanović

Tetanus je tipična ratna zaraza. Ništa čudno: kada je mnogo ranjavanja, bude i mnogo tetanusa. Dešava se da neko i u miru oboli od „zlog grča“, našeg narodnog izraza za bolest čiji naziv vuče svoj koren iz starogrčkog i latinskog glagola istezati se. Oboleli po pravilu budu stariji ljudi, od čije je poslednje vakcinacije proteklo više decenija.

Neobično je što se sada – kako je šira javnost nedavno saznala – u bolnici sa tom dijagnozom našao sedmogodišnji dečak. Saopšteno je da, shodno očekivanju, nikada nije bio vakcinisan protiv tetanusa. Ako za taj propust nema – a malo je verovatno da može da bude – opravdanja, svi odgovorni, pre svega roditelji, ali i nadležni lekari, nose na duši pokušaj ubistva iz nehata. Ostaje da to argumentujemo.

BOLEST

Tetanus je zarazna, ali nije prenosiva bolest. Njen izazivač je bakterija sposobna da u obliku spora dugo opstane u spoljnoj sredini. Normalan je stanovnik organa za varenje konja i drugih životinja, a nalazi se i u crevima čoveka, naročito u tzv. tetanogenim područjima, gde se na njivama razbacuje prirodno đubrivo. Dešava se da čovek, kada pojede neoprano voćku, unese spore tetanusa, ali tada nema nikakve štete po domaćina, bar što se tiče te bolesti. Uslov da dođe do zaražavanja je da ulazno mesto bude povređena koža ili sluznica.

Kao idealne opisuju se ubodne rane, jer se uzročnik razmnožava u odsustvu kiseonika. Unet zemljom, prašinom, ugrizom, ostacima životinjskog ili ljud-

skog izmeta – ali i iglom intravenskih narkomana, obrezivanjem i pobačajem, obavljanim pod nehygijenskim uslovima – on ostaje na mestu dospeća, a po celom organizmu se širi i kliničku sliku izaziva njegov toksin.

Sve više pripada prošlosti tetanus nastao zbog dubokih zaprljanih rana, gaženja na zardali ekser i sl. Posle takvih povreda čovek ode lekaru i bude zaštićen. Mnogo češće su uzrok obolevanju banalne ranice, ubodi i posekotine na koje se ne obrati pažnja. Nekada bolesnik ne može ni da ih se priseti. Promena na koži zaraste, a posle nedelju-dve, mogući raspon je od tri do 21 dan, počinju bolni grčevi mišića obraza (žvakača) i vrata, a zatim trupa. Nastaju teškoće pri gutanju i disanju. Često ih provociraju svetlosni i zvučni nadražaji.

Karakteristični su grčevi mišića lica, uz podignute obrve, koji podsećaju na izveštačen osmeh – stanje koje su stari Grci označavali kao risus sardonius. U ekstremnim slučajevima čovek je napet kao luk, dodirujući podlogu samo tabanima i potiljkom (opisthotonus). Grčevi se ponavljaju tokom nekoliko nedelja, a zbog njihove jačine može da dođe do pucanja mišića i preloma kostiju.

BROJČANI PODACI

Posle bolesti ne ostaje otpornost. Ako se preživi, tetanus može više puta da se ponovi. Smrtnost se kreće u širokom rasponu od 10 do 80 odsto, a zavisi od uzrasta, pružene nege, dužine inkubacije, obrnuto srazmerne težini kliničke slike itd. Najviša smrtnost, znatno preko 80 odsto, pogađa novorođenčad nevakcinisanih majki, a nastaje usled nehygijenskog postupka pri presecanju pupčanika.

Sve više pripada prošlosti tetanus nastao zbog dubokih zaprljanih rana, gaženja na zardali ekser i sl. Posle takvih povreda čovek ode lekaru i bude zaštićen. Mnogo češće su uzrok obolevanju banalne ranice, ubodi i posekotine na koje se ne obrati pažnja

Zahvaljujući vakcinaciji, obolevanje i umiranje od tetanusa u svetu je u dramatičnom padu. Taj trend je naročito upadljiv među novorođenom decom. Svetska zdravstvena organizacija (SZO) procenjuje da je 1988. godine 787.000 novorođenčadi umrlo od tetanusa, da je 2000. godine taj broj malo prelazio 200.000, a da je 2018. godine sveden na još uvek previsokih, ali mnogostruko manjih 25.000.

U SAD je broj obolelih od tetanusa od 1947. godine opao za više od 95 odsto, a broj umrlih za više od 99 odsto. Na području EU/EEA prijavljena su 2022. go-

Ako se preživi, tetanus može više puta da se ponovi. Smrtnost se kreće u širokom rasponu od 10 do 80 odsto, a zavisi od uzrasta, pružene nege, dužine inkubacije, obrnuto srazmerne težini kliničke slike itd.

sa. To bi značilo 20-25 obolelih u formaciji veličine današnje divizije. Sa izuzetkom svoje avijacije, Nemci su se u Drugom svetskom ratu oslanjali na pasivnu zaštitu – davanje antitoksina – pa se njihove žrtve, mada broj nije nikada zvanično saopšten, označavaju kao „značajne“.

S druge strane, Amerikanci su, još pre napada na Perl Harbor, uveli obaveznu zaštitu svojih trupa od tetanusa. Rekrutovali su 12 miliona vojnika, blizu tri miliona ih je bilo ranjeno, a mnogi – ako ne svi – bili su jednom ili više puta povređivani. Samo 12 ih je obolelo od tetanusa. I za te izuzetke – jedan na milion regrutovanih – saopšteno je da su bili nevakcinisani ili nepotpuno vakcinisani. U pojedinim izveštajima navodi se da je četvoro obolelih vojnika bilo vakcinisano, ali čak i da je tako, uspeh je impresivan.

Ne samo da je vakcinalna zaštita izuzetno delotvorna već je i dugotrajna. U trećoj deceniji po završetku Drugog svetskog rata britanski ratni veterani su još uvek imali visok nivo antitela u krvi. Koncentracija antitela svede se na polovinu početnih vrednosti 14 godina posle vakcinacije. Stručno rečeno, toliki je poluživot antitela stvorenih vakcinacijom, ali je i to dovoljno da se ostane pošteđen obolevanja. Prema matematičkim modelima, zaštitni efekat je preko 30 godina.

Za doživotnu zaštitu SZO predlaže da se primi bar šest doza vakcine, koje su u Srbiji i u mnogim zemljama obavezne. Tri doze se daju u periodu odojčeta, što čini tzv. primovakcinaciju, a tri revakcinacije u drugoj godini života, na početku i na kraju osmogodišnjeg školovanja. Mi, uz navedenu obaveznu šemu, savetujemo revakcinaciju na svakih 10 godina u toku života.

U slučaju povređivanja, u Srbiji obaveznom primanju vakcine protiv tetanusa podležu sve osobe bez dokaza da je od prethodne vakcinacije prošlo manje od 10 godina. Ako poseduju pisani

dine 53 bolesnika, Mahom su ih činile osobe stare 65 i više godina, za razliku od zemalja u razvoju, gde dominira novorođenčad.

U Srbiji se u ovom veku broj obolelih kreće od nule do nekoliko. Prema poslednjim objavljenim podacima, tetanus je 2022. preživeo jedini naš oboleli građanin, a 10 godina ranije nijedan od troje. Za poslednjih 80 godina najviše obolelih, 985, bilo je 1952. godine, a smrtnost je iznosila 45 odsto. Obolevanje je upadljivo sniženo zahvaljujući vakcinaciji, koja danas za di-te-per vakcinu kod nas prelazi 94 odsto, a na smanjenje smrtnosti utiču boravak u intenzivnoj nezi i davanje gotovih antitela, tzv. antitoksična terapija.

VAKINACIJA

Vakcina protiv tetanusa koristi se već oko 100 godina. Spravljena je od tetanuskog toksina – zove se anatoksin ili toksoid – koji je izgubio toksična, ali je zadržao antigenska svojstva, pa dovodi

do stvaranja antitela. To je jedna od najbezbednijih i najdelotvornijih vakcina.

Mnogo milijardi ljudi je primilo ovu vakcinu, po pravilu više puta, a eventualna neželjena dejstva praktično su (skoro) nepostojeća. Dešava se da odojče dobije upalu nerava ramenog pojasa, brahijalni neuritis, ali to se pripisuje ubodu pri vrhu ramena, u blizini tzv. brahijalnog nervnog pleksusa. Pominje se i, srećom obično prolazna, asimetrična paraliza nerava poznata kao Gile-Bareov sindrom. To je bolest koja se relativno često javlja posle različitih infekcija, a dovodi se u vezu i sa vakcinacijom protiv tetanusa, ali to je toliko retko – možda jednom na više miliona datih vakcina – da je teško proceniti da li je posledica vakcine ili neke virusne, recimo gripa ili, što je najčešće, bakterijske infekcije, kakvu, češće od drugih, izaziva crevna bakterija kampilobakter.

Efektivnost ove vakcine je fascinantna. U ranijim ratovima, recimo Krimskom (1853–1856) i Burskom (1899–1902) ratu, svaki 500. vojnik obolevao je od tetanu-

dokaz, samo se hirurški obradi rana. U protivnom postoje dve mogućnosti:

a) potpuno vakcinisani i re-vakcinisani pre više od 10 godina dobijaju jednu dozu vakcine u mišić nadlaktice, istovremeno kada i pasivnu zaštitu gotovim antitelima (to je humani antitetanusni imunoglobulin), ali u suprotnu ruku, odnosno na različito mesto;

b) nevakcinisani, nepotpuno vakcinisani ili bez dokaza o vakcinaciji protiv tetanusa podvrgavaju se kompletnoj zaštiti sa tri doze po šemi: 0, 1, 6 (razmaci između doza izraženi su u mesecima u odnosu na prethodnu dozu). Nepotrebna je donedavno preporučivana četvrta doza, godinu dana posle treće.

OTPOR VAKCINACIJI

Otkako je, pre skoro 230 godina, svet upoznat sa mogućnošću da se obolevanje predupredi vakcinama, one su spasle bezbrojne živote. Opšta je istina da je vakcinacija najkorisnija mera koju medicina može da pruži čovečanstvu. Otkud, onda, potiče nepoverenje prema tako blagotvornom postupku?

Kaže se da su, po svojoj prirodi, ljudi oprezni prema novotarijama. To bi moglo da važi za vakcine zasnovane na novim tehnologijama, kakve su nas štitile od kovida, ali ovde je reč o aktivnoj zaštiti od difterije, velikog kašlja, tetanusa, pa čak i malih boginja, dakle vakcina koje se koriste više od pola veka ili već čitav vek.

Najpotpuniji kratak odgovor je da su vakcine žrtve svog fenomenalnog uspeha. U kratkom periodu koji se meri dužinom ljudskog života, zaraze od kojih se masovno umiralo globalno su iskorenjene (velike boginje), eliminisane (dečja paraliza) ili svedene na manje od jedan odsto svoje ranije učestalosti (skoro sve bolesti sprečive vakcinacijom).

Roditelji više nisu svedoci dramatičnog gušenja i preteće bliske smrti svoje dece, već pamte da im je dete eventualno bilo kmekavo posle vakcinacije. Ni velikoj većini rado aktivnih lekara razne bolesti predupredive vakcinama nisu bliske, jer za njih znaju jedino iz knjiga. Ne samo u svojoj praksi nego ni

U slučaju povređivanja, u Srbiji obaveznom primanju vakcine protiv tetanusa podležu sve osobe bez dokaza da je od prethodne vakcinacije prošlo manje od 10 godina. Ako poseduju pisani dokaz, samo se hirurški obradi rana

tokom studija nisu ili jedva ako su jednom imali priliku da ih vide.

Sećam se prepirke – slične mnogima koje sam vodio – sa jednim pneumoftiologom (u prevodu, specijalistom za plućnu tuberkulozu) u kuloarima Narodne skupštine, gde sam povremeno pozivan na sednice Odbora za zdravlje i porodicu. Bio je uveren da od BCG vakcine nema vajde, jer tuberkuloze i dalje ima, uprkos toj meri. Poput mnogih naših sličnih barbarogenija, ponosno je primenjivao svoj „zdrav razum“ – za koji se obično pokaže da nije ni zdrav, ni razum – a zaboravljao je da cilj BCG vakcinacije nije sprečavanje zaražavanja, već pojave dve najteže komplikacije, milijarne (rasejane) tuberkuloze i tuberkuloznog meningitisa. BCG vakcina to uspešno čini.

Lekarima ostaje da otvaraju oči neodlučnim roditeljima, da prizivaju pameti ponekog svog kolegu-otpadnika, ali i da neutrališu maligan uticaj tzv. antivakcinaša, čije pogubno delovanje zaslužuje posebnu obradu drugom prilikom. Srećom ili ne – u idealnim društvima, poput skandinavskog ili holandskog, to pitanje se ne postavlja – ali u daleko najvećem delu sveta vakcinacija je zakonom propisana.

Kako je, onda, bilo moguće da rodi-

telji deteta obolelog od tetanusa izbegnu izričitu zakonsku obavezu? Nije reč samo o pet prilika kada je trebalo dati po jednu dozu vakcine. U pitanju je sedam dugih godina tokom kojih su roditelji ignorisali poštom pristigle pozive za vakcinaciju, izmišljali pred pedijatrom razna opravdanja za odlaganje, recimo da je dete prethodne noći imalo visoku temperaturu i na sve druge načine gledali da ga „sačuvaju“ na njegovu štetu.

Šta su radili nadležni lekari u službi dečje zaštite? Koliko

puta su prijavili roditelje sanitarnoj inspekciji? Da li su inspektori svaku prijavu prosledili sudiji za prekršaje? Ako su prijave stizale do sudija, da li su oni bivali sve stroži za svaki ponovljeni prestup? Šta je uradila socijalna služba? Da li je preduzela mere protiv roditelja zbog zanemarivanja deteta?

Duga je, dakle, lista odgovornih. Sada bi bilo normalno da tužilac pokrene postupak po službenoj dužnosti. Roditelji mogu da budu glupi i zatucani, što ih ne oslobađa odgovornosti, ali se postavlja pitanje i da li su zavedeni. Postoje nesavesni advokati koji im poturaju opširne upitnike koje, navodno, pedijatar mora da popuni i potpiše, preuzimajući odgovornost za ishod vakcinacije. Trik je providan, jer je jedino odgovoran zakonodavac, a na pedijatru je samo da savešno obavlja svoju dužnost.

Može da se desi da tetanus dobije dete sa potvrdom o uredno obavljenoj vakcinaciji. Tada je presudno da li prvih dana bolesti ima antitela protiv tetanusa. Ukoliko ih nema, prilično je jasno da je potvrda lažna, pa se otvara nov krug etičkih i krivičnoj odgovornosti podložnih pitanja. U Srbiji, a ni u bivšoj zajedničkoj državi, ne pamtim da je neko krivično gonjen zbog takve gnusne prevare.

Ostaje da odgovorimo na pitanje iz naslova. Sramota je da tetanus dobije dete ili mlada osoba, ali ne i čovek u zrelih ili poznim godinama života. Dodajmo, kao dopunsko objašnjenje, da je moguće da u vrlo retkim slučajevima postoji kontraindikacija za davanje dete-per ili petovalentne vakcine, ali onda nam je na raspolaganju tzv. monovalentna vakcina protiv tetanusa. Nju moraju svi da prime. **N**

Sajam knjiga na Velikim pričama

Najpoznatiji pisci iz regiona
svakog dana samo na velikeprice.com

NE RAZMIŠLJAJ SAM
Čitaj Velike priče

PRETPLATI SE
SPECIJALNI POKLON KOD ZA SAJAM: NEDELJACITANJA

Kroz Austriju ne prekoračuješ brzinu, jer nisi budala

Kod nas voziš mimo svih ograničenja, jer nisi budala

Piše Miljenko Jergović

Naravno da ću u posljednjoj sedmici, hefti, tjednu, nedjelji oktobra doći u Beograd, kao što to činih već dvadeset i kusur godina, što ne znači i da ću svraćati do Sajma, jer, kako mi se čini, tamo ove godine neće biti baš mnogo onoga (i onih!) što mene zanima. Tako da možeš računati na to da se sutra, prekosutra otputimo kod Hindusa.

Inače, veći dio oktobra, mjeseca koji se u našim kalendarima lijepo naziva i listopadom, bio sam po kojekakvim književnim putovanjima. Išao sam tako i u Austriju, svojim autom, na mini turneju, koja je započinjala u Innsbrucku, nastavljala se u Salzburgu i završavala u Bad Ischlu.

Išao sam bez Ane, ona je ostala kući s rukom u gipsu, tako da sam imao mnogo vremena da promatram svijet oko sebe i da mislim o onom što gledam. Od Zagreba do Innsbrucka put je relativno dug, tog dana potrajao je cijelih sedam sati, tako da su se pred mojim očima i u mojoj glavi izmijenili međusobno teško usporedivi predjeli i svjetovi, kroz koje se jasno moglo osjetiti koješta od onog o čemu ti opsesivno meditiraš nad svojim stalnim lektirama i nad sudbinom Srbije.

Najprije, pod kotačima ti se do Innsbrucka izmijeni nekoliko različitih zakonika i običajnika. Dvadesetak hrvatskih kilometara do granice sa Slovenijom možda i nisu vrijedni spomena, osim što je autocesta tu kvrgava, puna rupa i loših zakrpa, i što tih dvadesetak nikakvih kilometara platiš je-

dan euro.

Na ulasku u Sloveniju kupuješ cestovne vinjete, slovensku i austrijsku, i započinje putovanje niz kolovoz koji je u savršeno europskom stanju, ali se pretjerano ne vodi računa o ograničenjima brzine. Ljudi putuju u skladu s vlastitim ludim glavama, a predio se od onog hrvatskog razlikuje po tome što naokolo nema bezbrojnih benzinskih pumpi, divlje i rogovatne gradnje, državnih zastava i patriotskih bilboarda.

Zaista, između granice kod Bregane i čuvenog tunela na Karavankama nisam vidio nijednu slovensku zastavu. Zastave su, dakle, samo na granicama, gdje obilježavaju ono što se po naravi stvari i treba obilježiti.

Granica između Slovenije i Austrije nalazi se na istom mjestu na kojem se, jednom davno, nalazila i granica između Jugoslavije i zapadnog svijeta, negdje na polovini tunela, gdje jednim je znakom i simbolom označeno da je jednom svijetu kraj, dok je drugim znakom i simbolom obilježeno da drugi svijet upravo tu započinje.

S ulaskom u taj drugi svijet, već na polovini tunela Karavanke, najednom se mijenjaju vozački običaji i navike. Do tog smo, naime, trenutka svi vozili onako kako smo mogli i htjeli, a od polovine tunela, dok god smo u Austriji, vozit ćemo onako kako moramo i kako nam je dopušteno.

U Austriji se, naime, ozbiljno pazi na ograničenja brzine, koja su, pomalo i sadistički, blago radikalnija nego po baš svim austrijskim susjedstvima. Iako smo i dalje na autocesti, rijetko ćemo

prelaziti brzinu od 100 kilometara na sat. Ili više od toga nije dopušteno, ili uvjeti na cesti ne dopuštaju veću brzinu. Na mnogim mjestima na tom putu ne prelazimo 80, ni oni ispred mene, ni oni iza mene, a bogme ni ja.

Kada se kroz Hrvatsku ili Srbiju po autocesti voziš 80 na sat, svi oko tebe uvjereni su da stojiš, da si se zaustavio, ili da provociraš, pa ti trube. Kroz Austriju to je, međutim, tako. Onaj tko prekrši ograničenje, bit će zaustavljen i kažnjen. Ali od kazne mnogo je važnije nešto drugo: bit će osramoćen!

Ovdje je, na autoputu kojim se po Austriji relativno često vozim, zaista stramota divljati automobilom po cesti, otprilike jednako kao što je kod nas sramota izričito poštovati ograničenja brzine. Ta dva principa funkcioniraju u istom psihološkom ključu.

Na autocesti u Austriji ograničenja se poštuju, jer postoji vjerovanje da ona imaju prometnog smisla i jer nitko nema sumnju u to da se ograničenja odnose na sve učesnike u prometu, a na autocesti po Hrvatskoj ograničenja se ne poštuju, jer postoji vjerovanje da su postavljena bez smisla i pameti, kao i na iskustvima utemeljeno saznanje da se ograničenja ne odnose na sve, nego postoje sloj i klasa ljudi koji voze po vlastitom pravilu i zakonu.

Kroz Austriju ne prekoračuješ brzinu, jer nisi budala. Kroz Hrvatsku voziš mimo svih ograničenja, jer također nisi budala.

Austrija je država i zajednica. Hrvatska je, kao i Srbija, država, ali je izvan bilo kakvog suodnosa sa zajednicom. U Hrvatskoj ili Srbiji država funkcionira kao

ozakonjena teroristička organizacija. U Austriji država je, ako se nađeš u potrebi i nevolji, na tvojoj strani. U Hrvatskoj ili Srbiji država nikad nije na tvojoj strani. Čak i možeš računati na solidarnost zajednice, ali na pomoć države, jok!

Putovanje kroz Austriju traje dugo, duže nego što je sugerirano brojem kilometara. Razlog je taj što niz austrijske autoputeve teče mnogo veći broj automobila. I razlog je, naravno, u poštivanju ograničenja brzine. Autocesta je, u odnosu na naše standarde, često još i strma i zavojita, pa bi, da se vozi kao u Hrvatskoj, Srbiji ili Sloveniji, bila preko svake mjere pogibeljna. Ginulo bi se po Austriji onako kako se ginulo samo u ratu.

Ali, eto, stvari drukčije stoje, vozi se oprežno i sporo, običaji ljudi drukčiji su nego kod nas, a drukčija je i država. To je, vjerojatno, i najvažnije, to što je drukčija država, i što, za razliku od hrvatske države, radi u funkciji društvene zajednice, a ne u funkciji političke strukture koja je pobijedila na izborima.

Ako bi fašisti u Austriji došli na vlast – što više nikako nije isključeno – oni bi najprije morali srušiti postojeći državni poredak da bi stvorili novu državu koja bi mogla biti u njihovoj funkciji. U Hrvatskoj fašisti ne moraju ni pobijediti na izborima da bi država bila u njihovoj funkciji.

Naime, u Hrvatskoj država nije u funkciji odraz strukture koja pobjeđuje na izborima, nego je odraz njezinih najekstremnijih dijelova, što će u slučaju HDZ-a značiti – klasičnih ustaša, najradikalnijih dijelova Katoličke crkve i lokalnog vodstva Opusa Dei.

Kakve to ima veze sa situacijom u

prometu nije najjednostavnije objasniti, osim što se podrazumijeva da u takvoj državi ni prometna pravila ne vrijede jednako za sve, kao što ni ostali zakoni nisu jednaki za sve. U takvoj državi je na neki način nezamislivo da postoji ijedan skup pravila koji bi se jednako odnosio na cjelokupnu zajednicu.

U Hrvatskoj ne može postojati ni nogometna liga u kojoj će se po istim pravilima i na jednak način suditi svima, nego mora postojati jedan povlašteni nogometni klub, s kojim ostali ne smiju biti ravnopravni. Jer kada bi se uspostavila zajednička pravila i zakoni u nogometu, onda bi se to proširilo i na društvo, pa bi postalo i politički subverzivno.

Do Innsbrucka stiže se na dva načina: ili planinskim putevima od Koruške prema Tirolu, ili ravnim i širokim autoputem preko Njemačke, tako što se za Tirol skrene skoro pred Münchenom. Ti planinski putevi su, naravno, više nalik našim autocestama, ugodni i prostrani, bez nama uobičajenih provalija i serpentina, bez crnih tački i fatalnih prometnih ne-

U Hrvatskoj ne može postojati ni nogometna liga u kojoj će se po istim pravilima i na jednak način suditi svima, nego mora postojati jedan povlašteni nogometni klub, s kojim ostali ne smiju biti ravnopravni. Jer kada bi se uspostavila zajednička pravila i zakoni u nogometu, onda bi se to proširilo i na društvo, pa bi postalo i politički subverzivno

sreća, ali ja sam ovaj put, iz tko zna kojeg razloga, krenuo preko Njemačke.

Možda zato da prođem pokraj skretanja za Berchtesgaden – naravno, tamo je danas nacionalni park – i kroz samo srce Hitlerovih zavičajja, krajem iz kojeg se proširila zaraza našeg vijeka. A možda sam naprosto mislio da ću tako prije stići, premda mi je GPS govorio da je trajanje putovanja po obje rute skoro u minutu jednaka.

Prelaz iz Austrije u Njemačku sam još prije rata doživljavao kao prelaz s Balkana na onaj zbiljski Zapad, u onu stvarnu Europu, tamo gdje se stvari zbivaju mimo nas i mimo bilo kakve mogućnosti usporedbe s nama.

Premda u Europskoj Uniji nema granica, ne pokazuju se pasoši ni lične karte, na svakoj granici, počev od granice Hrvatske sa Slovenijom, od prije nekog vremena vratio se određeni oblik kontrole. Naime, u vožnji se usporava, skoro da se i zaustavlja ispred kioska s policajcima, ili, kao u Njemačkoj, uz policajce koji stoje na cesti, i pogledom se, oči u oči, obavlja pregled. On se pogleda i nasmiješi se, ti se nasmiješiš njemu, i ideš dalje.

Kako je promet između Austrije i Njemačke ogroman, stvaraju se gigantske kolone, koje se međutim neprestano kreću, a policajci se nasmiješe valjda po nekoliko hiljada puta u svakoj smjeni. U tom neprestanom repetiranju izraza ljubaznosti nešto je monstruozno, ali s naše strane naročito teško zamislivo.

Kod nas se, naime, policajci nikad ne osmjehuju. Ili se osmjehuju samo svojim gazdama, feudalnim gospodarima koji su taj status stekli pobjedom na posljednjim izborima. Običnim građanima

i prolaznicima osmijehnu se, eventualno, samo ako ih pritom snimaju televizijske kamere. Ali i to samo u Sloveniji, gdje su policajci nešto pitomiji i pristojniji. U Hrvatskoj i Srbiji, nikako i nikad.

Innsbruck je, kao što vjerojatno znaš, zimski olimpijski grad, mjesto s jednom od četiri skijaške skakaonice, iz onih mamurnih okonovogodišnjih dana, metropola skijaškoga, turističkog i alpskog Tirola, ali i vrlo ozbiljan univerzitetski centar, s moćnom slavistikom.

Nekoliko puta sam u Innsbrucku već bio da govorim o svojim knjigama i o književnosti, i svaki je put to bilo vrlo ozbiljno i lijepo. Publika, kao i posvuda u Austriji, mješovita: austrijska i južnoslavenska. Austrijance već odavno kad sam ja u pitanju zanima samo književnost, dok naše zanima i sve drugo. Pritom, naši su, kao i posvuda, baš notorni naši: Bošnjaci, Srbi i Hrvati, a katkad se zadesi i poneka Slovenka i Makedonac.

To je isto zanimljivo pravilo: sva društva s kojima sam imao posla na svojim književnim putovanjima po Austriji, Njemačkoj i Švicarskoj bila su oduvijek izmiješana, baš kao da rata nije ni bilo. Kako je to moguće? Zapravo jednostavno: dok je u našim ošuganim i osiromašenim domovinama očekivanje društva, koje iniciraju ekstremističke politike na vlasti, takvo da se međusobno ne miješamo, u Austriji, Njemačkoj i Švicarskoj nikakvih očekivanja u tom pogledu nema, pa se ljudi miješaju. I u tom miješanju nema ničega lažnog ni izvještačenog, ničega što bi predstavljalo neku tendenciju ili moralno-politički stav.

Od Innsbrucka do Salzburga, gdje su trađan putujem, nisu ni dva sata vožnje. Situacija s našim ljudima je ista, ali unutarnja društvena dinamika zajednice se razlikuje. Naime, u Innsbrucku i općenito u većem dijelu Tirola na vlasti su prilično stabilno konzervativci, koji imaju neku lijevu opoziciju, ali takozvanih nacional-populista, a ustvari austrijskih neonacista – čiji je donedavni prethodnik bio veliki srpski prijatelj Heinz-Christian Strache, ali ga je karijere koštala posve bizarna afera u kojoj je glavnu ulogu imala jedna Srpkinja iz Hrvatske – u Tirolu gotovo uopće nema, ili ako ih ima, politički su savršeno neutjecajni.

U Salzburgu, pak, kao i u većem dijelu Austrije, nacional-populisti, a zapravo neonacisti, stalna su prijetnja. Pa kako su

Kod nas se policajci nikad ne osmijehuju. Ili se osmijehuju samo svojim gazdama, feudalnim gospodarima koji su taj status stekli pobjedom na posljednjim izborima. Običnim građanima i prolaznicima osmijehnu se, eventualno, samo ako ih pritom snimaju televizijske kamere

socijalisti već odrvenili od dugog trajanja, i kako se nisu pokazali dostojnim u političkim borbama sa starim neprijateljem, pojavili su se komunisti.

U Grazu su, recimo, komunisti na vlasti, a u Salzburgu su jako dobro prošli na posljednjim izborima. Premda to nisu oni i onakvi komunisti kakvih se mi sjećamo, u borbi simbola, amblema i amblematskih imena i naziva, njihova pojava i popularnost nisu neobični. Pritom, dok su nacional-populisti, iliti neonacisti, snažno i otvoreno povezani s Putinom i Rusima, komunisti su protiv Rusije...

I na kraju – Bad Ischl: banjsko lječilište, gradić u ubavoj jezersko-planinskoj idili, vrlo snažne habsburške tradicije, po kojemu su išleri dobili ime. Tu je slastičar Johann Zauner 1832. otvorio slastičarnu koja i danas radi, a na njegove se kolače rano navukao car Franjo Josip, koji je punih šezdeset godina provodio odmor u Bad Ischlu, boravio je tu sa svojom zlosretnom ženom, a iz Bad Ischla je u ljeto 1914. i Srbiji objavio rat. Baš tu je stavio potpis na papir s kojim započinje katastrofa u čijim uzročno-posljedičnim okolnostima mi i danas živimo.

Austrijanci odavno žive u nekom dru-gom svijetu i u nekim drugim vremenima, ali mi smo i dalje u tom svijetu i vremenu.

U Bad Ischlu moj književni nastup teče u jednoj lijepoj i pametno vođenoj knjižari. Govorim o svemu i svačemu, i odjednom mi, riječ po riječ, nadolazi priča koju ti posve nepretenciozno i neodgovorno prenosim, jer je nešto o čemu već neko vrijeme razmišljam.

Naime, kako mi voditeljica postavlja pitanje o načinima na koje se književnost suprotstavlja "narrativu" ili "legendi" na kojoj se zasnivaju ratovi i omraze današnjega doba, počinjem govoriti o Marxovom i Engelsovom viđenju ideolo-

gije kao lažne svijesti, tojest o fetišizmu svijesti, pa onda o pogubnosti kolektivnog mišljenja, pa onda o književnosti koja se bavi individualnim sjećanjima, dok se nacionalizam zasniva na kolektivnim sjećanjima, sve dok nisam – da sa svim skratim – stigao do toga da izgovorim kako kršćanin nikako ne bi smio bio nacionalist, ne bi smio biti čovjek kolektivne svijesti, već i samo ako je u stanju objasniti sebi koncept evanđelja.

Evanđelja su, naime, četiri izvještaja, četiri reportaže o Isusu Kristu, koje nisu posve kompatibilne, evanđelisti se međusobno u potpunosti baš i ne slažu, ali je pripovijest o Isusu Kristu, bez koje, koliko ja razumijem stvari, nije moguća ni istina o Isusu Kristu, sastavljena od četiri prilično individualizirana svjedočenja, koja zajedno čine cjelinu. Ali ta cjelina nikad nije kolektivni narativ, nego je uvijek spoj četiri pojedinačne priče.

Iz toga ja, ako mi je to dopušteno, zaključujem kako kolektivni narativ, ideološka legenda dakle, o Isusu Kristu niti je moguća, niti je dopustiva. U bit kršćanskih vjerovanja ne mogu ulaziti iz mnogih razloga, ali mogu u žanrove. A žanr evanđelja u sebi ima nešto od sudskih rekonstrukcija događaja, u kojima se cjelina može dobiti tek kao precizan sklop i spoj nekoliko čak i proturječnih svjedočenja.

Svjedočenja koja nisu proturječna u pravilu su lažna, jer su unaprijed dogovorena. Proturječnost je istina stvari. Za razliku od evanđelja o Isusu Kristu, koja otvaraju Novi zavjet i u kojima se donosi i s kojima se potvrđuje radosna vijest kršćanstva, koja dopuštaju i potiču proturječnost koja je rezultat razlika u ljudskim iskustvima, ali i naravima, istina ideologije, naročito one nacionalističke, savršeno je neproturječna, iznadiskustvena, iznadindividualna, kolektivna, te je već i žanrovski protivna kršćanskim vjerovanjima.

Da bi im se potvrdila radosna vijest kršćanima su trebala četiri evanđelja, dok je nacionalistima potrebno samo jedno. Iz toga je lako zaključiti da je nacija žanrovski superiornija Bogu. Ovo nema veze ni s kakvom teologijom, ovo samo proizlazi iz hijerarhijske žanrova.

Poslije sam, vozeći se, razmišljao o tome zašto nikad ovu svoju teoriju ne bih izložio pred hrvatskom publikom. Nisam dokonao zašto ne bih, ali sigurno ne bih. **N**

Poslednji trolejbus

Pomislio sam da se vozač sažalio na mene kada me je video sa štapom u ruci ali ispostavilo se da se poznajemo

Piše Goran Marković

Dragi Rajko, Izvini što nisam ovako odgovarao na tvoja pisma ali bio sam, posle pada niz stepenice u mojoj zgradi, u nekoj vrsti gubitka samopouzdanja i odsustva volje ne samo da izađem iz kuće već i da nešto konkretno preduzimam.

Pregledali su me detaljno, sve je u redu, nisam ništa polomio, glava na koju sam aterirao je takođe u redu, ali se u meni desio neki generalni kvar koji polako, nadam se, nestaje. Sada sam sposoban da nastavim našu prepisku.

Tome je doprineo jedan sinočni događaj. Smogao sam snage da se sa štapom dogegam do jedne interesantne ustanove – Muzeja devedesetih godina. Tu čudnu instituciju, smeštenu u jednoj dvorišnoj zgradi u Ulici kneza Miloša, tačno prekoputa Pionirskog parka, odnosno psihijatrijske dijagnoze zvané Čacilend, osmislila je istoričarka Dušanka Stojanović.

Tu je otvorena izložba karikatura Dušana Petričića, velikog umetnika, borca protiv diktature i mog prijatelja još od vojske (1973).

Bilo je jako mnogo ljudi, sve pametan svet, svi odreda, kao i Duško, borci protiv glavne teme izložbe – tiranina. Bilo je jako lepo i sve te hrabre slike, uokvirene u velikim formatima, govorile su o našoj nesreći bolje nego reći.

Bio sam, međutim, nesiguran na nogama pa sam krenuo kući odmah posle otvaranja. Kako zbog obližnje naseobine kriminalaca i polusveta u službi Vučića u centru grada nema redovnog gradskog saobraćaja, krenuo sam Takovskom u smeru Dušanove u nadi da ću uhvatiti nekakav prevoz.

Ođednom, zaustavio se jedan trolejbus. Bilo je veće i u njemu je bilo svega nekoliko putnika. Vozač me je oslovio po imenu i predložio mi da upadnem u njegovo vozilo iako se sve odigrava-

**Usput sam se setio
jedne pesme koja je
bila popularna dok smo
šezdesetih studirali u
realnom socijalizmu.**

**Autor je bio Bulat
Okudžava**

lo daleko od bilo koje stanice. Pomislio sam da se sažalio na mene kada me je video sa štapom u ruci ali ispostavilo se da se poznajemo.

Bio je to električar u već nepostojećoj firmi Avala film u kojoj sam, a ispostavilo se i on, uradio nekoliko filmova. Zajedno smo snimali „Sabirni centar“, on kao rasvetljivač a ja kao reditelj. Obradovali smo se obojica, imali smo, u krajnjem slučaju, sličnu sudbinu.

Kada je „Avala“ propala, on se prešaltovao na vožnju trolejbusa, a ja, od kada mi je onemogućeno da snimam, na pisanje knjiga.

Pomenuli smo nekoliko zgoda sa snimanja, direktora fotografije Tomislava Pintera i ostalih iz ekipe, a onda je on zaustavio trolejbus i saopštio putnicima kako je to poslednja stanica, da ide u garažu. Onih nekoliko putnika je gunđajući izašlo a nas dvojica smo ostali još neko vreme u praznom vozilu i prisećali se starih vremena.

Onda je on krenuo svojim putem a ja, klaj-klaj, peške ka kući. Usput sam se setio jedne pesme koja je bila popularna dok smo šezdesetih studirali u realnom socijalizmu. Autor je bio sovjetski pesnik i disident Bulat Okudžava. Evo te pesme.

Poslednji trolejbus

Kad više ne mogu da savladam bol,
kad mi očaj u srce se stisne,
u plavi trolejbus ulazim tad,
u poslednji, u kasni, u tihi.
Tamo, gde vetar kroz prozore sipa,
gde svetla u noći se gase,
ja sednem i čutim, i gledam kroz mrak,
i sve se u duši razlije, smiri.
Na zadnjem sedištu, u polusnu blagom,
ljudi umorni, senke bez lica,
a trolejbus klizi niz prazne bulevare,
kao brod kroz noć bez obala i sidra.
I svaka stanica, svaka svetlost s prozora
kao zvezda padne i zatreperi,
a ja se topim, i plačem, i čutim –
dok mi srce ne postane lakše, prozirnije.
Kad više ne mogu da savladam bol,
kad mi očaj u grlo se digne,
u plavi trolejbus ulazim tad,
u poslednji, u kasni, u tihi.

(Nisam pronašao ime prevodioca, moguće je da je to obavila Veštačka Inteligencija koja mi je pesmu i iskopala sa interneta.)

Uvek postajem dozlaboga sentimentalan kada se setim ovih stihova.

Tvoj drug Goran. **N**

Mandat za revoluciju slobodnog tržišta

Na parlamentarnim izborima, tačno na polovini predsedničkog mandata, predsednik Argentine Havijer Milei sa svojom partijom potukao do nogu levičarske peroniste. Argentinci se plebiscitarno izjasnili za nastavak Mileijevih libertarijanskih reformi koje su donele deregulaciju, fiskalnu ravnotežu, manju i jeftiniju državu, nižu inflaciju, slobodna tržišta, ekonomski rast i manje siromaštvo

Piše Miša Brkić

Argentinski predsednik Havijer Milei položio je pred sudan test svog libertarijanskog eksperimenta. Mimo očekivanja većine analitičara i posmatrača njegova partija La Libertad Avanza ubedljivo je pobedila na parlamentarnim izborima – osvojila je 40,84 odsto glasova, a peronistička stranka Fuerza Patria obezbedila je 31,67 odsto. Mileijeva mlada libertarijanska stranka dobila je podršku širom zemlje, uključujući i neke iznenađujuće krajeve (Santa Fe, Kordoba) koji su dugo bili pod uticajem peronizma. La Libertad Avanza sada ima 13 od 24 mesta u Senatu i 64 od 127 mesta u donjem domu.

Pre ovih izbora, Milei je imao samo sedam mesta u Senatu i 37 mesta u donjem domu. Na izborima koji su smatrani referendumskim izjašnjavanjem Milei je osigurao ključno poverenje koje jača njegovu sposobnost da sprovede svoj radikalni eksperiment slobodnog tržišta. Milei je obezbedio jednu trećinu mesta koja su mu potrebna u Poslaničkom domu kako bi sprečio da Kongres poništi bilo kakav budući predsednički veto, s čim se suočavao u prve dve godine svog predsedničkog mandata. Primera radi, u poslednjih nekoliko meseci peronistička opozicija poništila je u Parlamentu nekoliko Mileijevih veta na zakone o potrošnji za koje je tvrdio da ugrožavaju fiskalnu stabilnost.

„Trijumf je neosporiv, nesumnjiv“, ocenio je Gustavo Kordoba, direktor argentinske agencije za istraživanje javnog mnjenja „Zuban Kordoba“.

Pobeda je utoliko slađa posle Mileijevog poraza na pokrajinskim izborima u

Buenos Ajresu u septembru, kada je izgubio od peronista sa 14 procentnih poena. „Rezultat je bolji nego što su se nadele čak i najoptimističnije Mileijevi pristalice. Za strane investitore, ovaj ishod je olakšanje jer pokazuje da je Mileijev program održiv“, kaže je Marselo Garsija, direktor konsultantske kompanije Horizon Engage.

Iako se pojedini mediji, poput britanskog „Gardijana“, trude da minimizuju uspeh nazivajući Mileija „krajnjim desničarom“ i tražeći „dlaku u jajetu“ njegovog dvogodišnjeg predsedničkog mandata, Milei je postigao odlučujuću političku pobjedu na srednjoročnim izborima u Argentini, zadao težak udarac populističkom levičarskom peronističkom pokretu, učvrstio kontrolu nad Kongresom i obezbedio mandat za svoju revoluciju slobodnog tržišta. Pobeda je utoliko veća jer su nekoliko dana pred izbore levičarski mediji i analitičari tvrdili da se Milei, „koga globalna desnica slavi kao genija, drži za slamku i strepi“.

Medijski mejnstrim nesklon libertarijanskom konceptu ekonomije pobjedu Mileija odmah je pripisao podršci Donalda Trampa, odnosno paketu američke finansijske pomoći (sporazum o zameni valuta od 20 milijardi dolara sa argentinskom centralnom bankom i dodatnih

20 milijardi dolara kredita od privatnih banaka). Tramp je na to odgovorio: „To je samo pomoć velikoj filozofiji da preuzme veliku zemlju“, a Milei se nije skrivao iza američke pomoći koju je pozdravio kao nešto „bez presedana, ne samo u argentinskoj istoriji već i u svetskoj istoriji, jer SAD nikada nisu ponudile podršku takvog obima“.

Nepristrasno sagledavajući rezultate dvogodišnjeg predsednikovanja moglo bi se reći da bi Milei pobedio na ovim izborima i da nije bilo američke pomoći. Suština njegove pobjede nije u američkoj pomoći nego u odluci Argentinaca da okrenu leđa peronizmu, populističkom pokretu koji je klijentelističkim potkupljivanjem mnogih slojeva stanovništva upropašćavao državu prethodnih 70 godina.

Fiskalna neodgovornost bila je u centru hroničnih kriza u Argentini, tako da su i građani i tržišta bili uplašeni obnovljenom upornošću peronista. Uoči nedeljnih izbora peronistička opozicija namerno je potkopavala fiskalni balans (centralni deo Mileijeve reformske agende) i izazivala nemire stanovništva usvajanjem zakona koji ugrožavaju fiskalnu ravnotežu zemlje i poništavala nekoliko predsedničkih veta u Kongresu (na zakone o povećanju finansiranja državnih univerziteta, osoba sa invaliditetom i zdravstvene zaštite dece). Argentinci su na prošlonedeljnim izborima dali predsedniku države mandat da nastavi sa ekonomskim reformama koje podrazumevaju smanjenje potrošnje, fiskalnu stabilnost i ambiciozne poreske i radne reforme.

„Milei do sada nije imao 15 odsto Kongresa u svoju korist. Sada, sa mnogo više poslanika i senatora, moći će da prome-

Argentina je zemlja u kojoj se, ako odete na putovanje od 20 dana, sve promeni kada se vratite ali ako odete na putovanje od 20 godina, ništa se nije promenilo kada se vratite

ni zemlju za godinu dana“, rekao je jedan mladi Argentinac iz Buenos Ajresa posle objavljivanja rezultata glasanja. Ovi izbori bili su prvi nacionalni test popularnosti libertarijanskog predsednika, a njihovi rezultati vetar su u leđa Havijera Mileija što ga automatski pozicionira kao kandidata za reizbor na predsedničkim izborima 2027. godine.

Milei je u prve dve godine mandata mnogo postigao iako je bio suočen sa značajnim političkim ograničenjima. Prvih 20 meseci dalo je impresivne rezultate. Nasledio je jednu od najmanje slobodnih ekonomija na svetu koja je bila u teškoj krizi i hitala ka hiperinflaciji i bankrotu. Gotovo odmah je smanjio državnu potrošnju i uravnotežio budžet (fiskalna ravnoteža – okosnica njegove ekonomske reforme). To je rezultiralo rastom BDP-a od 6,3 odsto i porastom investicija od 32 odsto u drugom kvartalu 2025. godine na godišnjem nivou. Procene rasta Međunarodnog monetarnog fonda i drugih za ovu godinu kreću se od 4,7 do 5,5 odsto. Javni dug je opao za 12 odsto u apsolutnom iznosu. Godišnja inflacija je dostigla 289 odsto na početku Mileijeve administracije, ali je pala na 34 odsto (dva odsto mesečno), i dalje je visoka ali sa znatno poboljšanom putanjom. Siromaštvo je u vreme peronističke vlasti dostiglo stopu od 53 odsto, a sada je palo na 32 odsto, čime je Milei izvukao iz siromaštva više od 11 miliona ljudi. Njegov zaštitni znak (motorna testera) postala je opsežna deregulacija u mnogim sektorima (ukupno 1.246 deregulacija ili ukidanje dva propisa dnevno otkako je preuzeo vlast) i smanjenje vlade (ukinuo 10 ministarstava).

Suština njegove pobeđe nije u američkoj pomoći nego u odluci Argentinaca da okrenu leđa peronizmu, populističkom pokretu koji je klijentelističkim potkupljivanjem mnogih slojeva stanovništva upropašćavao državu prethodnih 70 godina

Ostale reforme donele su značajno smanjenje javne potrošnje (za obrazovanje, penzije, zdravstvo, infrastrukturu i subvencije preduzećima), smanjenje budžeta za 30 odsto i njegovo uravnoteženje do drugog meseca na vlasti, otpuštanje desetine hiljada radnika u javnom sektoru (više od 53.000), ukidanje subvencija na koje su se mnogi Argentinaci dugo oslanjali, smanjenje poreza (ukinuo 22 savezna poreza), ukidanje brojnih trgovinskih barijera i kontrole kapitala. Kresanje budžeta znatno je doprinelo smanjivanju inflacije. Manja inflacija još nije donela očekivani rast životnog standarda, tako da većina Argentinaca još teško živi ali ljudi imaju izvesnost da će se stanje njihovih porodičnih budžeta popraviti.

Zato su predsedniku države dali mandat da nastavi sa radikalnom reformom ekonomije uprkos rasprostranom nezadovoljstvu njegovim teškim merama štednje. „Argentinaci su pokazali da se ne žele vratiti modelu neuspeha“, rekao je Milei. Posle nedeljnih izbora čini se da je značajan deo birača spreman da mu da vremena da sprovede svoje zamisli.

Prvi veliki test je budžet za 2026. godinu. Predlogom budžeta predsednik Milei želi da osigura fiskalnu ravnotežu uz povećanje sredstava za zdravstvo (17 odsto), obrazovanje (osam odsto) i penzije (pet odsto). Procenjeni privredni rast je pet odsto, fiskalni suficit 1,5 odsto BDP-a, a finansijski suficit, posle otplate duga, treba da bude 0,3 odsto BDP-a.

Libertarijanski eksperiment Havijera Mileija nije ništa drugo nego promena paradigme – zamena etatizma i državnog intervencionizma politikama i institucijama koje ograničavaju moć, vraćaju vladavinu prava i otvaraju ekonomiju što bi trebalo da donese prosperitet Argentini i njenim građanima. Milei ima ambiciozan plan iako se suočio sa širokim skepticizmom zapadnog političkog mejnstrima i levo orijentisane intelektualne elite.

Nedeljni parlamentarni izbori pokazali su da je politička snaga peronizma znatno opala, ali da i dalje taj levičarski populistički pokret ostaje pretnja argentinskoj ekonomiji. Libertarijanska obnova Argentine daleko je od završene, a Milei ima još dve godine predsedničkog mandata da učvrsti društveni ugovor koji su Argentinaci dobrovoljno potpisali s njim. I da taj ugovor učini dugoročno održivim da se pogubni peronistički scenario za Argentinu ne bi ponavljao kao u starom vicu (citiraju ga Ijan Vaskez i Markos Falkone iz Kejto instituta) koji kaže da je Argentina zemlja u kojoj se, ako odete na putovanje od 20 dana, sve promeni kada se vratite ali ako odete na putovanje od 20 godina, ništa se nije promenilo kada se vratite. **N**

1.11.52

GODINA (NE)ODGOVORNOSTI

SUBOTA U 20.30
REPRIZA NEDELJA U 17.55

Luka Đukić, zvezda u usponu

Za šampiona funkcionalnog fitnesa Luku Đukića, vežbanje je više od treninga. To znači večno bratstvo

Luka Đukić je odrastao sa jednom opsesijom – fudbalom. „Moj jedini cilj bio je da postanem fudbaler, ništa drugo“, kaže on. Međutim, adolescencija ume da promeni planove, a slomljena noga tokom tinejdžerskih godina pretila je da zauvek ugasi Đukićev san. Tada ga je stariji brat Lazar usmerio ka novoj disciplini: funkcionalnom fitnesu, svetu u kojem snaga, strategija i disciplina znače isto koliko i brzina. Ono što je počelo kao zaobilazni put, postalo je poziv.

Luka Đukić dokazuje da se veličina ne meri samo pobedama, već hrabrošću da ustaneš svakog dana, iznova i iznova.

Postao si jedan od vodećih u svetu funkcionalnog fitnesa. Da li si ikada očekivao ovakav nivo popularnosti?

Nikada nisam mislio da ću stići do ovog nivoa. Nisam poznao nikoga iz našeg okruženja ko zarađuje za život u fitnes industriji. Nisam ni znao da je to moguće. Lazar i ja smo počeli da se takmičimo lokalno, pa zatim širom istočne Evrope. I onda, odjednom, našli smo se na najvećim svetskim pozornicama, takmičili se sa najboljim na svetu i osvajali takmičenja koja smo do tada gledali samo na TV-u.

Da li ti je oduvek bila namera da postaneš jedan od najboljih na svetu?

Ako ti je cilj da budeš najbolji na svetu i ništa drugo, osećaćeš se kao gubitnik svakog dana sve dok zaista ne uspeš. Ali ako ti je svakodnevni cilj da odradiš dva treninga i budeš u krevetu do 22 h, onda ćeš na kraju dana imati mali ali stvaran uspeh.

To je snažna poruka za sve mlade sportiste.

Mali, svakodnevni uspesi se vremenom sabiraju, oni te oblikuju u boljeg sportistu i boljeg čoveka. Biće dana kada ćeš morati da „zagrebeš“ i izdržiš, ali s vremenom ćeš videti rezultate i biće ti sve lakše da ostaneš disciplinovan.

Sa čim si se najviše borio na putu treniranja?

Na početku smo morali da se snalazimo kako bismo uopšte mogli da treniramo kako treba. Nismo imali dobru opremu ni mesto za trening. Vežbali smo u podrumu kod bake i deke, gde nismo smeli ni da ispustimo tegove. Sami smo pravili kutije i

loptu za zid. Kasnije, kada sam počeo studije i morao da hvatam autobus u osam ujutru, budio sam se u 4.30 da bih stigao da treniram. Sada, kada sam napredovao i postao profesionalni sportista, sve deluje mnogo lakše. Osećam se zaista privilegovano.

Da li ikada sumnjaš u sebe?

Naravno, sumnje postoje. Samo moraš da se podsetiš da ćeš imati loše dane, da ćeš nešto promašiti i da nećeš uvek postići vreme koje si želeo, ali je ispred tebe još mnogo dana. Suština je u doslednosti. Ne možeš da kontrolišeš sve. Svaki dan pokušavam da se podsetim: „Zašto ovo radim?“

Da li je tvoj identitet vezan za ulogu koju imaš u ovom sportu?

Dugo jeste bio. Mislim da sam svoj identitet vezivao za rezultate i mesto na rang-listi. Teško je da to ne uradiš, pogotovo kada ti je trening ceo dan, probudiš se, treniraš, odmaraš se, ponovo treniraš i ideš na spavanje. Ali pogledaj bilo koji sport, nikada nećeš pronaći nekoga ko uvek pobeđuje. Ako doživiš pad, to ne znači da je kraj sveta. U budućnosti želim da budem dobar muž, dobar otac i dobar sin

svojim roditeljima. Mislim da su to mnogo važnije uloge. Veoma je važno odvojiti sport od života, kako bi mogao da budeš prisutan za ljude oko sebe, bez obzira na to kako nastupaš.

Kako održavaš pravi način razmišljanja?

Podsećam sebe da ovo radim zato što to volim, a ne samo zbog mesta na rang-listi. I dalje bih dolazio i trenirao čak i da se ne takmičim.

Koje nasleđe želiš da ostaviš iza sebe?

Nadam se da sam inspirisao ljude načinom na koji sam se nosio sa svojom karijerom i svime što mi se dogodilo u životu. Ljudi mogu da se poistovete s tim da ne odustaješ, da pokušavaš da preguraš sve što ti se nađe na putu. Tokom protekle godine dobio sam mnogo poruka od onih koji se bore s različitim stvarima, a koji kažu: „Gledajući kako si se nosio sa životom u poslednje vreme, mnogo si mi pomogao.“ Svi mi se borimo za poene, titule, novčane nagrade i priznanja, ali kada čuješ da si motivisao nekoga ko prolazi kroz težak period, tada sav trud zaista dobije smisao.

Еуромедик на 15 локација

1

**НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА
КОМПЛЕТНА ХИРУРГИЈА И БОЛНИЧКО ЛЕЧЕЊЕ**
Еуромедик болница, Булевар уметности 29
Тел: 011 / 7359 150; 7359 151; 7359 152
ХИРУРГИЈА - тел: 062 / 800 71 95

2

ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД
Дом здравља, Јурија Гагарина 36д
Тел: 011 / 2284 001; 2284 002; 2284 006; 2276 324; 2276 342;
062 / 800 38 44

3

ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД
Општа болница, Париске Комуне 22
Тел: 011 / 2609 650; 2609 670; 2605 990
ХИРУРГИЈА - 062 / 800 71 95

4

ЕУРОМЕДИК - ЗЕМУН
Дом здравља, Косовска 12
Тел: 011 / 2616 444; 069 2480 518; 2617 104; 062 / 800 38 63

5

ЕУРОМЕДИК - КАРАБУРМА
ДОМ ЗДРАВЉА, Вишњичка 72
Тел: 011 / 7357 500; 7357 501; 7357 502;
Моб: 069 / 80 70 381; 80 70 382

6

ЕУРОМЕДИК - ЗВЕЗДАРА
Дом здравља, Ватрослава Јагића 1
Тел: 011 / 2448 148; 2448 150; 2448 153; 2448 154; 2448 158;
2448 164; Моб: 062 / 23 73 76

7

ЕУРОМЕДИК - СТАРИ ГРАД
Дом здравља, Цара Уроша 37
Тел: 011 / 7357 304; 7357 305; 7357 306; 7357 307;
Моб: 069 / 8070 390

8

ЕУРОМЕДИК - ПАЛИЛУЛА
Дом здравља, Цвијићева 42
Тел: 011 / 3294 457; 3294 469; 3294 447; 3294 448;
Моб: 062 / 800 39 53

9

ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА
Поликлиника, Алексе Ненадовића 7
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;
Моб: 062 / 800 38 42

10

ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА
Поликлиника, Алексе Ненадовића 8
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;
Моб: 062 / 800 38 43

11

ЕУРОМЕДИК - САВСКИ ВЕНАЦ
Општа болница, Вишеградска 20
Тел: 011 / 3650 660; 3650 700; 2660 000; 2660 031; 2660 082;
2660 111; Моб: 062 / 800 38 45

12

ЕУРОМЕДИК - ВОЈДОВАЦ
Дом здравља, Стефана Првовенчаног 32
(Код Душановачке пијаце)
Тел: 011 / 655 78 77; 655 78 78; 655 78 80

13

ЕУРОМЕДИК - ВИДИКОВАЦ
ДОМ ЗДРАВЉА, Кнеза Вишеслава 63 а
Тел: 011 / 7859 424; 7859 425; 7859 426;
Моб: 069 / 80 70 371; 80 70 372

14

ЕУРОМЕДИК - ЧУКАРИЦА
Дом здравља, амбуланта, Требевиха 7
Тел: 011 / 6830 582; 6830 583; 6830 568;
6830 569; 3559-732; 3550-179; Моб: 062 / 800-38-66

15

ЕУРОМЕДИК - НОВИ САД
ДОМ ЗДРАВЉА, Николе Пашића 17
Тел: 021 / 2100 544; 2100 545; 2100 546;
Моб: 063 / 588 467; 069 / 8070-383; 062/298-382

СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ ПРЕГЛЕДИ

КАРДИОЛОГА, НЕУРОЛОГА,
ЕНДОКРИНОЛОГА, ГИНЕКОЛОГА, УРОЛОГА,
ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГА, ОФТАЛМОЛОГА,
ДЕРМАТОЛОГА, ГАСТРОЕНТЕРОЛОГА,
НЕФРОЛОГА, ПУЛМОЛОГА, РЕУМАТОЛОГА,
ХЕМАТОЛОГА, ПСИХИЈАТРА, ПСИХОЛОГА,
ФИЗИЈАТРА, ХИРУРГА, ОРТОПЕДА,
ОНКОХИРУРГА, ПРОФЕСОРА,
СПИНАЛНОГ ХИРУРГА

КУЋНЕ ПОСЕТЕ ЛЕКАРА СПЕЦИЈАЛИСТЕ

МАГНЕТНА РЕЗОНАНЦА
СКЕНЕР
УЛТРАЗВУК СА КОЛОР ДОПЛЕРОМ
РТГ ПО СЕГМЕНТУ
ДИГИТАЛНА МАМОГРАФИЈА
ОСТЕОДЕНЗИТОМЕТРИЈА (ДХА)
ЕНДОСКОПИЈЕ
АНГИОГРАФИЈА
УГРАДЊА СТЕНТА
УГРАДЊА ПЕЈСМЕЈКЕРА

МЕДИЦИНА РАДА - Издавање уверења

ПАКЕТ ПРЕГЛЕДА

КАРДИОЛОШКИ, НЕУРОЛОШКИ,
ОРЛ, ГАСТРОЕНТЕРОЛОШКИ,
УРОЛОШКИ, ЕНДОКРИНОЛОШКИ,
НЕФРОЛОШКИ, ГИНЕКОЛОШКИ,
ПУЛМОЛОШКИ, ДОПЛЕР I-II,
СИСТЕМАТСКИ ПРЕГЛЕД ЗА ДЕТЕ

УГОВОР СА РФЗО ЗА

- ЦЕНТАР ЗА КАТАРАКТЕ
- ЦЕНТАР ЗА ВАНТЕЛЕСНУ ОПЛОДЊУ

ЕУРОМЕДИК

www.euromedic.rs

Ново Ново Ново

ЦЕНТАР ЗА ДИЈАГНОСТИКУ И ОПЕРАТИВНО ЛЕЧЕЊЕ

ПРОШИРЕНИХ ВЕНА, ДОЈКЕ, КАТАРАКТЕ, КАМЕНА У БУБРЕГУ,
КАМЕНА У ЖУЧНОЈ КЕСИ, КУКА И КОЛЕНА, КИЧМЕ

НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА

ЕУРОМЕДИК

ХИРУРГИЈА

ОФТАЛМОХИРУРГИЈА

АБДОМИНАЛНА
ХИРУРГИЈА

ГИНЕКОЛОШКА
ХИРУРГИЈА

ВАСКУЛАРНА
ХИРУРГИЈА

ОРЛ ХИРУРГИЈА

УРОЛОШКА
ХИРУРГИЈА

ГРУДНА ХИРУРГИЈА

УРОГЕНИТАЛНА
ХИРУРГИЈА

ОРТОПЕДСКА ХИРУРГИЈА

СПИНАЛНА ХИРУРГИЈА
(хирургија кичменог стуба)

ОНКОХИРУРГИЈА
(дојка, штитна жлезда, кожа)

ПЛАСТИЧНА
РЕКОНСТРУКТИВНА И
ЕСТЕТСКА ХИРУРГИЈА

ЦЕНТАР ЗА МЕЛАНОМЕ

У служби вашег здравља.

LAJK A LIFE

„Opak, bezobrazan, đavolski duhovit,
bez milosti za glupane.
Ukratko, Srđan Dragojević kakvog
poznajemo i volimo.“
ANTE TOMIĆ

Roman koji se čita kao film.
Roman koji se gleda u jednom dahu.

Laguna
www.laguna.rs

UŽIVO SA VEMBLIJA, LONDON

OASIS

Noć kada su suze padale u čašu piva

Piše Branko Rosić

Koliko je potrebno za infarkt zbog nadoknade propuštenih godina? Kažu da pred taj posljednji pozdrav kreće furiozna retrospektiva čitavog života. Srećom, krajem septembra, na Vembliju, nisam bio blizu bolničkog kombija i taj „špil“ prethodnog života otvorio se na propuštenim epizodama iz devedesetih godina. I pre nego što je Ričard Eškroft (kao uvertira Oasisa) krenuo sa „Sonetom“, setio sam se svih tih metalnih štandova kioska i hauba na kojima smo doticali život koji smo upijali sa piratskih diskova. Pa i sa VHS kasete našpanovanih da snime spot za „Supersonic“ i onaj prelet aviona iznad glava braće Galager u hitu koji će ih vinuti zauvek u večnost a koji je Noel G. napisao u pauzi snimanja nečeg sasvim trećeg dok su kompanjoni pazarili džankfud u okolini studija.

Priznajem, nikada do dva meseca pred ovaj koncert Oasisa nisam ni sanjao da ću videti ovaj bend. Da li da za to zahvalim bivšoj Noelovoj ženi koja ga je u razvodu odvalila za nekoliko desetina miliona funti pa je stariji brat Galager naprasno shvatio da ideja o obnovi Oasisa, makar za jednu turneju, i nije tako loša iako ju je više od decenije odbijao?

Ipak, moja zahvalnost ide najviše prijatelju koji mi je ovo omogućio uz rečenicu „dobri ljudi zaslužuju dobra mesta“ (na Vembliju). Jeste, sve je lova, sve je biznis, od Oasis šopa na Pikadiliju u Londonu i Defender Range Rover sponzora koji u odvojena dva vozila dovoze i odvoze bend na binu, ali koga briga na ovoj godišnjici mature gde i istetovirani sredovečni muškarci navlače kartonske pivske čaše visoko na nos da im se ne vide suze. Izraču-

nato je koliko je galona piva popijeno tih nekoliko noći na Vembliju i oboren rekord, ali niko nije računao koliko je litara suza prosuto po betonskim tribinama i prekrivenim parter travnjakom Vemblija.

Iako sam od premijernog koncerta na ovoj Oasis turneji u Kardifu znao kakav je početak, set-lista, vatromet koji se raspucava na bisu i osvetljava nebo nad Britanijom, ipak sam ostao bez daha kada su se svetla ugasila i srce krenulo u galop kada je na džinovskom kajronu nad binom krenuo intro film i na njemu ispisano „this is it, this is happening“... „London“. I braća Galager koji izlaze pri kraju tog filma dok ih prati Noelova pesma iz filma „Sneč“ Gaja Ričija a iznad glava im svetli na videobimu „London“.

Ako ste hteli videti pravu Britaniju, ona je na ovoj turneji na koncertima Oasisa. Od profesora Oksforda, preko chavs omladine s bradom mokrom od lagera i ejla, lepih engleskih devojaka sa bucket hat kapama na glavi, job žena čije su se

tetovaže razvukle od viška kilograma tokom godina od kada su na ruci trajno ispisale „Don't Look Back In Anger“.

I kanonada britpop „beletristike“ i oduzme ti se dah i ponovo si svestan koliko su Oasis ostavili hitova kada oni idu rafalnom paljbom. Iza Noela je zastava Man Cityja i figura Gvardiole koji u ovom ciklusu ima sombrero jer se bend upravo vratio s koncerta u Meksiku. Pesmu „Live Forever“ prati velika fotografija Rikija Hatona, boksera koji je preminuo nekoliko dana pred ovaj koncert a bio je veliki navijač Mančester Sitija.

I dok je vatromet farbao nebo nad Londonom prateći „Champagne Supernova“, grla se raspukla već uveliko na „What's the Story“ i kada smo svi ostali bez zaliha suza, ostale su reči pevača Lijama Galagera „Vidimo se 2026.“, što je preneto po svim mrežama i pre nego što se bina na Vembliju rasklopila dajući nadu svima koji ne bi da propuste ovu godišnjicu mature. **N**

Ostali

NAPETI TRILER NA TRAGU AGATE KRISTI

**Specijalno za Nedeljnik piše književnik
i filmski kritičar Đorđe Bajić**

Volite li romane u kojima se nepoznati ljudi okupljaju na zabačenom mestu, a zatim neko (ili nešto!) počinje da ih, jednog po jednog, ubija? Ako je „Deset malih crnaca“ Agate Kristi vaše omiljeno štivo, triler K. B. Evereta mogao bi da bude baš po vašem ukusu.

„Ostali“ polaze od slične premise kao i pomenuti žanrovski klasik, ali se ubrzo preobražavaju u nešto mračnije, modernije i psihološki uznemirujuće. Da, Everetov roman na prvi pogled izgleda kao direktan omaž besmrtnoj Agati Kristi, ali ubrzo pokazuje svoje pravo lice: umesto detektivske slagalice nudi napet psihološki eksperiment koji zadiru u zabran horora. Desetoro ljudi budi se u staroj kući, ne znajući kako su tamo dospeli. Vrata su zaključana, prozori zamandaljeni, telefoni ne rade. Kada se pojavi žena po imenu Amanda i saopšti im da se negde u kući nalazi oteta devojkica koja će nastradati ako je ne pronađu u narednih dvanaest sati, napeta igra počinje. Ako naši junaci na vreme pronađu devojkicu, spašće joj život – a možda i svoje.

„Ostali“ su prvi roman ovog autora koji je objavila Laguna, pa vredi napomenuti jednu važnu stvar: K. B. Everet je pseudonim iza kog stoji britanski pisac Martin Vejts, nagrađivani autor trilera koji pod ovim imenom istražuje tamniju stranu žanra i nudi mešavinu psihološkog romana, misterije i horora. Vejts je pre svog književnog rada studirao glumu na Birmingemskoj školi za govor i dramu, a njegovo glumačko iskustvo jasno se oseća u ovom trileru: svako poglavlje pažljivo je režirano,

NAPETA IGRA

Desetoro ljudi budi se u staroj kući, ne znajući kako su tamo dospeli. Vrata su zaključana, prozori zamandaljeni, telefoni ne rade. Kada se pojavi žena po imenu Amanda i saopšti im da se negde u kući nalazi oteta devojkica koja će nastradati ako je ne pronađu u narednih dvanaest sati, napeta igra počinje

dijalozi su živopisni, a tenzija se gradi postepeno, kao u nekom pozorišnom komadu.

Likovi tumačaju hodnicima kuće, svađaju se, otkrivaju ružne istine jedni o drugima – i o sebi samima. Autor vešto menja pripovedačke glasove: svako od desetoro likova dobija priliku da ispriča delić priče. Dodatnu dimenziju daje pripovedač iz senke – Zver u podrumu – biće koje povremeno progovara direktno čitaocu, komentariše, podrugljivo se smeje i na trenutak razbija napetost crnim humorom. Na kraju, „Ostali“ nas podsećaju da najveća opasnost često ne vreba spolja, već iznutra – iz same ljudske prirode koja, suočena sa strahom, pokazuje svoje pravo lice. **N**

Piše Hana Pišćević

Bilo nekad u Srbiji Momčilo Petrović

„Bilo nekad u Srbiji“ – sastoji se od devetnaest priča o istorijskim događajima i ličnostima, koje pokazuju i dokazuju da nikakvu pouku iz svoje bogate, burne i slavne prošlosti nismo izvukli. Većini opisanih događaja epilog znamo jer smo o njima učili iz udžbenika ili smo ih lično proživeli, ali sada su osvetljeni na nov i specifičan način, pa se čitaju kao najzбудljiviji trileri. **N**

Jednom ili dvaput Nevena Milojević

Potraga za smislom u modernim vremenima – roman prvenac književne agentkinje u Laguni Nevene Milojević dinamična je intimna drama glavne junakinje Srne, koja pokušava da se snađe u današnjem svetu lakih i površnih veza, istovremeno tražeći sopstveno mesto u velikom gradu, ali i baveći se razumevanjem komplikovanih porodičnih odnosa. **N**

David protiv Davida

David je najstariji sin moje sestre, mada je smešno za decu koristiti tu reč koja u sebi sadrži starost kada deca nisu ništa drugo nego mlada. Kad je bio jako mali, stvari su umele toliko da ga pogode da bi beskonačno dugo plakao i nije bilo načina da ga bilo ko smiri dok sam svu tugu i bes iz sebe ne izbaci. Danas takvu decu nazivaju visoko senzitivnom, kao što su mene nazivali hiperaktivnom, stručno ADHD.

Te etikete su dobra stvar da znaš da nije baš skroz do tebe, ali s druge strane su i opasne jer onda ne znaš da li je ikad išta zapravo do tebe. Recimo, da li ja uopšte mogu da se koncentrišem? A naravno da mogu. Uglavnom, David je uz puno ljubavi i mnogo igre, postao dečak koji ume i da plače ali i da prestane da plače kad shvati da više nema razloga za plač. Rekla bih da to nije mala stvar i da mnogi odrasli to nikad ne savladaju. Neki svako malo plaču, samosažaljevaju se, zapomažu i kukaju do besvesti za svaku sitnicu, dok drugi opet gutaju svoje suze i svoje tuge, nikad ne plaču, nikome ne govore šta ih muči i čuvaju svoje muke duboko zaključane u sebi (stručno: u štitnoj žlezdi). Mnogi veruju da je sramota plakati, da je opasno pokazati ranjivost i da je rizično biti iskren.

Zato kad kažem da David ume i da plače i da prestane da plače, govorim o tome kao o velikom poduhvatu. Ali juče, nekoliko dana pred njegov osmi rođendan, mlađi brat ga je toliko iznervirao da je počeo da plače tužno i besno u isto vreme, onako kako je kao beba često radio. Delovalo je da ništa na svetu neće zaustaviti te suze. Pokušali smo i da ga tešimo i da mu ne pridajemo značaj. Sve metode svih pedagoških škola. U nekom trenutku, kada je neko od nas iznervirano izjavio „Stvarno više nema potrebe da plačeš“, pogledao nas je, izdahnuo i složeno rekao: „Ali ja ne znam kako da prestanem da plačem.“ Ta naizgled jed-

nostavna rečenica bila je njegova velika pobeda. On je shvatio da ne zna kako da se zaustavi i pronašao je reči i hrabrost da nam to iskreno prizna.

Pomislila sam na sebe kad se umorim od sopstvenog besa ali ne znam kako da prestanem da ga izlivam iz sebe. Na R. koji ponekad ne zna kako da se iskobelja iz svog neraspoloženja. Na moju mamu koja s vremena na vreme ne zna kako da prestane s pridikama, ili na mog tatu sa neslušanjem. Svi imamo neke svoje mišolovke u kojima se s vremena na vreme zaglavimo. I uglavnom se ljutimo kad nam drugi kažu da prestanemo da besnimo, da ne pridikujemo, da ne mračimo...

Koliko često smo iskreno i hrabro spremni drugima da priznamo da bismo to i mi želeli ali da ne znamo kako? Zagrlila sam D. i rekla mu da je divno što je to hrabro naglas izgovorio i da je u redu da nekad ne zna. Rekla sam mu da slobodno nastavi da plače. Ali on se već sasvim smirio, ustao je sa stepenica i silazeći rekao: „Više mi se ne plače.“ A onda je otišao da se igra s bratom. Samo tako. Da je ovo scenario, neko bi rekao: „Čekaj, čekaj, ne ide to tako. Mora do katarze malo teže, dramatičnije da se stigne.“ Ali valjda je ponekad u životu, a i u umetnosti baš tako – teško a jednostavno. Ponekad je razrešenje upravo u tom imenovanju i izgovaranju naglas svog straha, slabosti, osećanja. Ne umem da peglam, volim nered, besnim bez razloga, ne razumem zašto sam tužna...

Možda ne upali uvek, a nije svejedno ni kome to kažeš, ali verujem da upali češće nego što mislimo. Jer kad ispljunemo tu džinovsku knedlu, kad imenujemo to veliko čudovište i kad odjednom ono više nije u nama nego napolju, da drugi mogu da ga vide, pred tim pogledima čudovište počne da se smanjuje, ispadaju mu zubi, skraćuju mu se kandže, postaje sićušno i bezopasno tako da možemo da ga zgazimo cipelom ili da ga kao krpelja otkačimo s kože i zafrljačimo u WC šolju. **N**

MEĐUNARODNA IZLOŽBA „TOK“ U BLOK GALERIJ

ANA MARINOVIĆ I MARINA MONE

Minijatura u fokusu

Umetnice Marina Mone i Ana Marinović otvorile su izložbu „Tok“ u Blok galeriji (Novobeogradska kulturna mreža Novog Beograda). Izložba „Tok“ postavlja umetnost u prostor slobode i istraživanja, otvarajući brojne mogućnosti za tumačenje pojma koji prožima i materijalni i duhovni svet. Tema objedinjuje različite nivoe postojanja, od fizičkog kretanja vode, vazduha, svetlosti, energije i tela, do nematerijalnih procesa kao što su protok vremena, istorije i sećanja.

„Tok“ je istovremeno i spoljašnje i unutrašnje kretanje, dinamika prirode, ali i unutrašnjeg bića, misli i osećanja. Umetnici koji učestvuju u ovom projektu polaze iz sopstvenih vizura, koristeći različite likovne jezike i tehnike, istražujući lični doživljaj prolaznosti, kon-

Daria Lednova, Movements Collage

tinuiteta i promene. Radovi obuhvataju širok spektar izraza, od apstraktnih kompozicija do figurativnih interpretacija, od promišljenih koncepata do spontaniz vizuelnih impulsa.

Izložba „Tok“ predstavlja prvo izda-

nje projekta koji su osmislile i realizovale umetnice Marina Mone i Ana Marinović, sa namerom da se u narednim godinama razvije u tradicionalnu platformu za razmenu ideja, inspiracija i susreta umetnika različitih generacija i poetika.

Na izložbi će svoje radove predstaviti 117 umetnika iz zemlje i regiona, koji stvaraju u različitim likovnim tehnikama: skulpturi, slici, grafici, crtežu, keramici, fotografiji i drugim oblastima likovnih i primenjenih umetnosti. Ono što ovu postavku čini posebnom jeste činjenica da je posvećena umetnosti minijature, formi koja je danas gotovo nestala sa domaće likovne scene. Upravo zato, „Tok“ donosi jedinstvenu priliku da se minijatura sagleda kao savremen, promišljen i moćan izraz umetničkog stvaranja. **N**

21.
FILMSKI
FESTIVAL

slobodna zona

5 — 10. novembar 2025.

Beograd - Novi Sad - Niš - Kragujevac

Novi album „Deadbeat“ za Tame Impala

DRAKULA I KRALJ AUSTRALIJSKE PSIHODELIJE

Jedan od najsčekivanijih albuma konačno je stigao u prodavnice i na razne platforme. Izlasku albuma prethodila su tri singla: „Loser“, „End of Summer“ i „Dracula“, a ovih dana novi album prati aktuelni singl „My Old Ways“, čiji spot potpisuje Sam Kristofsky. Kompozitor i producent Kevin Parker izvajao je kolekciju neverovatno snažnih numera koje dubinski istražuju potentnu klupsku psihodeliju, nešto što mu je i u prošlosti služilo kao sredstvo za neke od njegovih najlicijelnijih i najinspirativnijih pesama. Album je duboko inspirisan bush doof kulturom i rave scenom Zapadne Australije, preoblikujući Kevinu u svojevrsnog primitivnog rave izvođača u tom procesu.

Sniman na raznim lokacijama tokom poslednjih nekoliko godina, „Deadbeat“ je u velikoj meri dovršen između Parkerovog rodnog Fremantla i njegovog studija Wave House u Indžindupu u Zapadnoj Australiji, početkom ove godine. „Deadbeat“ zvuči kao majstorsko umetničko delo sa zdravom dozom spontanosti, što nije bilo ranije slučaj kada je ovaj poznati perfekcionista u pitanju. Nakon što se na albumu „Slow Rush“ bavio fenomenom vremena, na novom albumu Parker se fokusira na nijansirane detalje emocionalne svakodnevice.

Kevin Parker se nametnuo kao jedan od najuticajnijih glasova poslednje decenije, njegova specijalnost su transcendentni muzički pejzaži, koji menjaju žanrove i oblikuju zvuk koji je na prvu loptu prepoznatljiv i samo njegov. Insistira da sve instrumente sam odsvira, piše svoje tekstove, snima, miksuje, producira. Nominovan je za četiri nagrade Grammy, od kojih je jedna dobijena zahvaljujući saradnji sa grupom Justice na albumu „Neverender“. U svojoj domovini, Australiji, osvojio je 13 ARIA nagrada. Osvojio je BRIT za najbolji internacionalni bend, nominovan je za dve Billboard nagrade. Singl „The Less I Know The Better“ deo je kluba Spotify milijardera sa preko dve milijarde strimova, a osvojio je brojne zlatne i platinaste tiraže.

Tame Impala je do sada objavio četiri albuma, a kao tekstopisac i producent saradivao je sa brojnim izvođačima kao što su: The Weeknd, SZA, Lady Gaga, Travis Scott, Mark Ronson, Gorillaz, Rhianna, Miguel i Dua Lipa. **N**

Kaže mi moj ChatGPT

U prošlu nedelju, kišni drugi dan vikenda, vidim u inboxu, brat, B. R., piše, pa briše četiri poruke. Onda šalje glasovnu poruku i objašnjava: „Ovaj AI Meta mi je.e kevu. Ne mogu ništa da napišem. Brate, mi smo gotovi, je.će nam AI sve.“

Odlazio sam na razne panele gde su pričali o dodatnom otuđenju, ljudskoj usamljenosti koja je pojedinca naterala da pojure s posla i da na miru krenu u druženje sa ChatGPT ortakom. Ili ortakinjom. Na nekoliko panela su se govornici dotakli rodne neravnopravnosti po pitanju obraćanja i oslovljavanja AI-ja. Tako je bilo i na nekoliko sekundi na prošlonedeljnom fantastičnom panelu, radionici „AI kao psihoterapeut: Spas ili rizik za mentalno zdravlje“ u Muzeju nauke i tehnike. Ali nije bila bitna ta rodna ravnopravnost u obraćanju AI-ja, već sve veći broj korisnika AI psihoterapeuta.

EVOLUCIJA U SLUČAJU PSIHOTERAPIJE SADRŽI

ONO davno od nekadašnje stigme do današnjeg čak pomodnog citiranja „Kaže mi moj shrink...“. Postoji uvek i žal za nekom našom prababom sa mentalnim problemom koja nikome nije mogla da kaže, čak ni da na miru vrisne u kukuruzištu. Okej, nema više stigme, ili je umnogome smanjena, ali je tu novi problem, cena psihoterapija zbog koje mnogi sada pomoć traže od AI psihoterapeuta, i na ovoj radionici su bili izneti i mogući problemi. Pričalo se o nezamenljivom live odnosu pacijent-terapeut i da ništa ne može zameniti taj kontakt koji je sada u slučaju AI terapeuta naravno nemoguć.

Sjajna psihološkinja S. M. na ovoj radionici pričala je baš o tome, ali i podelila iskustva sa nedavnog puta u Holandiju iznoseći podatak o tome koliko psihologa dođe po glavi Holandana. Na jednoj strani Srbija gde je za mnoge cena psihoterapije visoka, pa onda okretanje besplatnom AI psihologu, a s druge strane Holandija gde je u paketu besplatnog zdravstva psihoterapija svakom dostupna, što opet stvara prezaštićenog pojedinca i neki roditelji na plać mezmca alarmiraju stručnu pomoć.

Onda se na kraju javio (moj kolega) inženjer i rekao da se ne treba opirati nauti, napretku, pa tako ni AI-ju. Ljudi iz prirodnih nauka svaku raspravu o „da“ ili „ne“ tehnološkim inovacijama vide kao epizodu sa konzervativizmom Srba još od uvođenja železnice. I ostalo mi je u glavi ono što niko nije rekao – da je problem i ekonomske prirode, jer ipak bih pre bio prezaštićen pojedinac u Holandiji jer barem ima toliko benefita zdravstvene zaštite da bih čak i ako se navučem na psihoterapiju upotrebljenu i kad posećem prst ipak imao mogućnost i terapije koja bi pomogla da se skinem sa prethodne terapije. **N**

Ketrin i Zoran

*Ketrin Konoli i Zoran Mamdani nisu Kir Starmer i Kamala Haris, lažni trgovci konsenzusima i pravi centristi, koji će biti pregaženi upravo zbog toga što niti smrde, niti mirišu, nego su samo nekako... **pihtijasti***

Pre nego što počnemo, tri najbolje pesme koje nam je podarila Irska, ne računajući one tradicionalne: „Linger“ od The Cranberries, „Teenage Kicks“ od The Undertones (Severna Irska, pa šta?), „No Place to Go“ od My Bloody Valentine. Ne, nema U2. Ne, nema ni Van Morrisona.

Sad kad smo u dobrom raspoloženju i kada je soundtrack baš kakav treba da bude, setimo se profesorke Ranke Kuć. Ceo život je „Ranka Velšanka“ (1925–2003) posvetila otkrivanju veza između Kelta i Srba, na vrlo akademski način, ali je imala tu nesreću da nam se dogode devedesete. Odjednom, njeni naučni radovi o velškom i drugim keltskim jezicima i njihovom protezanju sve do ovih prostora i dalje na istok, stavljeni su u službu onog „Srbi narod najstariji“; malo-malo pa se na mrežama pojavi neki popis srpskih imena iz srednjeg veka, i na njemu Brajan, i eto još jednog dokaza da su Srbi i Irci (i Velšani i Škoti...) isti.

NISMO, ALI POSTOJE STVARI KOJE NAS vezuju i mimo toponima: za početak, ni jedni ni drugi nismo baš ljudi za Englezima, mada neki s malo više istorijskog prava, dok drugi više na osnovu istih onih istoričara i „istoričara“ koji su zavladali u mračnom novom veku; izbeglički smo narod, umemo da se šalimo na svoj račun i da zapevamo u kafani, a volimo i fudbal, mada nismo baš preterano dobri u njemu.

Braća Irci su nekako uspeali da se ugučaju i u ovdašnje vesti prošle sedmice: na izborima za predsednika Republike Irske ubedljivo je pobedila Ketrin Konoli. Još nešto imamo zajedničko: premda je predsednik vrlo ceremonijalna funkcija, koja počinje i završava se sa *izražava jedinstvo i predstavlja Republiku u zemlji i inostranstvu*, on se ipak, i tamo i ovde,

bira direktno.

Još nešto nam nije zajedničko: gospođa Ketrin Konoli je žena od integriteta, i možete se slagati ili ne slagati sa njenim stavovima (Irci se očigledno vrlo slažu, ostatak kontinenta, a i ona jedna zemlja u Aziji, dočekali su je s podozrenjem), ali ih ima, i tvrdi je kao hridi o koje tuče Atlantski okean.

Ketrin Konoli, deveto dete u porodici od 14 (četnaest!), ostaće bez majke kada je njenom najmlađem *siblingu* bilo svega nekoliko meseci; u intervjuima će pričati o svom ocu koji je uspeo sve da ih prehrani i podigne, o tome da je morala da nauči da radi i da pomaže, da nije imala detinjstvo ali nije ni morala da ima detinjstvo, imala je ljubav i poštovanje, koji su je prirodno vodili ka Laburističkoj partiji.

U NJU ĆE SE RAZOČARATI, IMA tome i više od decenije, ali je kao nezavisni kandidat – ultralevi, tako kažu – bila uspešna u politici, sve do dana kada dobija dvotrećinsku podršku svog naroda. Možda zato što ima kičmu i ima empatiju, i što se ne plaši da gurne ruku u košnicu.

Predsednica Konoli smatra da je ono što se događa u Gazi genocid (ne samo u poslednje dve godine) i u potpunosti je na strani Palestinaca, podržava LGT-BQ prava, kao i pravo na abortus, drži da je Amerika kao školski *bully* kojem ne smete da pokažete strah, osuđuje rusku agresiju na Ukrajinu ali se protivi militarizaciji neoliberalne Evropske unije i mnogo čemu što radi NATO; poseban pik ima na našu prijateljicu Ursulu fon der Lajen i njeno slizavanje sa premijerom Netanjahuom, a u doba kada u svakoj državi „razvijenog Zapada“ buja dobro razvijena ksenofobija, poručuje da su u Irsku dobrodošli svi ljudi *dobre volje*.

Pomislili biste da je sa ovako (radikalnim?) stavovima sigurno trn u oku brojnim desničarima i konzervativcima? Ah,

ali najveći napadi na nju zapravo ne dolaze zdesna, od svih tih malih trampo-va našeg vremena; Ketrin Konoli zapravo predstavlja užasan problem ljudima koji bi trebalo da budu njeni saveznici, ili oni-ma koji se lažno izdaju za centriste.

Nešto slično se, *mutatis mutandis*, događa i u najvećem gradu sveta, Njujorku, koji će narednog utorka birati gradonačelnika. Zoran Mamdani, od milošte nazvan Zoki ili Kiza, najvećeg rivala ima u čoveku bez stida i srama, bivšem guverneru Endruu Kuomu, uz kojeg stoje svi milioneri i milijarderu tradicionalno naklonjeni Demokratskoj stranci; i mada Mamdani nije *socijala* kao žena koja će od 11. novembra obnašati dužnost nečega što se na irskom (koji ona zapravo govori!) zove Uachtarán na hÉireann, njegovi (idealistički? sanjalački? glupi? kakve to ima veze?) planovi univerzalno su se dizali na sprdnju sve dok nije postalo gotovo izvesno da će pobediti.

(Brzo, tri najbolje pesme bendova iz Njujorka? „Bonzo Goes to Bitburg“ Ramonesa, „Blank Generation“ Richarda Hella, „I Against I“ Bad Brainsa.)

KETRIN KONOLI I ZORAN MAMDANI **NISU** Kir Starmer i Kamala Haris, lažni trgovci konsenzusima i pravi centristi, koje će upravo zbog toga što niti smrde, niti mirišu, nego su samo nekako... *pihtijasti* (isto su uradile neke naše davne demokrate...), pregaziti mnogo belikozniji, mnogo iskreniji, mnogo poganiji desničari; oni možda nisu dugoročna rešenja, ali su dovoljno kul da inspirišu neke mlade ljude da izađu da glasaju i da zaustave talas konzervativizma koji prvi put na Zapadu obuzima i fakultete.

A to što je reč o našoj sestri Irkinji – skoro pa Srpkinja! – i, pogledajte mu samo ime, našem bratu Njujorčaninu, samo je razlog više da, kad vam ništa drugo ne preostaje, pustite The Undertones. **N**

OVDE SADA

MALI KORACI VOĐE
KA VELIKIM STVARIMA.

Hajde da pričamo o sledećem koraku za tvoju porodicu.

Dvadesete u

BALANSU

Platforma posvećena
očuvanju fizičkog i mentalnog
zdravlja mladih

Z20 ZDRAVO
DVADESETE

zaprati stranicu

 Galenika